

PRI SVETEM DUHU OB BOHINJSKEM JEZERU

Delo in denar.

Povest. Spisal dr. Fr. Detela.

(Dalje.)

V.

ospoda v Javorju pa ni čutila, da bi se krajšali dnevi. Zdeli so se ji vedno daljši. Naravno. Psa pestovati se naveliča človek, izprehod preseda brez zabavne družbe, branja je kmalu dosti in jesti in piti se ne more čez gotovo mero; kaj naj se počenja ves ljubi božji dan!

Prvi teden so izpolnila dolgi čas vsaj obiskovanja sosedov. Toda stranko, ki te obišče ali ti vrne obisk, obiraš en dan, dva; potem je zabave konec, in kaj potem! Oh, kratkost življenja našega je dolga!

Dame niso prikrivale svoje nezadovoljnosti. Kadar so sedele za mizo, je bilo slišati izza polnih krožnikov vzdihovanje in stokanje in demonstrativno zehanje. In, neznosno! Gospod Klepš, ki je zamišljen jedel svojo juho, se niti zmenil ni za to.

„Jeseni na deželo!“ se je pikro smehljala gospa. „To je novo in zanimivo in nezaslišano. Čudaštvo se nam je posrečilo izborno. Niti misliti si ne upam, kako govori o nas ves lep svet, ki se je že vrnil v mesto. Res, duhovita, genialna misel!“

„Oh, škoda,“ je zehala hčerka, „da je človeku odrekla narava zimsko spanje! Kako prijetno bi bilo v Javorju zaspati o Vseh svetih in se prebuditi o Veliki noči!“

Klepš je tolažil, da pride kmalu mladi gospod Mosterih, in omenjal, koliko ljudi da živi zadovoljnih v tem kraju.

„Slab okus, papa,“ je dejala Berta, „slab okus.“

„To so ljudje,“ je razlagala gospa, „ki niso prišli nikdar iz domačega kraja. Naravno je, da ne hrepene po tem, česar ne poznajo; čudno pa, da nas ti primerjaš z njimi. Kdor nima pomočkov za boljše življenje, se mora zadovoljiti s tem, kar ima; pri nas bi bila malopotrebnost nespametna, pokora starega Tantala, ki trpi glad in žejo poleg jedi in pijače.“

Klepš je vstal od mize in šel. On ni poznal dolgega časa. Bral, pisal, računil, premišljeval je od jutra do večera. Kratek odmor mu je bilo edino razvedrilo in tudi tak odmor je porabil v zadovoljno preračunjanje posrečenih spekulacij in pričakovanih dobičkov. Kar je bilo pridobljeno, ni prišlo več v poštev; z denarjem je rasel pohlep, ki je dušil naravno misel, čemu da zbira pravzaprav, ko ima več, nego bi mogel potrošiti s svojo družino, in kakšen užitek da mu daje denar. Od vednega razburjanja mu je bilo oslabeledo srce, ki ga je ponoči časi s tako silo butilo pod rebra, da je kar planil iz rahlega spanja, in želodec, kakor da bi se hotel maščevati nad udi, ki so se bili za časa Menenija Agripa zarotili in uprli proti njemu, ta je kljuboval, trmast in uporen, najboljšim zdravnikom. A glava se ni ozirala ne na srce, ne na želodec, glava ni mirovala; naprej in naprej je izpeljevala ali izpreminjala po razmerah stare načrte ali snovala nove, da ne bi usehnili stari viri dohodkov, da bi se napeljali še novi.

Tvornica je delala izborno. Pomnožila so se bila naročila, pomnožilo število delavcev. Toda kaj,

ko ni svetlobe brez sence! Čim več je dela, tem bolj čutijo delavci, kako da so potrebni, čim več jih je, tem bolj se zavedajo svoje moči, tem oblastneje nastopajo, kakor da bi vedeli, da se boje ljudje navadno le onega, ki more škodovati in je tudi pripravljen škodovati.

Tako se je bal gospod Klepš, da se ne bi delo oviralo ali ustavljalo. V prometu je bil tir uglajen in zapreke odstranjene; a delavci, delavci! Na stroj se človek zanese, na človeka ne. Dobro bi bilo zgraditi še par delavskih hiš, ki bi priklenile najemnike na tvornico; še boljši in še cenejši pomoček pa bi bil, če bi se povzdignile med delavci družinske razmere.

Gospod Klepš je obiskal gospoda župnika, podaril dvajset kron za cerkev in začel govoriti o delavskih razmerah; kako da ga boli srce slišati o divjih zvezah. Župnik je prikimal in mu stisnil roko. Z ostrimi besedami je obsojal Klepš svobodno ljubezen, ki vzame ženski svobodo, moškemu ljubezen in otrokom srečo dobre vzgoje.

„Kako more biti svoboden, kdor je suženj strasti!“ je dejal. „Kje se more govoriti o ljubezni, kjer ni spoštovanja!“ je modroval. „V pravem zakonu,“ je pristavil, „so otroci božji blagoslov, v divji zvezi neznosno breme.“

Župnik je poslušal osupel, ker tako nekako je bil govoril on sam v cerkvi, kjer pa ni bil še zapazil gospoda Klepša. Ta pa je slavil naprej z vznesenimi besedami nramnost kot temelj dušnega in telesnega zdravja, kot edino korenino, iz katere rastejo krepka debela.

„Jaz poznam svet,“ je dejal, po pravici, „in vem, da v visokih, višjih in najvišjih krogih tudi ni vse tako, kakor bi imelo biti. Toda če zapravlja bogatin en mesec ali tudi celo leto, bo zapravil pač en del svojega premoženja, a osiromašel ne bo; nižjim slojem pa je potrata pogubna in kdor živi na rokah, tega uniči tudi mala zapravljalivost. Če si pokvari zdravje gospoda, se trudijo vsi zdravniki, vse lekarne, toplice in zdravilišča, da jo spravijo zopet na noge; kdo se meni za bolnega siromaka! Človeška družba je velikansko poslopje. Če se raztrga nekoliko strehe, če se okrušijo kakšni okraski, se popravi škoda lahko in naglo; a če začne trhleti temelj in spodnje plasti, se mora porušiti vsa mogočna stavba.“

Oba gospoda sta se skladala v misli, da kdor skrbi za nramnost, deluje v najsocialnejšem zmislu, in kmalu bi bila ušla župniku breztaktna in nepremišljena in neprilčna beseda, da ga veseli slišati, da uvidevajo že visoki, višji in najvišji krogi, da izpodkopava temelje vse družbe, kdor izpodkopava nramnost. Torej kako pomagati? Župnik je pripo-

vedoval, kaj da je že vse poizkusil, tuintam uspešno, mnogokrat zaman.

„Jaz Vas hočem podpirati v plemenitih težnjah,“ se je poslavljal Klepš. „Jaz sem takorekoč delodajalec in odgovoren za dušno in telesno blaginjo svojih delavcev, da, tudi za dušno, in tej odgovornosti se nočem odtegniti.“

„Dober gospod in pameten,“ si je mislil župnik, ko sta se bila ločila. „Da bi le bilo mnogo takšnih! Potem bi se godilo tudi delavcem bolje.“ Stopila mu je pred oči grozna beda ubogih otrok, ki ne vidijo in ne slišijo doma nič lepega in blažilnega, ki v strašni dušni stiski ne morejo spoštovati svojih staršev, ki se jim zamore že v brstju nramna čuvstva, da se ne razcveto in ne dozore nikdar.

Klepš pa je že obdeloval ravnatelja Adamiča in mu izražal svoje posebne želje. Ravnatelj je ugovarjal, da so to zasebne zadeve, ki niso v nobeni zvezi s tvornico; zakaj kakor se plačuje le zahtevano delo, naj bi se zahtevalo tudi le plačevano delo; nove naredbe da bi bile nekakšna omejitve osebnosti svobode, ki bi rodila precej razburjenja tudi pri onih, ki bi ne bili prizadeti; češ, čemu za delavca izjemna nramnost!

Klepš, ki je zavzemal idealnejše stališče, je poudarjal, da dela rezen človek brez primere bolje od pijanca in da je povsod vestnejši in zanesljivejši oni, ki drži v strahu svoje strasti, kakor brzda krepak voznik iskre konje, ki bi razbili voz, da jim popusti vajete.

„Kaj pa je vzrok toliko nesrečam in nezgodam, umorom in samomorom, tatvinam in goljufijam?“ je vprašal. „Poleg pijače ljubezen, da govorimo s pesniki. Toda kakšna ljubezen je to, če poniža možak žensko, da ji ne ostane niti pošteno ime! Hujšega ji tudi sovražnik ne more storiti. Kje ostane enakopravnost obeh spolov, kje osebna svoboda, ko se polasti možak vseh pravic, dolžnosti pa naloži ženski! To suženjstvo je tem hujše, ker se pokriva s hinavskim plaščem svobode. Slabejšemu, zatiranemu spolu je treba priskočiti na pomoč, ne braniti samopašne premoči moških. Vse uboge delavke, ki vzdihujejo v svoji sužnosti, Vam bodo hvaležne, če jim pomorete do poštenega imena in poštenega razmerja. In slednjič, mi živimo v dobi otroškega varstva. Vse se peha in trudi, predava in pobira, poje in pleše za varstvo otrok. Česa pa potrebuje otrok najprej in najnujnejše? Vendar poštenih staršev. Zakaj najskrbnejšega sodnega svetnika ne more ljubiti tako kakor svoje matere in nepokvarjenemu otroku je preprosta hrana v domači hiši poleg očeta ljubša ko krmljenje s tortami v sijajni dvorani, kjer strežejo dame, ponosne na lepoto svojih teles in usmiljenost svojega srca, v svilenih oblekah

s spremljevanjem godbe v drhtečem pričakovanju, kaj vse da bodo poročale novine o krasno uspeli prireditvi. S starši je treba pričeti, gospod ravnatelj. Ta pot bo krajša in uspešnejša in družba si prihrani zidanje poboljševalnic. Druga pot seveda je pospeševati najprej z nezdravimi razmerami širjenje tuberkuloze in potem, ko se začne družba sama bati za svoja pluća, graditi zdravilišča.“

Ravnatelj, ki je potrpežljivo in spoštljivo poslušal modre besede, se je usodil opomniti, da bi nekatere delavce z lahnim pritiskom pač prepričal o resničnosti Klepševih nazorov, pri nekaterih pa bi zadel na odpor; zlasti kovača Brnota, tistega, ki je odgovoril tako predrzno na blagohotne besede gospoda svetnika, bi si on ne upal pritisniti; zakaj mož je odločen in trmast in ima velik ugled med delavci in veliko stranko za seboj; da tudi hujska proti upravi tvornice, to je njemu, ravnatelju, dobro znano; nova naredba bi mu utegnila biti ugodna pretveza, in da bi potegnil za seboj večino delavstva, o tem ni dvoma.

„Tako, tako,“ se je zamislil gospod Klepš. „Tako mislite Vi, gospod ravnatelj? Prav, da se razsvetli zadeva od vseh strani. Korist podjetja ostane seveda zmeraj prva in najvišja postava. Tako, tako. Vi mislite torej, da bi izločili tega moža, Brnota. Dobro; jaz se strinjam z Vami, ker nisem tako svojeglaven, da bi trdil svojo, če me je prepričal kdo, da nimam prav. Pustiva torej Brnota pri miru! Hvaležen sem Vam, da ste mi pojasnili razmere, ki jih Vi seveda bolje poznate od mene. Torej Brnota ne vpletajmo v to zadevo, gospod ravnatelj! Ampak druge, kajne? kjer je upanje, da izteče gladko in brez nevarnosti, druge bomo izkušali pridobiti. Vi poznate ljudi, Vi imate takt, na Vas se jaz zanašani.“ Prijazno je stisnil ravnatelju roko, priporočil še enkrat ozirnost proti Brnotu in šel.

Doma pa je dobil gospod Klepš, ki je pričakoval enega gosta, kar dva, mladega Mosterih in pl. Rumpla; in razveseliti se je moral obeh. Družba je sedela v salonu in se živahno zabavala. Dame so imele v naročjih svoje psičke, ki sta jih gospoda gosta zdaj dražila, zdaj mirila s sladčicami.

„Poglej, papa,“ je dejala Berta, „kakšen nakit mi je prinesel gospod Mosterih.“

„In kak prekrasen šopek gospod pl. Rumpel,“ je dodala gospa in pokazala na mizo.

„Ta šopek,“ je dejal Mosterih, ga vzel v roke in ogledoval od vseh strani, „stane kakšnih deset kron.“

„No, prosim lepo,“ je ugovarjal Rumpel.

„Kolikor si dal čez deset kron,“ je nadaljeval Mosterih, „za toliko si bil osleparjen; častna beseda! grdo osleparjen. Jaz ti dobavim po osem kron in pol takšnih šopkov, kolikor hočeš.“

„Prihodnjič se obrnem nate,“ se je jezil Rumpel.

„Brez skrbi. Še provizijo bom dobil povrhu. Toda poglej ta nakit! Prosim, gospodična Berta, za en trenutek! Tu zapestnica; fino zlato, dvajset karatov, garantirano, v sredi briljant, pravi briljant. In ta broša! Imenitno delo, vzorec iz Firence. In uhani, v vsakem cel biser, cel biser, ne razpolovljen. Kaj meniš, koliko je to stalo?“

„Noben agent ne bi bolje hvalil svoje robe,“ je dejal Rumpel in se obrnil k damam, ki so se tiho spogledovale.

„Kaj hočeš? Mama mi je kupila, češ, tako zvanih pomenljivih daril, cvetic in zelenjadi, naj nikar ne nosim.“

Gospodično Berto je izborno zabaval prepir in pritrdila je zdaj enemu, zdaj drugemu gospodu; gospe in svakinji je bil mučen in gospod Klepš se ga je kmalu naveličal in odšel v svojo pisarno, češ, zdaj je pač minul dolgčas v Javorju.

In res se je tako videlo. Gospa je izpraševala Rumpla, kaj da je novega v mestu, in Rumpel, ki je vedel mnogo povedati, je govoril počasi, važno in, kakor se mu je zdelo, duhovito. Toda kaj, ko mu je segal vedno v besedo Mosterih, češ, da on to tudi ve in da bo povedal on in da je slišal on to drugače od druge popolnoma verodostojne strani. Berta se je smejala na ves glas, dočim si je vihal Rumpel v nejevolji brke in izkušal zaman s ponižujočim smehom in zaničljivim pogledom ugnati vsiljivega tekmeca.

„Pojdimo kvartat!“ je plosknila gospodična z rokami, skočila na noge in stresla psa iz naročja. Silno rada je kvartala z gospodom; zakaj igra je spravljal oba v najzabavnejšo zadrego. Dobivati si namreč nista upala, niti ugovarjati gospodični, če je pogledala katerikrat v tuje kvarte, izgubljala pa tudi nista rada; zakaj Rumpel ni imel denarja, Mosterih pa je stiskal.

„Dobro, gospodična,“ je dejal vdano Mosterih; „toda za majhen denar, da se ne razburi človek.“

„In samo za pol ure,“ se je smejal prisiljeno Rumpel, „ker je škoda presedeti v sobi tak krasen večer.“

„Pa se pojdimo izprehajati!“ je vzkliknila Berta, ki si je bila izpremisnila. „Jaz poznam jako lepo pot.“

Kmalu so hiteli v glasnem šundru proti Peščati veseli mladi ljudje, da jih je komaj dohajala teta Mara, ki jih je nadzorovala.

„Do vode dol!“ je zavpila prešerna gospodična in preskočila močno ranto nad strmim bregom.

„Bog ne daj!“ jo je zadržala teta in prebledela od strahu.

„Torej na ono stran!“ se je obrnila gospodična čez travnik, potem čez njivo, vprek, samo da ni

bilo pota ali steze, ona spredaj, oba gospoda za njo. Če je zapirala prehod kakšna ograja, kakšen graben, je vzkliknila: „Črez!“ in preskočila oviro in za njo Rumpel in, kolikor je mogel, Mosterih, da so se naglas smejali kmetje in se natihem jezile kmetice.

„Ah, teta,“ je kričala gospodična na ono stran, na pot, kjer se je zgrajala teta kakor kokla, ki so ji ušle mlade goske v lužo, „ali se to ne spodobi? Ne bodi huda. Saj smo na deželi. Poglej gospoda Mosterih, kako je padel, kako kobaca iz grabna! Rajski pogled! Na kolenih je raztrgan, ah, ah, ah!“ Začela je ploskati z rokami.

Izza grmovja pa se je pridušal star kmet, ki se je bil naveličal gledati.

„To je moj travnik,“ je vpil in se pridušil še enkrat, če bi ga bila morda prej preslišala gospoda. „Jaz ne pustim teptati otave.“

„Oh, kako zanimivo!“ se je smejala Berta. „Oče, ne bodite hudi! Koliko pa je škode?“

„Kaj škode! Ampak s travnika dol, pravim.“

„Če Vam damo deset goldinarjev, ali smemo črez?“

„Za deset goldinarjev pa smete plesati tod vso noč,“ je dejal mož, ko se je bila obrnila Berta do obeh gospodov, da naj odštejeta to malenkost. Mož je vzel denar, se lepo zahvalil in zaklical družbi: „Pa še drugič!“

„Ali ste se zabavali dobro, gospod pl. Rumpel?“ je vprašala pri večerji gospa.

„Strašno dobro,“ je dejal Rumpel.

„Gorostasno,“ je dodal Mosterih. „Gospodična Berta ravna z nama kakor s svojim psičkom, ki ga zdaj gladi, zdaj vleče za uhlje.“

„Oh, mufi, ali slišiš, kako me obrekujejo?“ je dejala Berta in vzdignila psa in ga poljubila na gobec, da je kihnil in si začel s tačico brisati smrček.

Po večerji pa je prišlo gospodični na misel, da naj bi eden izmed gospodov naglas bral nekaj pesmi. Ker je vedela, da bere gospod Rumpel posebno dolgočasno, mu je pomolila drobno, krasno vezano knjižico: „Ah, gospod Rumpel, Vi nam boste brali nekaj čarobnolepih pesmi Burnsovih. Prosim lepo.“

Z mirnim, dolgočasnim govorjenjem se je posrečilo že marsikakemu visokemu gospodu spraviti kakšnega nepotrpežljivega demokrata tako iz ravnotežja, da se je zaletel v neprevidne besede. Tako je spravljalo Rumplovo branje Mosterih mirno in polagoma v neznosno nejevoljo. Začel se je pre-sedati, zehati, kašljati; brez uspeha. Razburjen je vstal, da bi ostavil družbo. Toda zadržala ga je Berta, mignila z roko, da naj miruje, in položila prst na usta, da naj posluša. Nazadnje je tudi njo

posilil smeh ob tem branju in tej nepotrpežljivosti. Začela je ploskati bralcu, sedla za klavir in zaigrala.

„Gospod Mosterih,“ je dejala in mu podala note, „zdaj nam boste Vi kaj zapeli. ‚Molitev mlade device‘. Lahko in prijetno. Prosim.“

Mosterih, ki je imel močan glas, a malo posluha, je ugovarjal, da še nikoli ni pel te pesmi, da zna samo eno, ‚V globoki kleti‘.

„Dobro. Pa ‚V globoki kleti‘, ker ste tako neposlušni.“

„Kolikrat smo jo že slišali!“ je dejal Rumpel.

„Pa je vedno lepa,“ je odločila Berta in Mosterih je pel, da je spravil vso družbo v najprijetnejšo razpoloženost.

„Lepo je bilo,“ se je muzal Rumpel.

„Jaz pa stavim, kolikor hočeš,“ se je ponesel pevec, „da ne seže tvoj glas tako globoko, in pri tej pesmi je globokost poglavitna reč. Ah, ruski pevci, ti znajo, to so basovi!“

Tako sta zabavala Berto mlada gospoda do pozne noči. Kaj sta hotela! Berta je bila razvajeno dekle, vzgojena ob lepih Backfisch- in Guglhupf-romanah, kjer nastopajo junakinje sicer prekrasne in skrajno plemenite, ampak nagajive in muhaste, in junaki tako pogumnega, tako blagega srca in tako mehkih plavih brk. Ti si nagajajo nekaj časa milo in prisrčno, v finih oblikah in izbranih besedah, dokler ne pride obrat. Junak prezre svojo miljenko na sijajnem plesu; ne prinese sladoleda njej, ampak kakšni hudobni zavistnici, in v zaupnem šepetu se začuje beseda ‚goska‘, ki jo obrne junakinja nase. Zdaj obup in smrtna žalost, dokler ne poseže vmes kak dobrodušen stric, kakšna podjetna teta, ki razvoza v splošno zadovoljnost zapleteno zadevo. Takšnega romantičnega junaka je pričakovala gospodična Berta, ko sta se javila na obzorju Mosterih in pl. Rumpel, oni nekak debeloličen agent s samozadovoljnim vedenjem, ta dolgočasen siromak z bor-nim plemstvom in dolgimi brki; oni je dokazoval sedaj, ta je bil dokazal že pri vojakihi nesposobnost za resno delo, oba pa sta si izkušala z bogato ženo priboriti lepšo bodočnost.

Takšna sta bila viteza, ki sta se poganjala za Bertino roko; zato se je tudi zdela prešerni gospodični vsa ta snubitev kakor dobra parodija njenih romantičnih sanj; zato si je tudi iz obeh snubcev tako bridko norca delala, da se je jezil oče, ki je priporočal mladega Mosterih, in jo je oštevala mati, ki je branila Rumpla. Debela koža Mosterihova ni posebno čutila muh in mušic bogate gospodične; vrednejši pomilovanja je bil Rumpel; zakaj varovati nekakšno dostojanstvo brez denarja in v mučni zavesti, da se človek ne sme zameriti nobeni vplivni osebi, je silna težava.

POT K DANTEJEVI JAMI PRI TOLMINU — MOST NAD TOLMINKO

FOT. ANTON JERKIČ

Rumpel se je moral laskati in prikupovati na vse strani, materi, hčeri, teti, celo na gospoda Klepša se je moral ozirati. To pa ga je spravljal v neprilike. Kadar se je klanjal materi ali teti, se je lotevala obeh nekaka zadovoljna radovednost, kaj da pomenjajo pokloni, kam da merijo sladke besede. Misli lenuhov so namreč navadno lopovske in dolgčas je velik zapeljivec; gospodi v Javorju pa je bilo pošteno dolgčas. Rumpel je tudi miloval gospo, ki je, še tako mlada, taka krasna, kakor živa zakopana v tem pustem kraju. Gospa ga je hvaležna poslušala in vzdihala, da se ne da nič storiti; mož da je tako odredil.

„Naj odredi on zase,“ se je hudoval zaupljivo Rumpel; „a drugih naj ne zapira v ječo. On seveda ne čuti nobene potrebe več razen postrežbe. Ena noč ga bo vzela.“

„O, to se motite, gospod pl. Rumpel,“ se je bridko nasmejala gospa, nabrala usta in pogledala po strani kakor podobe v modnih žurnalih; „enkrat je bil že tako pri kraju, da je izrekel consilium zdravnikov, da ne preživi dveh dni; no in v dvanajstih urah je bil pokonci.“

„Nesramnost!“ si je mislil Rumpel in omenil, da se na zdravnike ni nič zanesti. „Ampak soproga ni usmiljena sestra. Vsak človek ima pravico do življenja in le skrajna samoljubnost hoče kratiti drugim uživanje, za katero ni sama več sposobna.“

Gospa je pritrdjevala tiho in vdano. Čutila se je nesrečno; tolažila jo je edino zavest, da jo razumeva vsaj en človek na svetu, da spoznava vsaj eden njeno vrednost, njeno nezakrivljeno nesrečo.

Pl. Rumpel pa se je moral truditi tudi za naklonjenost tete Mare in z nekako podobnim govorjenjem zabavati tudi to. Ta je zavračala ljubeznivo poklone, češ da pretirava vljudni gospod, a sukala se je pred njim mladostno, popravljala si je skrbno lase in iskala potrdila laskavih besed v zrcalu, ki je viselo v pozlačenem okviru na steni.

Pridobival si je lahko pl. Rumpel naklonjenost obeh gospe; svojih uspehov se vendar ni mogel prav veseliti; zakaj čim prijazneje sta gledali obe njega, tem bolj pisano druga drugo. Komaj je izpregovoril on nasamem par besedi z eno, je prihitela že pod kakšno pretvezo druga, in kadar sta bili obe skupaj, je moral Rumpel devati na vago vsak poklon; sicer je bila zamera zdaj tu, zdaj tam. Siromak je bil pl. Rumpel, ker sta se preveč zanimali zanj dve ženski, ena pa premalo.

On pa se je moral klanjati, klanjati na vse strani za vsakdanji kruh.

Ko pa je sedela družba nekega dne pri obedu, je vstopil hrupno živahen mladenič, se priklonil gosposko na vse strani, zgrabil z eno roko stol pri

steni, ga vzdignil, držal nekaj časa v ravnotežju, se zasukal, ga postavil spretno k mizi in poljubil gospe Klepševi roko.

„Artur! To iznenadenje!“ se je zavzela gospa.

„Emil, krožnik, nož, vilice!“ je zaklical strežaju gospod Artur. „Klanjam se, papa.“

„Ali si vzel dopust v vojaški akademiji, Artur?“ je vprašal mirno in nejevoljno oče.

„Ne, papa,“ je odgovoril sin in vlekel prtič skoz vilice; „vzel sem slovo.“

„Kako to?“

„Kako se je zgodilo, še sam komaj vem. Tudi mene je iznenadilo. Malenkosti. Povsod je toliko pedantstva, ne srednjeveškega, staroveškega, papa. Parkrat sem izostal s tovariši čez uro, ker smo se dobro zabavali. Potem sem imel aferico z našim starim stotnikom, učiteljem češčine, ki ga ne morejo spraviti v pokoj. Dobil je že priznanje svojih zaslug, odlikovan je že bil; a mož noče razumeti, kaj da to pomeni. Okrog mene je sitnaril vedno; jaz pa sem mu odgovoril odločno, da se ne maram več učiti tega jezika, ki ga že znam za potrebo in za porabo v službi; toliko se ga pa nočem naučiti, da bi me oviral v napredovanju. To mu ni bilo všeč in poveljniku, ki je sicer pameten mož, tudi ne. Jaz pa sem si mislil: Če jim ne morem ustreči, kaj hočem! in sem se lepo priporočil.“

„Nepremišljen korak,“ je dejal oče.

„Ne, papa. Jaz sem mislil na ta svoj korak že dolgo, odtakrat, ko sem bil prvič kaznovan. Po dolgem, treznem premisleku sem prišel do neomajnega sklepa, da vojaška akademija ni zame in jaz ne za njo.“

„Pridi po obedu k meni v pisarno!“ je dejal oče in odšel.

Mati in teta se nista posebno veselili Arturjevega prihoda, tem pristrčneje ga je sprejela sestra, tem živahneje sta ga pozdravljala Mosterih in Rumpel.

„Papa ni posebno dobre volje,“ je razlagal Artur; „toda jaz mu ne morem pomagati. Upam, da se bo kmalu potolažil in privadil. Jaz imam posebno naravo. Nekateri vam sede pri knjigah in se uče in gulijo, da se jim začno mehčati možgani. Prav, če komu to ugaja; jaz ne zavidam. Toda jaz nisem tak. Za življenje je treba presneto malo učenosti. Kaj, Mosterih?“

„Teže se izhaja brez denarja,“ je dejal ta.

„Učenost ovira prebavo, zabavo in dobavo,“ je pristavil Rumpel.

„Grozno, Rumpel! Odkdaj si postal ti duhovit, tako neznosno duhovit? Zdaj grem k raportu. Če bo slišal papa, kaj je zagrešil tvoj jezik, me zapodi.“ Artur je poljubil zopet materi roko, prosil, da naj ostane omizje še skupaj, in šel.

Po pisarni je hodil oče s sklonjeno glavo, roke na hrbtu, in premišljeval, koliko da se trudi za svojo rodbino in kako malo zahvale da mu rodi trud. Žena nezadovoljna v neutešnem hrepenenju po zabavah, hči brez vsake resnobe in sin, koliko mu je že prizadel skrbi, kaj vse že poskusil! Oh, obupal bi človek!

„Ali ne motim?“ je vstopil sin, se vrgel v fotelj, prekrižal noge in potegnil cigarnico. Oče se je ustavil pred njim, ga srepo gledal in uprl roke v bok.

„Artur,“ je prišel, „lepo mi vračaš skrbi in troške svoje vzgoje. Bil si v trgovski akademiji; zvršil je nisi; bil si v vojaški akademiji; tudi to si zapustil. No, in kaj zdaj, Artur?“

„Ravno to sem te hotel vprašati jaz,“ je dejal sin in si prižigal smotčico. „Zazdaj, mislim, sem tukaj, na Javorju.“

„In tvoja bodočnost?“

„Moja bodočnost, praviš. Aha, bodočnost. Za to skrbiš vendar ti mnogo bolje, nego bi mogel jaz sam. Prav tako. Tudi jaz, če bi imel kaj otrok, bi jim izkušal preskrbeti brezskrbno bodočnost. Zakaj otroke imeti in ne se brigati za njih bodočnost se mi zdi lahkomišno. Celó žival skrbi za svoje mladice.“

„Dokler ne dorasejo. Potem si morajo iskati hrane sami.“

„Če bi pa čutili pri starših kakšno zalogo živčevja, bi se lotili najprej te. Torej, papa, čemu ta skrb za mojo bodočnost, ki je poleg tvojega premoženja popolnoma odveč in poniževalna za mene in za tebe! Ali naj poreko ljudje: Glejte mladega Klepša, kako mora delati, ker mu stari skopuh — oprosti! tako bodo namreč dejali ljudje, drugi ljudje — ne privošči udobnega življenja? In pomisli! Toľiko delavcev ne dobi dela, zdaj naj jim pa še jaz, ki mi ni treba, odjedam delo in kruh! Človek mora dandanes socialno misliti in čutiti. Brez potrebe naj nihče delavcem ne dela konkurence. To je moje načelo.“

„Načelo trotov človeške družbe.“

„Prosim, papa, trotje izpolnujejo jako važno nalogo v družbi čebel in so vse časti vredne živalice. Da se jim ne vračuje po zaslugah, je običajna nehvaležnost. Ali sva se dogovorila?“ Artur je vstal in se priklonil.

„Česa se hočeš lotiti? Ali hočeš samo čakati na mojo zapuščino?“

„Oh, papa, zastran mene živiš še lahko sto let, stanu primerno, kakor jaz nisem mogel živeti.“

„Nisi mogel živeti, ko si imel po dvesto kron samo za zabavo?“

„Prosim. Jaz pravim: stanu primerno. Vem, da marsikateri mojih tovarišev niti po dvajset kron ni

dobival na mesec za zabavo. A jaz sem Klepšev sin; jaz nisem vaju tako živeti kakor siromaki, ki jim je stradanje zabava. Kar si mi pošiljal ti, je bilo komaj za napitnino natakarnjem in markerjem.“

„Zdaj umejem, da so te zapodili iz akademije.“

„Predvsem, papa, me niso zapodili, ampak sem šel sam. Potem je pa še neki drug povod, ki tebi ne bo ljub, kakor ni bil meni. Neki moj tovariš — ime je brez pomena — siten, nagajiv človek in nevoščljiv vsakemu, ki je dobival več denarja nego on, pravi petroler, je prinesel nekoč h kosilu neki umazan list, „Napredni Kovinar“ po imenu, ki je tebe grozovito trgal. No in začelo se je povpraševati, kdo da je ta Klepš, če ga jaz poznam, morda kak sorodnik. Jaz sem rekel, da je ta Klepš moj oče, ta urednik pa lopov in še večji lopov tisti, ki je povzročil ta dopis.“

„In kaj potem?“ je vprašal Klepš, se obrnil in pritisnil roko na prsi.

„Potem? Potem sem ostavil jaz akademijo, poiskal urednika tega umazanega lista, nekega dr. Lajba, in ga oklofutal.“

„Nova nepremišljenost.“

„Različen okus,“ je zmignil sin z rameni.

„Če te toži, ko si takorekoč vlomil v tuje stanovanje!“

„Tožil ne bo. Ko mu je pokalo po nesramnih licih, je samo kričal, da boš ti to drago plačal. Ali si tožil ti ta brezsramni list?“

„Ne.“

„Ne? Čudno.“

„To je moja stvar.“

„Gotovo, gotovo in okus različen.“

Sin se je vrnil v veselejšo družbo; očeta pa so obšle nove skrbi, koliko naj bi ga stala Arturjeva lahkomišelnost, da bi se potolažil in pomiril gospod dr. Lajb. Sedel je za mizo in začel pisati s tresočo roko dolgo, težko pismo.

Artur je vpeljal na Javorju nov dnevni red. Življenje se je pričenjalo proti poldnevu in se javljalo najživahneje pozno zvečer, ko se je pelo, godlo, igralo in plesalo. Najmirnejše so bile jutranje ure, ko je počival utrujeni mladi svet in je morala družina tiho opravljati svoje posle, da ne bi motila sladkega spanja.

Rumpel se je bil Arturju kmalu tako prikupil, da mu je zaupaval ta vse svoje misli in želje in mu zaupal tudi svoje denarne stiske.

„Godi se ti kakor meni,“ je prikimal Rumpel in mu stisnil roko. Tesneje od skupne sreče veže ljudi skupna nadloga, in Rumpel že res ni vedel več, odkod bi jemal denar za igro in druge potrebe. Namignil je bil že Mosterihu, da bi bil pripravljen pustiti snubljenje in njemu prepustiti nevesto pod

gotovimi pogoji, kakor se odpravi pri dražbah kak siten dražitelj. Toda samozadovoljni umazanec Mosterih ni hotel kupiti, kar je bilo po njegovih mislih že njegovo.

„Denar bi midva dobila,“ je dejal Rumpel zamišljen, „če bi hotela.“

„Jaz sem radoveden,“ je dejal Artur.

„Reciva, da potegnem jaz menico na tebe in jo ti akceptiraš; ali bi je nama ne skontovala vsaka banka?“

„Kako pa bi vrnila midva, kadar zapade menica?“

„Če tega ne umeješ, dragi moj, je škoda, da si katerikrat vtaknil svoj nos v trgovsko akademijo. Zahtevaj učinino nazaj! Stvar je enostavna. Z majhnimi troški dobiva lahko denar; a vrneva ga, kadar se nama bo zdelo.“ Artur je pazljivo poslušal. „Najprej se podaljša zapadni rok,“ je nadaljeval Rumpel, „dokler se dá. Preden zapade prva menica, potegneš ti na mene drugo za isto vsoto primeroma in akceptiram jo jaz. S to menico poplačava prvo, drugo pa s tretjo in tako naprej, da bo ena vedno v prometu. Plačevati bo treba samo procente in provizijo.“

Arturju je bil načrt všeč, pomisleke je imel le zaradi očeta, ki bi utegnil zvedeti te manipulacije; izbrati bi bilo treba pametno banko. „Ali poznaš ti bankirja Samstaga?“ je dejal.

„Žida Samstaga? Gotovo. Zaradi njega sem jaz pravzaprav kvitiral. Zdaj bi bil morda že major.“

„Denarne zadeve?“

„Seveda. Poslušaj! Med drobnimi oglasi nekega lista berem nekoč, da ponuja neki bankir kavalirjem posojila pod najugodnejšimi pogoji. Dobro, moja zadeva, si mislim in se oglasim pri uredniku, nekem dr. Lajbu.“

„Lopovu.“

„To se umeje. Dobro. Lajbu plačam provizijo, in Lajb me napoti do bankirja Freitag. Dobro, bankir Freitag je čepel v najumazanejši luknji neke umazane hiše. Jaz plačam drugo provizijo, zato da mi pove Freitag, da on pravzaprav nima denarja, da pa posreduje pri posojilih in da me hoče priporočiti bankirju Samstagu. Nekaj časa sem se trudil razžaliti vrlega bankirja, a ko sem videl, da je vse zaman, sem šel. Kaj sem hotel? Poiščem bankirja Samstaga, ki je zahteval najprej provizijo. Dobro. Jaz se jezim, kolnem, plačam. Kaj sem hotel? Gospod bankir Samstag mi naznani, da dobim posojila tisoč kron proti petprocentnim obrestim. Krivo sem sodil tega lopova, sem si mislil; in ko je pisal Samstag zadolžnico na rjav papir, sem ga prosil jaz v srcu odpuščanja. No, dobro. Jaz podpišem hitro, v strahu, da se bo skesal poštenjak. „Zadolžnico ste prebrali, gospod lajtnant,“ je dejal gospod bankir in se mi

klanjal, „našli ste jo v redu, podpisali ste jo, gospod nadlajtnant. In tukaj je denar, ena, dve, tri, štiri, pet zadolžnic à 200 kron, skupaj tisoč kron z odstopnimi pismi vred; zadolžnice vse zapadle, da se lahko izterjajo takoj ali pa prolongirajo z dobičkom.“ Mene je seveda zadevala kap. Toda kaj sem hotel! Sam sem bil podpisal, da sem zadovoljen s takšnim posojilom, sam podpisal, da so mi znani pogoji. Šel sem. Doma preberem podpise na zadolžnicah. Saperment, sami moji tovariši v polku. Čakajte, vrage! sem si mislil; jaz vam navijem uro. Imenitna zloradost, seveda. Ko sedimo tovariši v menaži skupaj v najprijaznejšem razgovoru, izvlečem jaz zadolžnice in cesije: „Bratje Hrvatje, plačajte, kar ste dolžni!“ No, dobro. Oni v smeh, jaz tudi; beseda dá besedo in posledica? Dva dvoboja z majhnimi praskami in velik družabni bojkot. Ko sem tako spoznal, da je nominalna vrednost mojih zadolžnic tisoč kron, realna pa xy, tečem nad Samstaga in vpijem, da je to sleparstvo, goljufija, da nimajo zadolžnice nobene vrednosti. „Nobene vrednosti, gospod lajtnant?“ se je čudil Samstag. „Podpisi kavalirjev nobene vrednosti? Jaz jih kupim nazaj za petsto kron.“ Jaz, vesel, mu jih vržem na mizo. „Torej, gospod lajtnant,“ je dejal bankir, „bodeva naredila midva tako. Jaz imam Vam dati petsto kron, vi meni tisoč kron, diferenca petsto kron; vzamem jaz te zadolžnice nazaj in ostanete Vi meni dolžni samo še petsto kron, plemeniti gospod Rumpel.“ Jaz zrasem, vzdignem bič. No, dobro. Petsto kron sem dobil, za tisoč sem se zadolžil.“

„Ali si jih potem vrnil petsto ali tisoč?“

„Mislim, da nič; kvitiral sem. Sasmtaga torej pustiva! Jaz poznam boljšo firmo.“

Ko sta bila obravnavala prijatelja resno zadevo, sta začela misliti na še resnejšo, na kakšno posebno zabavo. Po dolgem preudarjanju sta si izmislila nekaj posebnega, imenitnega, kolosalnega.

Čudili so se ljudje po Fužinah drugega dne, če je res toliko miši v Javorju, da iščeta hišna in kuharica maček po vasi. Ko pa je sedela vsa naša družba po kosilu pri črni kavi in so si bili zapalili gospodje smotke in smotčice in pufi, mufi in šnufi poskakali damam v naročja, se je izmuznil iz sobe najprej Artur, kmalu za njim Rumpel in nazadnje Mosterih. Preden so jih pogrešile dame, so se vrnili vsi trije, vsak z nekakšnim šopom, zavitim v fin papir, in sedli vsak k svoji sosedinji, skrivnostne šope na rokah. Pufi, mufi, šnufi so se kmalu zgenili, začeli vohati, zehati, vzdigavati zdaj eno, zdaj drugo uho in renčati. Zavitki v finem papirju so se pa tudi vznemirjali, se vzdigali, bočili in pihali. Zdaj skočijo psi z glasnim bevskanjem pokonci, mačke pretrgajo ovitke, se postavijo v bran, hrbet na oblok,

rep kvišku, in metež in gonja in skakanje in cviljenje in mijavkanje in vpitje in smeh, da je drla vsa hiša skup. Teta je kričala, gospa se jezila in odpirala vrata, da so planile mačke vun in psi cvileč za njimi, Berta pa se je smejala na vse grlo in Artur se je kar tolkel ob kolena. Imenitno! Pobitih je bilo pet kristalnih kupic, dve skodelici za kavo in skleda za kompot. Zabava je bila vredna mnogo več.

A takšna radost se ne doživi vsak dan. Prišle so tudi sitnosti. Rumpel je čakal denarja in se držal rajši doma, nego da bi hodil na izlete. Gospe se je pa tudi zazdela mirna zabava ljubša od hrupnega veselja in začela se je odtegovati družbi. Teta pa ni trpela takšnih posebnosti.

„Ah, tukaj se zabavata vidva,“ je prihrumela v sobo, kjer sta sedela gospa in pl. Rumpel; „mi vaju pa iščemo in čakamo, ker je vse pripravljeno za izlet.“

„Tako, tako, gospodična,“ je vstal Rumpel, se poklonil in šel.

„Ali se ti ne zdi, da se vede gospod Rumpel nekoliko predomače?“ je dejala teta in bistro pogledala svakinjo. „Nekoliko predomače.“

„Vedenje popolnoma kavalirsko,“ je dejala gospa kratko, se obrnila stran in si natikala pred zrcalom klobuk.

„Drži pa se ta kavalir bolj tebe nego Berte.“

„Ker je Berta bolj razposajena. Odgnala bo oba snubca.“

„Veselo, zdravo dekle. Jaz jo imam rada. Mosterih naj zahvali Boga, če jo dobi. Rumpel pa se suče tako okrog tebe, da bi ji zbudil ljubosumnost, če bi ga imela ona količkaj rada.“

„Morebiti jo je pa zbudil tebi,“ je dejala gospa malomarno.

Pred gradičem je cepetala Berta od nepotrpežljivosti in poučevala Mosterih, da bi se bil moral opravičiti popolnoma turistovski, predvsem z golimi koleni, in Artur je priganjal, da komur se ne ljubi,

naj ostane doma; samo drugih naj ne zadržuje. Črez dolgo časa sta se prismehljali obe svakinji kakor dve posestrimi izza mladih let. Gospa je stopila takoj v prvo vrsto, kjer je poveljeval Artur, teta je zaostala, nalašč, gnev v srcu in smeh na polodprtih ustnicah. Ker je namreč gospa stiskala usta, kadar se je smejala, je kazala svakinja vedno nekoliko belih zob, ker se ji je zdelo aristokratsko in mladostno. Čim hitreje je hodila gospa, tembolj je pešala teta. Da ne bi hodila sama, se ji je pridružil pl. Rumpel, ki je slutil, da ni in zakaj da ni posebno dobre volje. Trudil se je pregnati tiho nejevoljo. Dolgo zaman. Šele ko je začel postrani in duhovito zbadati in ščipati odsotno svakinjo, je zadel pravo struno in začul prijazen odmev. Toda kaj! Komaj se je bil vnel zaupljiv razgovor, je opešala gospa, ki je nadzorovala spredaj mlade ljudi; ali pa se ji je zdelo, da potrebujeta zaostajalca tudi nadzorstva. Družba se je sčakala in Rumpel se je pomešal spretno med druge. Da ne bi pa zopet zaostala draga tetka, se ji je pridružila gospa sama.

„Ljuba moja,“ ji je dejala poluglasno, ko so se bili nekoliko oddaljili drugi, „ti mi ne smeš zameriti, če si prepovedujem jaz vsako impertinentno namigavanje.“

„Oh, kar nič ti ne zamerim, ljuba svakinja,“ se je smehljala teta in jo pogledala strupeno. „Samo previdna bodi! Ljudje imajo oči in ušesa.“

„In jezike.“

„Meni se zdi gospod Rumpel predrzen.“

„Proti Berti ni nikdar predrzen,“ se je smejala gospa z visokim, žaljivim glasom. „Zavrni ga, kadar bo predrzen! Moška predrznost ni nikoli večja od ženske popustljivosti.“

Teta se je ugriznila v ustnico, da ne bi odgovorila še pikreje, in obe sta molčali, ko sta si bili olajšali nekoliko težki srci, obe s trdnim sklepom, da bosta še vestneje pazili druga na drugo in vsaka na gospoda pl. Rumpla. (Dalje.)

Čas.

Zložil Anton Medved.

Gradov mogočnih zid razmaje čas,
obraz premeni ter kraje čas
neviden in neslišen kakor duh.
Zdaj celi rane, zdaj zadaje čas.
Ko sladko upaš, iz prihodnosti
naproti sklical bi najraje čas;
v kesanju bridkem iz preteklosti

nazaj, nazaj želiš jokaje čas.
A kar si storil v njem, si storil sam.
Ni vreden hvale, niti graje čas.
Vse tvoje misli spremlja in želje,
dejanja vsa in položaje čas,
in vendar ti ne veš in nihče ne
razjasniti vprašanja: kaj je čas?

Komisarjeva hči.

Zgodovinska povest. — Spisala Lea Fatur.

(Dalje.)

V.

Chapotin?! Že tretjič Vas kličem ...“

Ostro pogleda komisar izza pisalne mize. Chapotin je podprl pšeničnolaso glavo, se zagledal v jasno pomladansko nebo, ki gleda tako ljubeznivo v pusto pisarno. Vse druge so njegove misli nego pri kopiranju komisarjevega uradnega poročila za v Ljubljano. Naznanja se pomlad po brdih, v toplem dolu vse cvete in klije. Ob vodi, v vodi veje skrivnostno življenje. Vračajo se lastavice, obiskujejo stara gnezda. Zemlja se preraja, ptice se ženijo, fantje si iščejo družic. Od ljubezni udarjeni, od pesniške muze navdahnjeni tajnik pa mora sedeti v uradu! Ob uri, ko vabi solnce na svojo toploto, veje njemu tako mrzlo z debelega grajskega zidu. In zunaj hodi mlinarjeva Rezika po vodo v Šklenkovec, pod prijazni grič. Postavno dekle se ziblje v bokih, jasne rjave oči zro smehljaje v svet, veselo pričakovanje ji odpira kipeča usta, se ziblje v jamicah na licih, na obli bradici.

Izvirek Šklenkovec teče v tenkem curku iz skalnate stene. Vedno enakomerni tok se ne poveča ob moči, se ne posuši ob suši. Nad njim se vrste redi Mihčevega vinograda. Stari ata je poizkusil zasaditi trto v plodno zemljo obsojne strani Šklenkovca. Posrečilo se mu je. Trta zori v topli dolini, prijazni grič daje Mihčevim zdravo vodo, vino kot olje. — Zdaj stoje koli še sivi in goli ob zidani steni. Pa že se maje sok v trti, že poganja in klije skrivnostno življenje. Stari ata hodi z vinjakom¹ od trsa do trsa, kima, govori sam s seboj. — Rezika podstavi vrč, nasloni roko na steno. Voda teče žuboreče v vrč, mlada glava se sklone, težke kite se vsujejo po ramenih. Kaj ti je, Rezika, bogatega mlinarja lepa hči? Slutiš ljubezen tujčevo — ali mu jo vrneš kdaj?

In iz takih misli mora prebuditi komisar tajnika! Umevno, da si seže Chapotin v pšenične lase, da pordi njegov okroglasti, dobrodušni obraz, da begajo zelenkastomodre oči od komisarja na papirje, od teh na komisarja. Martinova usta zaokroži ironično pomilovalen usmev; resno izpregovori:

„Streznite se vendar, Chapotin. Pomlad Vas trka. Toda moža ne sme prevladati mehko čuvstvovanje

in naša naloga v tej deželi, v Evropi, potrebuje možakov. Rekel sem Vam že: Nikdar Vam ne da ošabni mlinar svoje hčere. Recimo pa, da bi nanesel to slučaj — Vi bi bili nesrečni, Chapotin. Srečen zakon potrebuje enako uglašanih strun — a Vi, sin svobodne misli, in dekle odgojeno v mraku nazadnjaških predsodkov ...“

Trpko zveni glas moža markize de Villeneuve. Izkušenemu bi moral verovati Chapotin. Pa je mlad, zasleduje ga slika življenja, jasnooko dekle. „Ljubezen,“ ugovarja sramežljivo-prepričano, „ukloni žensko, ublaži moža ...“

„Gorje meni! Med samimi poeti sem. Ljubezen! Himne ji poje Andrian, o njej govori de Regipont, sanjari naš Aesculap. A srce naših žensk ostaja hladno. Menite, da Vas more razumeti samozavestno dekle v mlinu? To so brezdna, prijatelj, čez katera ni mostu, ni brvi.“

„Zakaj me ne bi razumela?“ de samozadovoljno sin velikega naroda in si pogladi obrito nežnopolto lice: — Kaj ni on lep, kaj ni on mlad, kaj ni on pisar iz belega gradu?

„Streznite se, Chapotin. Samo sitnosti napravite sebi in meni. Naša misija v Iliriji ni taka. Omiko moramo širiti, ne napravljati razdora v družinah. Velika in sveta je naša naloga: Francija na čelu Evrope. Ne po moči orožja, po moči prosvete, ki si je izbrala sedež v njej. Glejte! Zdi se, da ponese naš slavni cesar svoje zmagonosne orle na daljni sever. Ruski car, prejšnji prijatelj Napoleonov, se je podal zopet angleškemu vplivu, zapira svoje meje našemu blagu, jih odpira tujemu. Javna tajnost je, da se spravlja cesar po nove lavorike. Nova zveza z Avstrijo in Prusijo mu zagotovi varnost tega, kar je pridobil, šestdeset tisoč mož je pripravljenih v Franciji, da brani notranje dežele. Na vse slučaje misli naš veliki vojskovodja in organizator — skoro bo ležala Rusija v prahu pred Napoleonom, barbarstvo pred napredkom, milijoni tlačanov bodo blagoslavljali dan svobode, Anglija bo ponižana v Rusiji.“

Zaljubljeni tajnik zamiži in raztegne dvomljivo usta: „In Španija? Wellington zasleduje Soultovo armado, ima že Olivenzo v rokah, napada Bajadoc. Soult čaka pri Albuferi, da dobi pomoči. Marmont si ni še pridobil naslova španskega podkralja. Španjolci se ne dajo ...“

¹ Širok nož za obrezovanje trt.

„Fanatizirani so od duhovnikov. Pustili se bodo rajši vsi pobiti, kot da bi se vdali Francozom. Njihov hriboviti svet, tako podoben tukajšnjemu Krasu, je njihov bojni zaveznik.“

„Hm, zato pa. Ne smejo se kritikovati cesarjeva dejanja, ne tajno, ne javno. Vendar mislim, da bi bilo bolje pustiti ruske tlačane, saj so se komaj pomirili tukajšnji.“

„Vem, Chapotin. Nov koledar je dregnil v sršenovo gnezdo. Razen redkih razsvetljenih glav je vsa dežela zoper nas. Le strah jih drži, da ne nastopijo nasilno... Vidim, da lenuharijo ti trdoglavi kmetje še vedno ob svojih neštetihi praznikih in sopraznikih, da obhajajo zaobljubljene dni, da hodijo malikovat na gore in griče. Kamniti in leseni kipi, slikane podobe, meni ta babjeverni narod, da ga rešijo francoske nadvlasti! Duhovniki drže s kmeti, jih hujskajo na javnem in tajnem. Baš to poročam danes guvernerju. Zato Vam svetujem, Chapotin, bodite previdni. Ne bi hotel, da pridemo v kak konflikt z bogatim, vplivnim mlinarjem. Tisti redkozobi berač, ki postaja doli, sodi v stolp. Vem, da je obredel v najhujši burji vse vasi. Zaradi miloščine ne, saj ima zavetje v mlinu. Lepo je treba ravnati z Barkini — vendar ne premehko. Duhovnikom je treba stopiti na prste.“

„Toda, gospod komisar,“ se pregane nervozno Chapotin, „potem nastane res vojska po brdih... Narod se je komaj potolažil, ko je smel obhajati svoje bogoslužje in videl, da prisostvujejo vladne osebe tudi maši...“

„Prisostvujemo ceremonijam, da se priljubimo narodu, kateremu so živa potreba, dokler se ne izpremene z izobrazbo njegovi nazori. Religija je jamstvo miru, reda. Ker ne stoji trdno prestol, ki se ne opira nanjo, zato jo je vzel v varstvo mogočni potlačitelj revolucije, preporoditelj Francije.“

„To se pravi: Zatekel se je on pod njeno varstvo. Vendar ni vrnil papežu, kar je papeževega, vendar ni uklonil volje sivega starčka. Borba z neoboroženim prognancem muči cesarja bolj od vojne s Španijo. Že se izpraznjujejo škofijski sedeži, župnije... Papež noče imenovati novih škofov...“

„Vse to izostane samoobsebi,“ mahne komisar z roko. „Prosveta hodi s počasnim, toda gotovim korakom. Kadar bo razsvetlila najtemnejše kote, ne bo treba vidnih ceremonij za nevidna bitja in čustva. Človek, velik sam v sebi, ne bo rabil posrednika med seboj in namišljenim bogom.“

„Ne vem, gospod komisar — previsoke so mi Vaše misli. Meni se zdi, da bi bil svet brez religije strašna zmeda, zmaj, ki bi požrl sam sebe. Videli ste sami, kaj je bilo, ko so odstavili ljudje, pijani krvi, Boga... In ženska! Kaj naj jo bodri v ljubezni, utrjuje v čednosti?“

Sladko zasenči tajnikov obraz, prepodi komisarjevo nevoljo. „O Chapotin! Postali ste pobožni? Vem... Vsako nedeljo gledate cvetoči obraz, nagnjen na molitvenik. Dolge rese zakrivajo oči, nedolžnost in mir vladata na čelu. Da, Chapotin... Ženske nas blažijo in kvarijo. Spoštujem prepričanje vsakogar, to veste. Dobe se pa tudi pobožne žene, ki so nestrpne, zmožne sovraštva in krivic. — Dovolj tega! Poročilo na intendanta, tedensko na guvernerja, mora iti še danes naprej.“

Peresa škrtajo, hite po papirju. Chapotin odpira registre, beleži. Vse mora iti kot na konopcu pod Napoleonovo vladno, cesar hoče vedeti najmenitnejše in najneznatnejše stvari. Zdaj odločuje barvo našivov uniformam za postiljone, zdaj odstavlja vladarje... Peresa škripljejo, gube se delajo na komisarjevem čelu. Večkrat mu kane iz peresa, večkrat popravlja, kar je spisal. Ga je li raztresel Chapotin ali pomladno solnce?

Ko je vstopil birič Jaka po pošto, da jo odnese na konju do Zagorja, ga je ustavil komisarjev mig pri vratih. Začuden se je prestavljal od ene pete na drugo, se jezil: Salamensko bo moral poditi konja, da mu ne odjaše verdnara.¹ Kaj takega pa še ne!

Jaše Jaka niz breg, jaše v kilovski klanec. Chapotin se spusti lahkinih korakov v dol; bel zvonček ima v gumbnici suknje in za visokim klobukom. Lahkih korakov, težke duše hodi mladi Francoz, na ustih mu je frivolen napev, v ušesu mu zveni pobožna pesem, ki so jo peli Premci v nedeljo popoldne pri rožnem vencu. Pela je tudi Rezika, zdelo se mu je, da spoznava njen glas izmed vseh drugih, tisti lepi polni alt. „Lepa roža, mati Božja, o Marija sedem žalosti,“ je pela in sklanjala glavo pod težo las, zlate avbe in — njegovega pogleda. In zdaj gre Chapotin lahkinih korakov, težke duše do ceste pod gradom. Pomlad ga mami k mlinu, mu šepetlje sladko, da se mu nasmejejo srnje oči — toda neusmiljeno jasni so komisarjevi dokazi.

Izza okna sledi komisar konjiku, sledi pešcu. Solnce gre za milost božjo, rahlo se spušča tihi pomladanski večer. Pod sivim grajskim stolpom ščebečejo lastavice, na vrh stare hoje so priletele beloprse srake, kriče, si pripovedujejo novosti o črnosuknjaču kosu, o klepetavem škorcu. Bliža se dan sv. Gregorja — vzela bosta ženo, ženo ljubljeno.

Nebo je zalito s prenežno modrino, prepreženo z belimi ovčicami, v prvem zelenju so brda. Po mehkem zraku plava glas trnovskega zvona, blej in žvenkljanje ovac, sirov glas oračev, ki priganjajo trudno živino v breg. Bliža se noč, Martin. Pokrila bo vse rane človeštva, pohladila bo pekoče oči blede

¹ Pošta na konju.

ženi v gradu. Zakaj so tako vroče tvoje oči, Armande?

Globoka brazda se zareže v visoko Martinovo čelo: Kaj je Armandi? Vlačí se kot senca, ne potoži zdravniku, ne hčerki, ne stari dojki, se brani zdravil, muči hčerko. „Solnca mi dajte,“ je vzdihovala zimske burne dni, „dajte mi dom mojih dedov, očetova cve-toča polja.“ Revica ima pač bolno glavo... Sicer ne bi mislila vedno, da se vrnejo Bourbonci in da dobi ona svoja nekdanja posestva. To bi bila krivica tistim, ki so jih kupili ali dobili. Revolucija je pomedla stare pravice, gorje onemu, ki bi jih hotel poiskati v smetišču! Pa je vendar pot, po kateri pride Armande do dedovega doma. Moderna pot kupčije. Martin de Muossage tudi ljubi kraj, kjer je tekla zibel njemu in Armandi. Njemu v nizki pristavi, njej v ponosnem gradu. Približno tak je bil pogled iz gradu d'Auxerrejev kot odtukaj v dol. Tam so se širila zlata polja ob širokem potoku — tu je Reka in na otoku pri mlinu zeleni nežno mlado žito. Vse to budi Martinu sliko čarokrasne sreče detinjih dni. Vzbuja se spomin...

Grof d'Auxerre je boter kmetovega sina s pristave, Martinček je igrača, konjiček, tri leta mlajše kontesine. „Kje je Martin?“ vprašuje kodroglavka zjutraj, „pridi jutri,“ naroča zvečer. Po grajskih sobanah gre kot divji lov. Padajo kipi, stekla zvene, preproge se kupičijo. Martin lovi kontesino. Martin jo nosi na hrbtu. Otrok vriska, puli z rožnato ročico Martinu lase, ga podi v skok. Smehlja se trbušati grof boter, dolga suhljata grofica gladi dečkovo glavo, nežno ga ljubkuje in mu vsakčas pravi: „Naš dobri Martin.“

Neki dan pa so mu rekli: „Ti ne boš več divjal s kontesino, prišla je guvernanta, huda madame de Bounette, in Armande se bo morala učiti.“ Morala bi se učiti, pa se ni hotela mala trmoglavka, dokler se ni učil Martin ž njo. Igraje je šlo potem. Martin se je učil radi kontesine plesti, se je naučil branja in jel stikati za knjigami. Iz grajske male knjižnice mu jih je donašala na skrivnem Armande, uhajala je guvernanti in čitala sta v skritem kraju ob potoku stare romane iz viteških časov. Silno sta se razburila otroka in se navdušila za viteško življenje. „Veš kaj, Martin,“ je rekla Armande, ko sta prečitala zgodbe viteza Amadisa, „ko odrasteva, pojdeš ti tako po svetu. Jaz ti dam sulico, meč in ščit iz dvorane in moje rokavice, moje barve. Ti se boš boril po svetu za mojo slavo, jaz se te bom spominjala. Jaz se omožim z vitezom, ki bo prišel na glas moje čednosti in lepote po mene; in te ovenčam na turnirju.“

„Vitez, s katerim se omožiš, bom jaz,“ je rekel Martin, prvokrat jezen na kontesino.

„Ne, to ne gre,“ je ugovarjala enajstletna živahno, „samo boriti se moraš za mene, saj stoji to vendar tako v knjigah.“

„Misliš, da se bom tepel za žene drugih?“

„Bedak si! Saj si tlačan in jaz plemkinja. Moj je grad in vse v krogu... Plemkinja in tlačan se ne moreta vzeti. Bodi no pameten, Martin.“

„Pa te bom vzel, boš videla...“

Skregala sta se dodobra. Solznih oči je pri-tekla kontesa k dojki in se pritožila čez Martina, povedala vse njegove besede. „Ne maram ga ne,“ je cepetal otrok z nogami. Dojka jo je umirila in še tisti dan je imela grofica konferenco z možem in odgojiteljico.

„To ne sme več vkup,“ je rekla madame de Bounette. „Zdaj se kregata, pa kmalu zopet poišče Armande Martina, in prevelika sta že...“

„Parbleu!“ si je gladil grof trebuh, „kdo bi se spomnil kaj takega... Fant mora nemudoma odtod. In daleč. Diable! Menil sem, da mi bo nadomestoval starega Žana, da bo dober, zvest sluga. Toda hm... Zdaj mora proč... Pa se vrne lahko, kadar se omoži Armande in pozabita oba teh otročarij. Daleč mora! Aha! Kot nalašč! Kaj se ni dopadel Martin lani tako zelo staremu chevalirju de Briscote? Prosil me je zanj. Tja ga pošljem začasno. Izobrazil se bo za finega sobarja pri Briscotovem Pavlu, ki je tako spreten v spletnju kit, svedranju in prašenju, in jaz bom imel pozneje izvrstnega sobarja, kadar bo izgubila Armande viteza Amadisa. Tako,“ je segel grof v srebrno tobačnico in ponosljaj zadovoljen. „Vidiš, Blanche,“ je dejal ženi, „vsa stvar ni vredna tolikega hrupa.“

„Ni vredna!“ se je prekrizala grofica. „Nič ne misliš, v kakem času živimo. Tlačan in meščan dvigujeta ošabno glavo, tlačan in meščan iztegujeta roko po plemiškem grbu. Vse postaja mogoče. Čitala sta od predrznih činov neumnih vitezov... Tudi Armande mora proč. V Saint Cyr. Tam se izobražujejo hčerke najboljših rodbin. Potem zaroka in poroka... Iz najboljše rodbine dobimo hčeri moža in vse je pri kraju.“

Martin se spomni, s kako besnostjo je čutil in spoznal prvič brezdna med stanovi. Ni jedel, ni pil, ni odgovarjal dobri materi, bil je tepen od očeta za predrzne besede. Tak greh!

„Bič si zaslužil,“ je nosljal grof boter. „Vitezov kmetov ne potrebujemo, pač pa dobrih slug. Nerad te pogrešam, Martin,“ je končal resno in stisnil dečku zlat v roko: „Bodi priden, Martin!“

Bilo je!... Ponosno se nasmehne Napoleonov komisar. Tako so ločili tlačana od plemkinje. Slepí ljudje so hoteli prepričati, kar je bila sklenila usoda — in so uglasili tako sami tlačanu pot do kontese.

VI.

Pod mlinom se deli Reka v dva rokava, obliva majhen otok, last Mihčevih. Nova brv vodi nanj od travnika pod cesto. Na otoku zeleni ozimina po ravnih ogonih, po izprašenih njivah zraven nje vlečeta oralo rejen konj in debeloglav vol. Lemež reže globoke brazde. Volar priganja, stari ata premika zagozde na drevesu, ravna klešče na desno, na levo. V črni prsti razorov se krči izpodorana golazen, preplašena od belega dne. Pa ne dolgo. Krilati redarji narave oblete orača, poberejo z urnimi kljuni mrčes. Stari orač pokima ptičem: „Le potrebite, živalice božje, nesnago,“ in pogleda izpod vehe klampastega klobuka belo na grad. Mladeniški ogenj zalije starcu upalo drobno oko; košate obrvi, vela lica zatrepečejo; kljukasti nos se povesi še bolj na visečo spodnjo ustnico: „Modro je Bog vse uredil. Ptice je ustvaril, da trebijo zemljo mrčesa, ljudem je dal moštvo, da branijo svoje poštenje. Prišel je nadležen mrčes v deželo — kdaj, kako se ga iznebe deželani?“ — Drevo se pomakne na levo, poskoči. „Les, les!“ zavpije gospodar na živino, zarentači nad hlapcem: „Zlomek te vzemi, brcajs ti nerodni! Kaj ne vidiš, oslika, da sili konj na levo, vol na desno? Les, Francoz, les!“

„Ne gresta vkup francoski konj in kranjski vol,“ se zareži širokousti volar in si potegne z odpetim rokavom po potnem čelu, švrkne z bičem po rejenem rjavcu. „Le počakaj, mrha, ne boš žrla dolgo našega ovsa, kajne, ata? Saj pravijo, da poberejo izposojene vojaške konje, ker bo velika vojska. In zato moram rediti to objestno mrho?“

„Seveda. Ko je razdelil prejšnji guverner Marmont vojaške konje po deželi, da se je rešil skrbi in stroškov zanje, smo prevzeli konje s pogojem, da jih vrnemo v dobrem stanju ali pa nadomestimo z drugimi.“

„Znajo Francozi, znajo. Da jim priženeš zdaj suho mrho! Škoda za oves, ata. Več škode kot dobička imate od kupčije s hlačarji. Dvakrat je prevrgla mrha voz. Plesalci, skakalci, nemarniki so konji in gospodarji. Šimen pravi, da bi tisti pšeničnik gori skočil pod Rezikino okno — ko bi...“

„Hrani si sapo za zadnjo uro,“ se vzravna jezo gospodar. „Kdaj še se je vtaknil hlapec v gospodarjevo hčer?“

„I nu, i nu...“ Mrmra v zadregi volar. „Šimen je dejal zato — ker se vozi pisar zmeraj okrog nas... In da bi prišel ponoči, naklestili bi ga, pri moji duši!“

„Koliko jih pa imaš, jezičnik,“ se obregne stari in premakne zagozdo. Globokeje reže lemež, odkriva črno prst, reže živote črvom. Tako se reši

tudi Mihec vsega, kar se ustavlja njegovi volji. Stari navadam, staremu poštenju ostane on zvest. Taka sta vnuka, hvala Bogu. Tone je šel rajši v Gradec v nemško šolo kot v zloglasno francosko v Ljubljani. Grga bi prestopil lahko v francosko vojsko ali ostal doma in delal, saj vabi in kliče Napoleon Ilirce domov; toda Grga sovraži tujo vlast, se bije rajši v Španiji zoper Francoza; a kadar bo slišal, da se spominja stari cesar Kranjcev, tedaj pride. Tak je Grga, korenite besede, možatega dejanja. Bolj mehak je njegov oče. In sneha — ona bi gotovo rajši videla sina doma. Joče, vzdihuje. Modra žena, umna gospodinja. Ni madeža na njenem poštenju. Toda vnukinja Rezika se ni vrgla po materi. Žive oči ji beže rade za fanti, ne diši ji toliko molitev in pobožen pomenek kot prazen pogovor z beračem, razposajen smeh družine. Oj to dekle! Možiti jo je treba čimprej. Najprej je začela učiti branja norčavega hlapca, potem je privabila Jurjevega iz Učel, pravega snubca res! Dekline gledajo samo na gladko polt. Pošteno ime, to je vse. Jurjev fant ni napačen. Grga ga ima prav rad, držal bi zanj, da je tu. Ali kaj pomaga, ko je madež na hiši in ni posest preobširna! — Premoženje, pošteno ime, to je pri Kručinu v Postojni. Na Veliki ponedeljek se hodi na ogledi deklet. Kručin je prišel na Mihčevino. Vprašal je, kako živina, če je naredila jesenska povodenj dosti škode, in povedal, da je letos obilo miši, da bo slaba za žito. Vsi so blagrovali Reziko. In dekle ni tako prazne glave, zažvižgalo je, zapelo, se nasmejalo postavnemu snubcu. Pa ti prinese sam vranič Francoza! Dekle je obmolknilo, se kuja. Pri zlomku! Da se ni treba ogibati sitnosti, pokazal bi jaz temu belolascu, kako se mlati ob Reki. Dovolj sramote so nam naredili. Vzeti naši hiši županstvo!

Izorana je njiva. Hlapec poda gospodarju koš z zrnjem in gre po brano. Stari ata vzame prgišče rahle črne prsti, jo pomeša z zrnjem, šepeče: „Blagoslovi, gospod Bog, to slabo zrnje, da vzklije tebi v slavo, vsemogočni večni Bog“ in se loti prevažnega dela setve, ki sodi in se spodobi samo gospodarju. Možakar se razkorači, stopi poln važnosti po njivi, meče zrnje od desne na levo. Vesele priletajo ptice, toda že prihaja hlapec z brano, zavlačuje zrnje. Prijazno gleda solnce starega sejalc, ki se spominja, kolikokrat da je že zaupal zrnje materi zemlji in spravil zlato klasje. Trudna sta hlapec in gospodar, ko jima prinese Rezika predjužnik. Stari ata sede pod veliki hrast, ki je bil že ravnatoko debelega debela, ko je bil on mlad fant, odreže sebi in hlapcu kruha, pogleduje zadovoljno njive, izprašuje vnukinjo. Ponižno, toda kratko, neveselo odgovarja dekle in rada pobere ostanke, rada hiti iz bližine ostrogledga deda, gre sklonjene glave preko

brvi, postoji: Bil je vihar, podrl je staro brv, neprehodna je zijala globoka struga. Zdaj je, kot bi ne bilo nikdar tiste grozne noči — tu nova brv, tam nova brv. Škoda pri mlinu in žagi poravnana, pozabljena. Pozabi ona kdaj viharja, ki ji vznemirja srce? Nikdar! Bilo je, Rezika. Iz otroka si postala nakrat razumna žena. Zdaj bi rada, rada nazaj v vrt neznanja. Bridko je spoznanje življenja . . . Zato so tako potlačeni nagubani starci . . .

Priletajo ptičice po mladih sočnih vejah, pozdravljajo. Rezika jim vrže drobtinic, jim toži: Oj ptičice, ne veste ve, kaj je gorje. Ve se ženite, ptičice, po volji drobnega srca. Da bi bilo tudi meni urno perje, lahka krila, odletela bi deklica. Tja, kjer ne dajejo mladenkam brezsrčni roditelji starega moža. Vsak me blagruje, ptičice, a meni je hudo, pre-hudo . . .

„Grga, Grga,“ ščebečejo ptice, „kje je Grga, Jožina? Grga, starejši brat, prihodnji gospodar, Jožina, berač, mož modrega sveta?“

Odmaknil se je Jožina komisarju, ptičice, nesel list na Reko. Brata bo iskal list v daljni Španiji, nesel bo sestrine tožbe do njega. Grga je dal Jurjevemu besedo, da bo držal zanj — Grga naj pride. — Zdaj hodi Jožina ob morju, prosi božjega daru, vprašuje mornarje po Grgu, poizveduje, kaj govore po širokem sinjem svetu. Ali pode tudi tam matere mlade deklice od sebe? Kaj ne delam, ne ubogam? Vendar me pode — o mati!

Ej ni to, lepa mlinarjeva hči, zažvižga prešerno kos, jo gleda z drobnim očescem. Ej šla bi ti rada — ne v Učele, ne v Postojno, šla bi ti rada — v beli grad — v sinji svet. Lahkih korakov, prijetnega obraza se spušča Francoz raz Prem. Hiti proti mlinu, lovi ob Reki, te moti v delu — te moti — greh je to — pri molitvi na svetem kraju.

Kot v snu si, dekle, prebudi se! Otresi se praznih želja. Hodi pisar ob mlinu. Se ozira, čaka na prijazen glas. Čast je kmetu, če pride gospod v vas. Pa naježi se stari ata, izogne se ga mladi. Mati se obrne na pragu. Hlapci si namigujejo, dekle prevzetujejo. Še pes renči in cvili . . .

Vem, kosek, vem . . . Grdo je žaliti tako božjega človeka. Mnogo, mnogo bi mi povedal gospod iz gradu in rada, rada bi poslušala. Povedal bi mi čudovitih stvari, nikdar mi ne pove takih star vdovec.

Čudno šelesti po mladem, še golem drevju. Vse se napenja, poganja, vse sili v življenje, človek mlad pa naj se odpove sreči. Pomladnega dne! — V takih mislih pride Rezika na trato pred vrtom. Tam jo prebudi glasni pozdrav perotnine. Prizibljejo se gosi, prilete golobice, prišetajo se petelini, prihite kokoši. Ej živalice srčne moje. Ve boste pogrešale Rezike, ve, samo ve . . .

Rezika vzame rešeto raz vrtni zid, siplje polne prsti zrnja, se razgovarja z živadjo. Ne mudi se ji v hišo, kjer prede mati, kjer govore samo o bali, o sreči, če se posreči. Oblizne naj si dekle vseh pet prstov za takega moža. Haha!

Ves bel od poliske¹ se pokaže Šimen pri zavori, zagleda deklico, zapoje: „Če si ljubica moja cartana, pojdi z menoj v Mantovo.“

„Sam pojdi, Šimenula. Punkeljček ti povežem, pušeljček ti narežem, hodi, moj fantič, le sam . . .“

Jasno zazveni dekličin poredni smeh, prežene za hip otožnost. Saj je presmešna vsiljivost domišljavega hlapčeta. Pa že stoji bleda mati pri oknu, kliče: „Rezika! Postajaš?“ Velik greh je postajanje pri Mihčevih. Hitro hoče skočiti Rezika, pa toliko da ji ne zdrkne košarica iz roke. Na cesti se je pokazal visok klobuk, svetli čevlji — Chapotin. Za njim se narede med vejami jagned trije jezdec. Komisar, njegova hčerka in postojnski intendant. Deklici vihrajo kodri okrog žarečega obraza po dolgi zeleni obleki. Srečna deklica! Ona ne dobi starega moža, zaupno se menita s prikupljivim mladeničem. Blagor gospodi! Od cesarja dobi denarja, od kmeta blaga — lahko živi pisar, komisar, vojak. Zdaj prehite jezdec Chapotina. On pozdravi nekako v zadregi in nekako osorno mu odzdravi komisar, Andrian se nasmehne hudobno, Mabelle pogleda od Chapotina na Reziko in nekaj spreleti njen obrazek. Dalje hite jezdec. Chapotin stoji, gleda rožmarin v vrtu. „Rezika!“ udari mati ob okno. „Postajaš, dekle,“ jo pozdravi sedeča pri kolovratu. „Ni navada pri nas. Urno! Zasukaj se, zamesi štruklje. Si pozabila oračev? Slaba gospodinja boš. Usmili se Bog! Le v pohujšanje so nam Francozi. To jezdari, se pači, obrača oči. Ni za nas! Usmili se Bog! Ni dovolj, da nam jemljejo sinove — še hčere nam motijo. Komisarjeva gospa bi lahko zadrževala svoje ljudi gori, da bi nas ne dajali jezikanjem v zobe. Pa kako bo varovala druge, ko ne varuje svojih. Mesto da pisari skrivna pisma, bi pazila na svojo hčer. Dekletce ima preveč prostosti, večkrat prihaja kar sama v vasi, na njive, in fanti nore za njo.“

„Mama . . . Gospa je tako dobra, in Mabelle . . .“

„Molči. Vsaka žena mora biti po božjem pravu odkrita z možem. Ta pa ima zmeraj kaj. Lilij je hotela od nas, lilij sv. Antona. Menda že ker je njih olje dobro zoper opečenine in cvetje zoper trganje. Pa zakaj jih je dobila naskrivaj? Potovka jih je prinesla iz Trsta. Od nekega imenitnega gospoda, ki drži s starim kraljem. Zdaj ureja gospa sama vrt, dekle jezdari z moškimi — narobe svet. Ti pa stoj in zijaj v Francoze — da te vidijo stari ata!“

¹ Mlinski prah.

Rada ubeži Rezika materinim besedam v družinsko sobo, mesi, razteza testo. Mati pa pusti brneči kolovrat, šteje klopke navite preje, ki čakajo za vratni tkalca, ogleduje bale platna v skrinjah, kupe prediva. Sto rjuh ji da, manj ne gre od take hiše za tako hišo. Dobro se je namerilo dekletu, dobro in o pravem času, da gre pisarju izpred oči. Pod drug zvon mora. Sicer ni še poslal Kručin starešine na vprašanje, vendar je stvar toliko kot gotova, ker ne odrečejo roditelji — dekleta pa ne vpraša nihče, kaj ve tak otrok, kaj je zanj. Tkalca dobim, krojača, čevljarja. Najlepšo pšenico prihranim, izpitam kapune, gosi. Liska bo imela tele. Dosti bo dela, velik kolač, da se razvesele fantje. Perila, obleke mora biti za sedem let — sramota, če si kupi nova gospodinja prej kaj . . . — Misli in šteje mlinarica, ogleduje platno s ponosom dobre gospodinje. To bo za rjuhe, ono za srajce. Poklicala bi moža, se pohvalila. Pa nekaj ji kali veselje. Drugačni so časi, drugačna mladina . . . K njej je prišel snubit Janez in bil je prvi moški, kateremu je pogledala v oči. A Rezika? Ne daj Bog, da bi dobila nečista moč oblast čez deklico . . . Žalostna je, zardeva, blede. Objela bi jo mati, jo vpraševala nežno, ji dokazovala ljubeznivo. Pa ni navada na kmetih. Otrok naj posluša, kakor razsodijo starejši.

Ko razsoja in ugiblje tako kmetska mati v mlinu, preudarja in premišljuje tudi plemenita gospa v gradu prihodnost svoje hčere, gleda raz grajski vrt za jezdec, ki se prikazujejo in izginjajo na cesti ob Reki. Le jaši, Martin, dajaj Andrianu vesele nade, zanašaj se na moč svojega vsiljenega vladarja. Lilije sem vsadila, Martin. Cveto naj v slavo Buorboncev, v spomin umorjenega nežnega cveta — bude naj v tebi strah. Cvet lilij kliče maščevanje za žrtve Jakobincev. Lilije sem vsadila, Martin. Poslala mi jih je prijateljska roka. In poslala mi je poročilo, da delajo Buorbonci . . . Da čakajo emigranti v Angliji nestrpnost vrnitve starih pravic. Da nista pozabila princ Polignac in princesa, nekaj Armandina tovarišica v zavodu Saint Cyr, svojih prejšnjih načrtov. Pripravljen je Polignac, da izvojuje markizi de Villeneuve vse, kar zahteva in želi od kralja; potrudil se bo, da pozabi Armande v blesku dvora Ljudevita osemnajstega svoje sedanje ponižanje. — Odgovorila sem mu, Martin. Kadar se vrne kralj, naj uporabi princ svoj vpliv na dvoru, da dobi Mabelle nazaj očetova in dedova posestva, katerih jo je oropala revolucija. Uporabi naj princ svoj vpliv, da se razveljavi poroka markize, sklenjena pod pritiskom okoliščin. Blagoslovljena od mašnika, ki je prisegel na konstitucijo, podpisana pri uradniku revolucionarnega odbora — taka poroka ni veljavna pred Armandino vestjo. Tlačan je hotel rešiti svojo gospodarico. Bila je

dolžnost njegova in ne zasluži hvale. Grenko je bilo ponižanje plemkinje . . .

Tako, Martin. Novo življenje v naravi, novi upi v duši, novo gibanje v svetu. Evropa čaka, da se otrese verig, zemlja se jih otresa — in jaz se jih otresem. Cvetele bodo lilije, njihov vonj bo polnil slavo Francijo in razcvete, ponovi se meni moja mladost, nova mladost, Martin. Nje ne bo temnil tvoj pogled. Zakon dopolnjuje — veže samo ljubezen. Med nama je ni bilo, Martin.

V dolu se pojavi ponosen jezdec. Armande si zasenči oko, gleda samo njega. Ni bilo ljubezni, Armande. Sramota je ta zakon. Pa kaj te peče vest, odkar si napisala pikre besede, kaj ti zavalovi tako sladko v duši, ko leži telo v objemu spanca? Oproščena vezi, željna sreče, beži duša nazaj v raj detinskih dni. Zavalovi zlato polje, zavalovi morje lanu. Izprehajata se vitez in njegova dama. Prekrasni dnevi! Spodila je Armando iz njih raja beseda madame de Bounette. „Diable!“ je rekel papa, ni vedel, kam v taki zadregi, a mama je razsodila: „V Saint Cyr!“

In štiri leta ni videla Codalgisa Amadisa. V zavodu je sanjala o njem, mislila nanj, in govorila mnogo o njem. Dokler se ni namrdnila mala princesa Conelejeva — zdaj Polignacova: „Fej! O kmetu govoriš.“

Ni govorila več o Martinu. Čitala je knjige, videla v zavodu predstave. Vsak tistih junakov je nosil Martinovo lice. In nobena povest ji ni dala več takega užitka kot ona, ki sta jo požirala žarečih oči z Martinom; prepovedan sad očetove knjižnice.

Gojenke zavoda so govorile rade o soprogih, ki jim jih preskrbe sorodniki, o zabavah in svobodi; omožene o ljubezni. Ne o ljubezni do moža. On je le plašč, ki pokriva ženine prestopke. Armande je rdela ob takem pogovoru. Do doma njenega očeta ni bil še zavel kužni dah splošne moralčne propalosti, zakon je bil Armandi nekaj svetega. Tovarišice so se smejale njeni neumnosti, dejale, da so taki nazorji samo za kmete. In Armande se je spominjala krepostnega Amadisa, Martina. Kaka škoda, da je kmet! Očetov sobar bo. Kako smešno! Vitez, ki se izpremeni v sobarja, ki češe in veže očetovo kito, ga obuva, oblači . . . Kako se mu bo to podalo?

Toda ni ga bilo vitkega sobarja, ko se je vrnila Armande z visokim klobukom na našopirjenih laseh, vzrastla, razcvetela. In žal ji je bilo, da se ne more pokazati Martinu, se ne pobahati, da je nevesta, in osupnilo jo je, ko je slišala, da se šola Martin, da ga podpira chevalier de Briscot, očetov prijatelj, poražen po znanju in vedoželjnosti kmetskega fanta.

Martina ni. Senca je legla na rodni grad, na bujna polja. Izprošena nevesta je bledela. Radi že-

nina, so menili v gradu. Njega so zadrževali neprijetni, toda nujni posli v Parizu. Vznemirljive novice so prihajale odtam. Armande se je motila s pripravljanjem bale, čakala težko pariških vesti, bledele, sanjala.

Iz teh sanj jo vzbudi novica... Več ni vpraševala kontesa po markiju ženinu. Rdela je, žarela kot roža. Martin je bil prišel! Obiskat roditelje. Kdor bi to verjel...

Neroden, dolg je stal pred njo v zadregi. Objest ji je razigrala srce: Vitez je ostal zvest svoji dami.

Bilo je bilo, Armande de Moussage. Žarelo in dehtelo je vse v poletnem žaru, po čarobnih vrtovih se je izprehajala ljubezen. Pastirska piščal je zasviral sladko — po polju je zavihral trak širokega slamnika. Martin je govoril o novi dobi, ki podeli vsem stanovom enake pravice, je smešil plemstvo, trdil, da ima tudi on prednike do Adama, ravno tako kot grof d'Auxerre. Armande je stresala glavo. Stanovi enaki? Bog je uredil stopnice na lestvi države. Prazno in grešno je govorjenje o enakosti — nemogoče da se udejstvi... Kontesa je bila užaljena v svojem plemiškem ponosu. Hladno je odhajala markijeva nevesta od tlačanovega sina, a vsak dan so ga iskale zopet željne oči. Dokler ni preplašilo prepelice brušenje srpov, dokler ni privabil praznik požanjkov markija de Villeneuve. Armande je bila prijetno presenečena. Ženin je bil vzor plemiča. Lepoto njegove postave in obličja je povzdigovala izbranost obleke, frizure in kretnje dovršene finesse. Gladka beseda, polna duha in prisrčnosti, je dopolnjevala markijevo privlačnost. Njegov sobar je povedal, da premaga marki srce vsake dame, meč vsakega nasprotnika.

Armande je primerjala nerodne kretnje Martinove z onimi svojega ženina in se nasmehnila ponosno: Ni enakosti. Po hoji in nastopu, v dejanju in besedi spoznaš potomca odlične rodbine. Naj obleče kmet gosposko suknjo — vendar je in ostane kmet.

V rožnati obleki se je košatila po polju. Ob očetu in ženinu. Oče je razkazoval ženinu polja in gozdove, našteval slavne prednike in — kmete, svojo last. Žanjice so se nasmihale nevesti, težaki so pozdravljali, izpraševali o svoji prihodnosti pri markiju — on pa je motril pozorno kmete. Govoril je o gibanju, ki se širi iz prestolnice na deželo, ki grozi, da preplavi s pogubonosnim tokom vso Francijo, če se ne najde zdravilo zares nezdavim razmeram. Na dvoru so slepi. Zabavajo se in zahtevajo vsoto za vsoto od zapravljevca Calonna. Vedo, da plešejo na vulkanu — vendar plešejo — plešejo na žuljih kmeta, meščana. Maščuje se vse to. Kralj ne spoznava, ni kos položaju.

Pooblašil se je bil marki ob strani mlade neveste. Dobrodušni papa ga je potolažil: „Prečno vidite, prijatelj. Mesta sama, dijaki, te razgrete mlade glave, nas ne zmorejo. Kmet pa je prelen, da bi se navzel novih misli. In kaj ne stoji več bastilja za uporneže? Čutim tudi jaz, da prihaja nekaj neznanega. Vse kaže na to. Zato želim, da izročim čimprej svojo hčerko in svoja posestva v Vaše močne roke.“

Marki je položil roko na meč in poljubil Armandino roko. „Moj največji zaklad, krona mojega življenja mi bo ona.“

O Villeneuve, viteški soprog! Razpršili so se obeti tvoji v krvavem viharju — ti sam si postal njegova žrtev — tvojo ženo je rešil drugi...

Po starem so praznovali požanjke z veselico na dvorišču. Po starem je prinesla najbrhkejša žanjica venec klasja, ga ponudila mladi gospodarici, nevesti, želeč ji vsega blagoslova, obilosti; po starem je obdarovala kontesa deklico s srebrnim denarjem, pisano ruto in si dela klasjin venec v plave kodre. Ploskali in zapeli so po dvorišču — marki je ponudil nevesti roko na ples — kar stopi mednje, dolg, neroden — Martin s pristave. Bil je bled, oči so mu gorele kot da bi bil pijan. Venec žarečih rož v roki pogleda predrzno-proseče Armando, pravi: „Klasjin venec pomenja bogastvo — rožni ljubezen...“

Začudeno je stalo vse. „Kaj se mu meša?“ so šepetali kmetje. „Pijan je,“ je rekel grof d'Auxerre markiju. Samo Armande je umela in burno je zavalovilo nekaj neznano-sladkega v njej. Mnogo krasnih dni je svirala piščal: „Trsje pokriva nizek dom, cvete roža ljubezni pred njim — pusti, Armande, visoki grad — pridi...“

Amadis! Zvesti vitez! Nikdar nisi, ne boš ljubil druge. O, sladko je biti ljubljen s prvo večno ljubeznijo. Marki, o njem gre sluh, da privlači vsako srce — kolikokrat je že ljubil dvorjan... Drhteča roka je segla po vencu. Nadene si ga, zapusti bogastvo — in bo kraljica ljubečemu srcu.

„Armande!“ Začudeno težko je jeknilo od materinih ust. „Tlačan je pijan,“ reče hladno marki, „izvolite, kontesa...“

Tlačan! Kontesa! Kot bi jo udarile besede po licu. Saj je plemkinja, plemičeva nevesta — in oni je sužnje tlačanske krvi. Pod srdito nogo Armandino so izgubile rože svoj kras. Krvavordeči lističi so leteli po belem pesku — zdelo se je jezni nakrat, da je to srčna kri nerodnega tovariša izza njenih detinjih dni...

„Dajte pijancu bič, da se strezni,“ je klical grof d'Auxerre. Pa hlapci so stali — Martin je odšel ponosno. Njegov zadnji pogled, poln očitanja, pa ji je

gorel dolgo v duši. Ni več videla Martina. Izrval je rožni grm pred pristavo in se vrnil v Pariz. Ni več videla mlada markiza drznega tlačana, vendar ga ni pozabila. Na šumnih zabavah prestolnice, v tistem gradu v Vendéji se ga je spominjala, bala. Slišala je, da je postal kolovodja nezadovoljnežev, kričar pravice plebejcev. Bil je navzoč in delaven pri vseh grozotah, ki so bile prišle nad plemstvo, in Armande je mučila slutnja, strah pred njim. In res... Ob uri, ko je trepetala v ječi, ne toliko zase, kot za nežnega, ljubkega otroka — ko je pričakovala vsak dan smrti — se je udeležil njen strah.

Bilo je zvečer. Slabo so razsvetljevale sveče dvorano koncieržerije, kjer so se sešli smrti čakajoči na večerjo in pogovor. Skrbno napravljeni, vedrega lica in duha niso kazali znaka strahu ali žalosti. Smehljaje so se poslavljali, radi so umirali takrat Francije najboljši sinovi. Le ona ni mogla zreti smrti ravnodušno v obraz. Mabelle — kaj bo ž njo? In vselej, kadar je prišel komisar z zloveščo listino, je trepetala, stiskala dete k sebi. Zvečer je bilo. Po dvorani koncieržerije so budile vesele šale neprisljen smeh. Konvent se je zbral na sejo — jutri odleti temu, onemu glava — zato veselimo se — končuje se komedija... Smeh je pozdravil komisarja, ko je vstopil v spremstvu dveh vojakov, smeh in drgetanje srca... Komisar je razgrnil zloveščo listino, vojaka sta mu posvetila z bakljama, mu razsvetlila obraz. V svečanem molku, ki je nastal, je

slišala Armande udar svojega srca: Spoznala je Martina. Postaven je bil mož s trobarvno šerpo, ponosnega nastopa. Resno obličje ni imelo več sledu mladeniške mehkobe, nadomestila sta jo grenkoba in srd. Vendar bi ga bila spoznala Armande izmed tisočih.

Čital je imena obsojenih. Gromeč, grozeč je bil njegov glas, oko se ni dvignilo. Kot da se boji pogledati žrtve, kot da trepeče sočutje okrog mrkih ust revolucionarja. Čital je — in se ustavil... Kot da je prišel do imena, katerega nočejo, ne morejo spregovoriti usta. Plamteče oko je hitelo po mraku kotov... Trdega koraka je stopil proti trepetajoči... Drhtečim rokam je ušel otrok. Mabelle steče nosilcu smrti naproti — mu objame kolena, se mu nasmeje ljubko. In Martin se sklone ves izpremenjen, pritisne željno otroka k srcu, ga poljubljuje. Kri je na teh rokah — kako sme objemati pristaš rabljev otroka njihove žrtve? „Mabelle! Mabelle!“ Trepetajoče roke so se dvignile ježno, ponosno je premerila markiza Martina. Izpustil je otroka, se vzravnal, ji rekel sirovo:

„Zenačili smo stanove, meščanka. Pod sramotnim odrom te snubi nekdanji tlačan. Poroka z revolucionarjem reši aristokratino.“

„Nikdar!“ je vzplamenela.

„Noč je dolga za premislek in ti si mati,“ je odgovoril s poudarkom.

(Dalje.)

Pomladanski sonet.

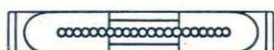
Zložil Alojzij Remec.

Stojiš ob poti... Sveže solnčne trate
v zelenju prvem pred teboj drhté,
škrjanček žvrgoli in ž njim srce
bi rado solnca pilo žarke zlate.

Tam bela hišica te kliče v svate
in okenca zro svetlo čez polje,
kjer njive med stezicami leže
in v brazdah spijo setve še bogate.

Za tabo misli težkih, mračnih dni —
srce s škrjančkom ziblje se v radosti,
se mladih sanj in dneva veseli...

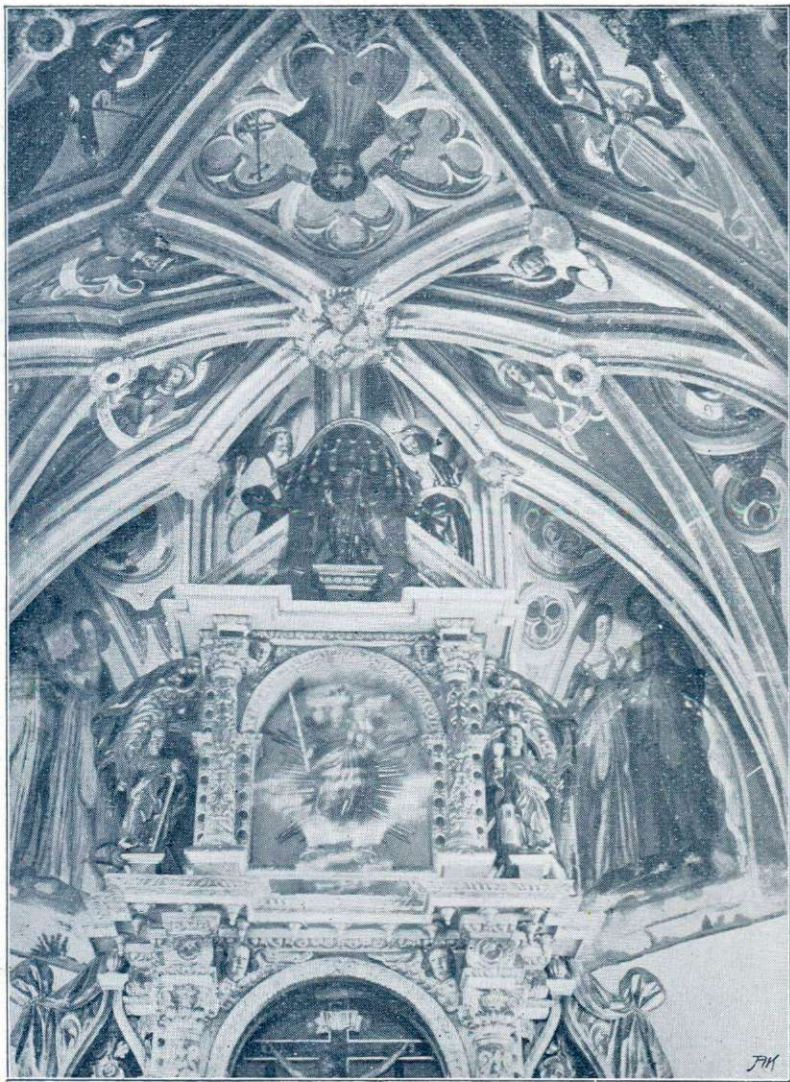
Še kar je v duši skrito ti bridkosti,
poganja kal v teh mladih, svetlih dneh,
a ti obeta samo pomlad, smeh...

O naših zgodovinsko-umetniških spominkih.

Spisal konservator cesarski svetnik Ivan Franke.

Zadnja leta javlja c. kr. centralna komisija za ohranitev umetniških in zgodovinskih spominkov na Dunaju več zanimanja za slovenske pokrajine kakor prej in je izposlovala pri c. kr. ministrstvu za nauk in bogočastje raznih subvencij za ohranitvena dela. Da bi ostalo to hranitveno delovanje tudi za daljšo bodočnost, želi vzbuditi ali

IZ CERKVE SV. URHA PRI KRIŽNI GORI

pomnožiti, vglobiti in vzdržati zanimanje občinstva za spominke, zlasti onih činiteljev, katerih se tiče pred drugimi, namreč občanarjev in krajanov. Ker so pa naši spominki v pretežni večini verskega značaja, cerkvene stavbe in umetnine, sloni njih trajna ohranitev v prvi vrsti na zanimanju in nazaranju onih, katerim je izročeno vzdrževanje cerkvenih predmetov in ki imajo po svoji obči izobrazbi vplivati v korist oceni in čišlanju predmetov po njih umetniški in zgodovinski vrednosti in važnosti, t. j. župnikov in duhovnikov vobče.

Centralna komisija izdaja svoje publikacije izključno v nemščini. Uvidevajoč, da edino z nemščino

njene težnje in njeni nazori o umetniških starinah ne morejo prodirati v slovenski živelj, je izrekla željo po primerni slovenski publikaciji, in ko sem isto obljubil in se je določil kot najbolj prikladen časnik za ta namen „Dom in Svet“, je oskrbela klišejev za ilustracije.¹

Umetniško-zgodovinskih spominkov je v slovenskih pokrajinah mimo drugih n. pr. na Koroškem še obilo, dasi se jih je v teku stoletij izgubilo nekaj popolnoma ali se jim je premenil prvotni izvirni značaj do neznatnosti. Slog ali kaka podrobna še ohranjena oblika stavb svedoči, da večina večjih in malih cerkva izvira iz dobe prehoda XV. v XVI. stoletje, okoli desetletja pred in po letu 1500. Velezanimiva in hvaležna naloga zgodovinarjev bi bila preučiti življenjske in gospodarske odnose te dobe in razkriti podlago in vire neoporekljivega takratnega procvitanja stavbinske in slikarske umetnosti. Poleg cerkvenih so sodobni profani spominki jako redki. Gradovi so razvaline, zapuščeni in obsojeni razpadu (Žužemberk, Freienturn, Mirna i. dr.), le malo-kateri še služi gospodskemu bivanju, po naših mestih pa se umikajo v nikdar vračajočo se prošlost zadnja starejša poslopja novodobnim nazorom in potrebam.

Pri Slovencih in splošno v deželah na severu Alp je takrat v celotni vpodablajoči umetnosti vladala gotska tradicija, ki je ostala še dalje vplivna noter v XVII. stoletje in se je javila v kaki premičnini — kelihu, monštranci — tudi še na svodu cerkvenega kora (presbiterija), ko se je na jugu Alp, v Florenci, v Rimu, v Benetkah i. dr. mesto starega že razvil in procvetel do svojega viška novi ali renesančni slog. Najslavnejši umetniki italškega preporoda (renesance) so že legali v grob — Leonardo da Vinci 1519, Rafael Santi 1520, Michel Angelo Buonarroti (rojen 1475. l.) je ustvaril v Rimu kip Mozesov, slikal Sikstinsko kapelo v Vatikanu — ko so se javili na Slovenskem šele prvi sledovi preporodnega pokreta. Stara cerkev v Dvoru pri Polhovem Gradcu je v naši umetniški zgodovini med redkimi, morda edini spominek prehoda iz starega gotskega k novemu slogu; kor je pričet in dovršen

¹ Za to izrekamo zahvalo c. kr. centralni komisiji za ohranitev umetniških in zgodovinskih spominkov in gospodu pisatelju, vsekdar pripravljeni po svojih močeh pomagati, da se ohranijo kulturni spominki, ki so v čast naši domovini. Tudi kranjski deželni odbor prispeva od letos dalje k temu doslej premalo vpoštevanemu delu. Ured. „Dom in Sveta“.

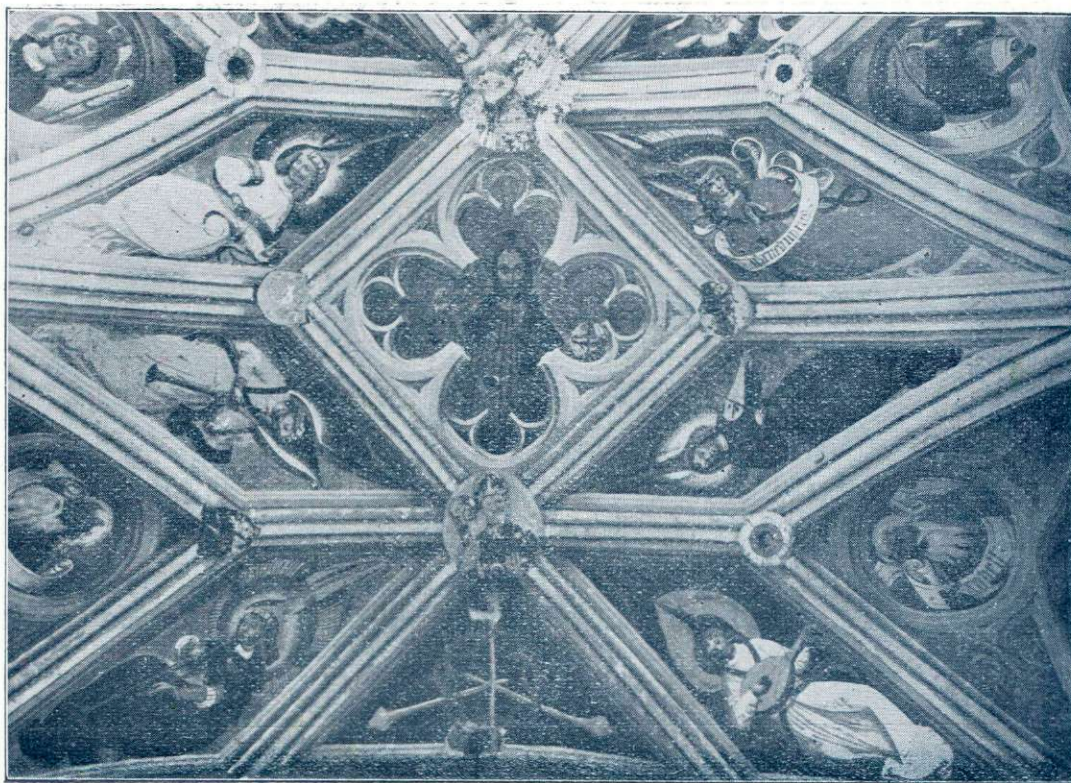
gotško, soditi po mali odprtini glavnega vhoda — na zahodni strani — je bil tudi načrt ladje gotški, med zidanjem pa premenjen po novem, t. j. renesančnem načinu, v katerem je tudi izvršen kamenitni emporij na severni (evangeljski) strani kora. Posebno zanimiv je oboj ladjinega glavnega vhoda po svoji v duhu zgodnje renesance umišljeni okrasbi.

Je li še kje na Slovenskem spominkov iz prave renesančne dobe, mi ni znano, brezdvomno jih je tako malo, da je opravičena trditev: za živahno in spominkov bogato gotško dobo je nastopila velika vrzel umetniške produkcije in je trajala približno sto let, nekako sodobno z reformacijskim gibanjem. Šele predmeti iz druge polovice XVII. stoletja svedočijo o živahnejši produkciji umetnin, ko se je renesančni slog že temeljito bil preobrazil v baročni slog. Iz tega časa je še lepo število bogato sestavljenih in okrašenih oltarjev iz lesa, inkrustiranih z zlatom, s srebrom in z žarečimi barvami, ki so, če niso prenovljene po modernem načinu, — po žarovitosti še sedaj v ravnovesju z dragoceno kovino. Zlasti oltarske stavbe nudijo po določenem časovnem oblikovanju zadostnega gradiva za opazovanje, kako se je stopnjema preminjal slog in okus od tedaj do sedanjega časa. Zidalo nanovo se pa ni pogosto in cerkvene stavbe po deželi (izvun mest) so tudi redko kje tako določno oblikovane, da bi bilo mogoče brez nadaljnjih pripomočnih študij določiti čas postanka. Največ zanesljivih časovnih znakov se nahaja še v oblikovanju zvonikove strehe.

Iz gotške dobe nimamo le številnih, temveč tudi prav zanimivih spominkov, ki so docela ali v večji meri ohranili svoj izvirni značaj in svoje stenske slike. Prav te cerkve se pa ne ponašajo z velikim merilom in s stavbinskimi vrlinami, so le male, ponizne cerkvice podružnice, ki samevajo ob strani živahnejšega prometa na holmih in v malih soseskah stranskih dolin, kjer so varne pred požari in kjer niso čutili potrebe, niti imeli sredstev za premenitev in za moderniziranje. Kvečjemu so žrtvovali okusu časa stenske slike in jih prebelili, prezidavali pa le kaj malega. Da so bili kori gotških cerkva navadno okrašeni s freskami in tudi katera zunanjih sten, dokazujejo ohranjeni in izpod beleža odkriti cikli slik, ostanki in sledovi barv, kjer je ostalo kaj starega ometa.

Naziranje o starih podobah in umetninah vobče se kaže na dvojen način: namreč na širši, zgodo-

vinsko-umetniški način, ki vpoštevava celotno umetniško kulturo in izkuša odkriti in zbrati vse sledove razvoja v naziranje, ki temelji na univerzalnosti in kontinuiteti, nasproti ožjemu estetsko doktrinarnemu, ki ceni in obožava izvestne umetniške kakovosti, razvrščuje umetniške dobe in umetnine po estetski teoriji in jih stavi v zgled kot vesoljnega, absolutnega pomena. V zmislu „umetniških zakonov“, izvajanih iz take estetske dogmatike, so večinoma nastale zbirke umetnin ali umetniške galerije, v katere so nabirali slovite, obče priznane umotvore, brez ozira na njih izvor in organsko zvezo s sodobnim umetniškim gibanjem, torej poleg renesančne iz „klasične“ ali stare rimsko-grške dobe. Slično razpoloženje zastopa moderno načelo „l'art pour l'art“,

IZ CERKVE SV. URHA PRI KRIŽNI GORI

umetnost sama zase, tako tudi umetniški evangelij ali veroizpovedanje klasicizma ob prehodu XVIII. v XIX. stoletje, v dobo naturalizma, sodobnega impresionizma in „proste svetlobe“ (Freilicht).

Centralna komisija zastopa in udejstvuje širše, zgodovinsko-umetniško naziranje, ker ji je sleherni umotvor izraz duševne notranjosti in duševnega vznaha; umljivo je torej, da se poleg velikih ali imenitnih predmetov zanima tudi za male, prezirane, domnevno neznatne spominke in ne samo za umotvore v ožjem pomenu besede, le za kipe, slike in stavbe, temveč za vse stvari, na katerih se izraža umetniški okus in umetniška zmožnost, bodisi staro znamenje, oltar, monštranca, kelih, kadilnica, omara ali zvonikova streha. Centralna komisija proglašala načelo: Vsak ohranitve vreden predmet naj ostane na mestu, kjer je, za katero je bil ustvarjen, in le v slučaju, če to nikakor ni mogoče, naj se hrani na

drugem prostoru, v muzeju ali v kaki drugi zbirki. Za udejstvovanje označenega načelnega naziranja se nudi centralni komisiji v slovenskih pokrajinah več gradiva, kakor ga je bilo pričakovati pred par desetletji; zlasti starih fresk se še vedno katera nanovo najde pod beležem.

Kdor je vaje modernih slik, renesančnih ali baročnih, v katerih so obvladali umetniki z neposrednimi študijami po prirodi težkoče oblikovanja in ki s tako prirodo zunanjosti več ali manj prikladno predstavo olajšujejo sprejemnost gledalca, tak opazovalec bo občutil ob prvem pogledu na gotsko fresko veliko naivnost predstave, pa tudi nedostatnost in pomanjkljivost obrazovanja te ali one podrobnosti, n. pr. perspektive, anatomije in gubovanja oblačil.

IZ CERKVE SV. URHA PRI KRIŽNI GORI

Vpošteva naj pa, da se takih nedostatnosti niso zavedali in da jih niso občutili ne stvarilci, ne tedanji gledalci umetnin. Našel bo v predstavah neposredno in jasno izražanje povesti ali vsebine brez vsakega naglašanja postranskih umetniških teženj, n. pr. po briljantnem koloritu, po dekorativnosti ali po zanimivi izpeljavi svetlobnih zadač (*chiaroscuro* = svetlotemno); našel bo, da se je stvaritelj vtopil brez vsakega ponašanja resno in z živim prepričanjem v svojo nalogo in ji posvetil vse svoje zmožnosti; in razjasnila se mu bo ona glavna umetniška kakovost, ki ji pravimo „notranja resničnost,“ poleg umerjenosti in duševnega ravnotežja.

K besedi „nedostatnost“, „pomanjkljivost“ moram opomniti, da nobena slika ne podaja cele prirode ali prirode v celoti, ampak le naziranje slikarja o prirodi; mi vidimo, kako učinkujejo poedini prirodni pojavi na umetnikov razum in na njegovo dušo; tako bi se mogla imenovati sleherna slika „nedo-

statna“, ker nobena ne podaja cele prirode. „Nedostatnosti“ sodobne produkcije v označenem drugem zmislu se ne zaveda občinstvo, še manj pa producenti, ker je prav sodobno naziranje pravec za umetnost — dokler ne pridejo druge umetniške vrline na površje in ne prodrejo do obče veljave. To dokazuje prezirljivo in omalovaževalno poznejše ocenjanje umotvorov iz polpreteklega časa, ki so bili ob postanku slovit ali celo epohalni; kako temeljito se je prezirala še pred malo leti cela baročna doba, sedaj pa jo stavljajo v polno veljavo poleg drugih. Kdor ni zaprisežen na kako „ožje“ umetniško naziranje in zmožen vpoštovati dobo in „milieu“ umetnin, mu bodo nudile gotske slike umetniškega užitka posebne vrste.

Umetnikom baročne dobe se priznava, da so znali z veliko iznajdljivostjo izbirati prostor za stavbe, bodisi za gradove, samostane, za cerkve ali palače; njih zgradbe polno uveljavljajo ne samo svoje stavbnoumetniške vrline, temveč so tudi zanimiv kras svoje okolice. Imeniten zgled za to je med drugimi samostan v Klosterneuburgu blizu Dunaja in Karlova cerkev na Dunaju, cerkev in samostan v našem Velesovem itd. Prav zdaj se vrši oster boj za ohranitev ne Karlove cerkve same, ampak za ohranitev njenega krasilnega učinka na okolico proti brezobzirni zahtevi nove dobe, ki hoče izkoristiti svet v bližini cerkve za moderne stavbe. Ta spretnost, s katero so znali izbrati stavbi najbolj prikladni prostor, ta dekorativni talent

se kaže pravtako pri naših večjih in manjših cerkvah iz gotske dobe; pri večjih cerkvah opazujemo to brez izjeme, ker po vaseh niso bili vezani z nekdanjo tesnobo mestnih hiš, ulic in trgov. Dekorativni obzir je tudi vzrok, da je cerkev tolikrat nekoliko oddaljena od vasi; prostor za naselbino so izbrali primerno gospodarskim zahtevam, za cerkev pa tam, kjer se „od vseh strani lepo vidi“.

Cerkvica sv. Urha pri Križni gori

(fara Stara Loka) jasno kaže omenjeno dekorativno načelo. Stoji ob turistom priljubljeni poti Kranj—Sveti Jošt—Planica—Škofja Loka in nudi najlepši razgled čez gorenjsko ravan in čez Selško dolino. Samotna cerkvica je oddaljena pičlo četrť ure od vasi, ki leži na solnčni strani malo nizdol gorskega hrbta, po katerem se vije pot. Kdor si hoče ogledati cerkev, ki je navadno zaprta, naj se potruži v vas do cerkov-

nika. Znamenitost cerkve so freske v koru (presbiteriju), znamenite tembolj, ker spadajo med one prav maloštevilne gotske slike, ki so ohranile svojo prvotno krepost in svežost, ker niso bile nikdar prebeljene. Pred leti so sicer to nameravali in poizkusili, apno se je pa tako slabo prijemalo, da je zidar obupal in nehal beliti.

Tehnika fresk je bila tedaj drugačna kakor je sedaj, zid je bil dodobrega zglažen za slikanje in rabili so večinoma več ali manj prozorna barvila na svežem in pobeljenem ometu; ta način je sličen onemu sedanjega „akvarela“.

Ker je na stropu ladje moderna freska, je lahko primerjati učinek stare metode z novo; poleg krepkega in nasičenega kolorita v koru je moderni brez globokosti in kakor bi bil z moko pomešan ali potresen.

Kor je dolg 4,8, širok 3,3 m, pod slavnostnim lokom 0,9 m ožji. Svod delijo kameniti pasovi v 24 polj. Glavna sklepnika sta okrašena nad oltarjem s podobo Marije z Detetom, pri slavaloku s podobo sv. Ulriha (Urha?), manjši stranski nosijo grbe in rozete; prvotno barvanje in zlatenje je pa minulo.

Pasovi so rumenkasto barvani med zelenimi in rdečimi trakovi, barvanje morda ni izvirno, ker učinkuje nemirno.

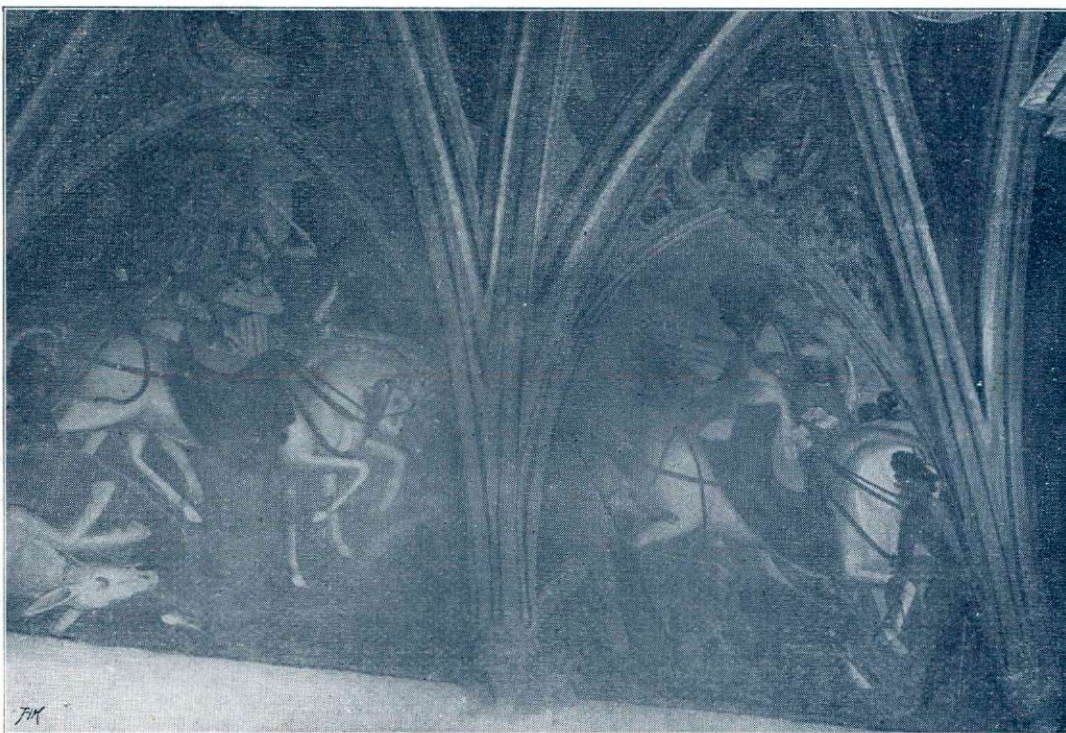
Slike na daljših dveh stenah kora predstavljajo dva čudesa dogodka iz legende sv. škofa Ulriha.

Na severni strani je podoba pri slavaloku: Škof potuje na konju s spremstvom po divji krajini, katero naravnost označuje ozadje gorskega skalovja; škof gleda nazaj dogodek, ki se je pravkar pripetil; medved je namreč zagrabil in vrgel otovorjenega konja; svetnik dvigne roko, da blagoslovi. Nadaljnja podoba: Po odprti, bolj prijazni krajini jahajo potniki naprej, medveda, ki nosi tovor na hrbtu, vodi sluga pešec na vrvi. Na južni strani, podoba pri oltarju: Škof sedi s sovrstnikom v sobi pri pogrneni mizi in izroča beraču pečeno kurje bedro. Četrta slika: V prostorni dvorani sedi knez, v levi roki ima pismo, z desno pa grozi beraču, ki drži v roki ribo; na obrazu se mu bere: „Nedolžen sem, to je bilo res kurje bedro, kakor pravi pismo, in ne riba.“ Po legendi je bil škof zatožen pri vojvodu, da uživa postne dni meso, kar je hotel dokazati berač pred knezom s kurjim bedrom, pa v pravem trenutku je postala iz bedra riba. Na stenah za oltarjem so, pričnši na levi, sledeče podobe: Na prvi sv. Neža, označena z jančkom,

in svetnica s pušico v roki, na drugi visoko pod svodom nad malim šilastim oknom Marija z Detetom (od tal iz ožine za oltarjem se ne vidi dobro), na tretji poleg sv. Barbare, ki drži kelih s hostijo, družica brez simbola.

Vrh štirih podob iz legende so krogaste v plastično slikanem okvirju: Mož bele brade, na pisnem traku se bere „jobst“, krilat črn vol, lev z belima kriloma in jagnje z belim, rdeče pokrižanim bendercem.

Na poljih svoda je glavna slika v sredi, Kristus Rešnik, okoli je porazdeljen zbor angelov, ki igrajo na raznih inštrumentih (mandolino, gosli, pihala), roke imajo sklenjene v molitev ali na prsih prekrizane. Nekaj jih nosi na glavi venec belih cvetic.

IZ CERKVE SV. URHA PRI KRIŽNI GORI

Na navpični korni steni slavaloka se vidi južno daritev Abelnova, severno daritev Kajnova, na sredi je roka, ki blagoslavlja Abelnovo daritev.

Ta bogati krog fresk je, kakor že rečeno, imenitno ohranjen (nekoliko je trpela na jasnosti edino podoba svetnice poleg sv. Neže vsled beleža) in izborna predstavlja zmožnost in naziranje časa in mojstra slikarja. Letnice na trakovih, z minuskuli popisanih, nisem našel, stavim pa te freske med pojave pozne gotike, v prvo desetletje XVI. stoletja.

Kakor se kolorit in plastika pojavljata krepko in energično, uporablja umetnik močne svetlobne razlike, krepke sence poleg jasne svetlobe, temno-rdeče poleg bele barve in se ne boji krepkejšega senčenja tudi v mladostnih obrazih angelov, tudi izražanje v osebah je živahno in ima nekaj dramatičnega. Razum za strogo umetniško naziranje in razumevanje mojstra svedoči med drugim resni mirni zadržaj Salvatorja sredi sveže in nežno gibajočih

se angelov. Če se bo kdo zgražal nad sliko „medveda“, naj uvažuje, da je hotel podati slikar morda obče nevarno „zverino“ in je črpal edino iz svoje fantazije; slika konja se že bolj približuje prirodni resnici, največjo umetniško silo mojstrovo pa razodevajo osebe, njih gibanja in izražanja.

Oltar v koru je baročen, po oblikovanju krasil bi sodil, da je iz leta 1650.—1660.; pred približno

40 leti je bil prenovljen, pa ne dosledno izvirnemu slogu. Morda, da bi hranili pri troških, so rabili rdečo, belo in druge pastozne barve mesto prozornih in dragocene kovine. Manjša stranska oltarja v ladji sta iz konca XVII. stoletja, oni na severni strani je močno črviv. Vredna sta vsekakor, da se ohranita.

(Dalje.)

Selske slike.

Zložil Silvin Sardenko.

I.

Vse se preboli.

Odšel je nem skoz gluho noč.
En sam objem še mladi ženi,
poljub še deci zapuščeni —
in šel je v daljni svet, rekoč:

„Spomladi vrnem se nazaj,
ko bukev spet bo zelenela,
ko kukavica spet bo pela,
ko pojde radost v log in gaj.“

Točila žena je solze:
Ah! Grenka ura je sedanja.
A deca v sobi mirno sanja —
Kaj ve, kaj ve, kam oče gre.

In zjutraj lica velega
otroke mati pomirjuje:
„Odšel je oče vam na tuje,
prinese kruha belega.“

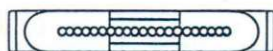
In iz srca so celega
k očetu deca hrepeneli
in vedno bolj so zobki beli
želeli kruha belega.

Čez leto dni je sël poslan
postal boječ pred bornim domom:
„Tvoj mož je bil pod kamnolomom
v nedeljo zjutraj pokopan.“

Prišla je spet pomlad nazaj.
In bukev spet je zelenela,
in kukavica spet je pela.
A glej! — obup je šel skoz gaj.

Pred Savo žena pribeži ...
A iz valov je glas ji pravil:
Mož tebi deco je ostavil,
komú, komú pa boš jo — ti?

Obupnih misli jo je sram
in spet se vrne k deci zlati;
ostane jim preskrbna mati,
a oče bil je Bog jim sam.

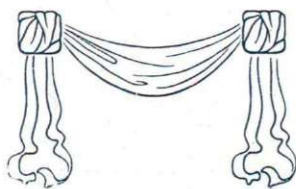

Pod tvojim oknom...

Zložil Vekoslav Remec.

Pod tvojim oknom grmi zelenijo
in jablane že stresajo svoj cvet
ti na stezé — in slavec prišel pet
v tvoj vrt je svojo prvo melodijo.

Čemu žaluješ? ... Glej, še v duši moji,
premnogokrat zakriti v mrak, bridkost,
v teh dneh vzbrstela mlada je radost —
in naj bi ne vzbrstela v duši tvoji?

Bedasti brat Nikazij.

Po stari samostanski kroniki. — Spisal Franc Bregar.

Pred mnogimi leti je nekega jutra nekdo potrkal na samostanska vrata. Brat vratar je pogledal skozi linico in zapazil zunaj postarnega moža in napol odraslega mladeniča. Nato je odprl in ju povprašal, kaj želita.

„Z očetom gvardijanom bi rad govoril,“ je dejal mož.

„Jaz tudi,“ je dejal mladenič.

„Molči!“ ga je zavrnil oče in je rekel bratu vratarju: „Ali bi ga hoteli poklicati?“

„Kaj mu pa imate povedati?“ je vprašal vratar, ki je bil malo radoveden.

Mož mu je odgovoril: „Tega-le svojega sina bi rad spravil k vam v samostan. Ali ga boste marali?“

„Kaj jaz vem!“ je dejal brat vratar nevoljno. „Sedaj cepajo ljudje v samostan kakor hruške s črvivega drevesa. Kaj jaz vem! In oče gvardijan ima veliko opraviti; počakati boste morali, mož.“

Nato ju je peljal v sobo ter šel klicat; oče gvardijan je prišel takoj, ker ni imel nič opraviti, in je rekel:

„Zalega mladeniča ste pripeljali, mož. Ali je pa tudi priden?“

„Kaj bi Vas varal, oče gvardijan,“ je odgovoril mož, „ko mu že iz oči gleda resnica! Nič prida ni. Pa tudi ne more biti drugačen; neumen je.“

„Pameten sem,“ se je postavil sin porobu.

„Nisi ne,“ je rekel oče gvardijan. „Kdor se postavlja z modrostjo, strada pameti, moj sin!“

„Vi morate že vedeti, oče gvardijan!“ je odgovoril mladenič. „Vsi pravijo, da ste v samostanu zelo učeni.“

Očetu gvardijanu se je dobro zdelo in je dejal:

„Vaš sin mi je všeč, mož; ponižen je, in kdor začne s ponižnostjo, konča s slavo.“

„Res je,“ je pritrdil mladenič, oče gvardijan je pa nadaljeval:

„Ampak kaj bomo z njim, če ni pri pameti? Že z razumnimi ljudmi je težava, bedaki so pa še težavi nadloga.“

„Jaz sam ne vem, oče gvardijan, kako bi z njim, toda v svetu ni za nobeno rabo. Vi poskrbite zanj in menim, da ne bo zastonj; Bog ne pušča pri ljudeh dolgovi.“

„Ali je doma kaj delal?“

„Nič ni delal,“ je dejal oče.

„Vse sem delal,“ je rekel sin.

„Molči!“ ga je zavrnil oče. „Vse je delal, toda bilo je tudi vse narobe. Kar se je dalo, sem poizkusil z njim, le oral in okopaval ga še nisem. Šibo mi je Bog poslal in še bi ne potiskal Vas pod njo, oče gvardijan, ko bi mi imel sin kaj vere; pa je nima.“

„Kako da je nima?“ se je začudil gvardijan.

„Neumen je. Križ smo ga komaj naučili delati, očenaš zna le napol, vere pa sploh ne. Saj pravim: neumen je.“

„Res si bedast, dečko,“ je rekel gvardijan.

„Vsi tako pravijo,“ je pritrdil mladenič.

„Zato sem si pa mislil,“ je še dalje govoril oče, „v samostanu ga sreča pamet ali nikjer. Tudi je tukaj najmanj nevarnosti, da se izpridi; kajti svet ima še pametne ljudi za norca in jim zmede glavo, kaj bi je ne zmedel neumnemu. — Kaj pravite, oče gvardijan?“

„Težko je reči, mož, kajti kdor hitro ugiba, slabo ugane. In kako meniš ti, moj sin?“

„Vzemite me, oče gvardijan! Očetu sem v nadlego, sosedom tudi, in materi bi bil v žalost, ko bi jo imel; delal bom in moliti se bom naučil, če bom mogel.“

„Poizkusiti te bo treba, mladenič, kajti preizkušnja je mati stanovitnosti.“

Tako so se pobotali: Ako bo delaven in ubogljiv, bo ostal v samostanu, če ne, ga pošljejo domov. Nato je oče odšel, sin pa je ostal ter je bil od začetka delaven in zelo ubogljiv; čez nekaj časa so mu ostrigli glavo in je dobil ime Nikazij.

Brat Nikazij je najprej delal na vrtu, a brat vrtnar je preprosil očeta gvardijana, da ga je dal bratu čevljarju; kmalu potem ga je brat čevljar poslal bratu kuharju. Nič se mu ni moglo očitati, niti ponižnosti mu ni manjkalo, niti vneme, le pameti ni bilo zadosti in tudi mlad je bil preveč.

Brat Nikazij je bil tedaj že v kuhinji ob debelem bratu kuharju, ko je samostan dobil lepo darilo, Žalostno Mater božjo, kot je ni bilo daleč naokrog po lepoti in natančni rezbariji. Sedaj stoji ta kip v cerkvi, v tistem času so ga pa postavili na konec dolgega hodnika, in kadar je šel kdo mimo, je nehote vzdihnil in pomislil na odrešenje. Vsi bratje so bili tisti dan, ko je kip prišel, zelo veseli in so občudovali čudovito delo in modrega umetnika. Tudi brat Nikazij ga je šel pogledat in ko je videl obraz Matere božje, ki je bil lep in tako zelo žalosten obenem, se mu

je v srce zasmilila. Stal je dolgo pred njo in je slednjič rekel:

„Zakaj ste tako žalostni, gospa?“

Toda podoba mu ni nič odgovorila na njegovo vprašanje in on se je žalosten vrnil ter šel naravnost k očetu gvardijanu. Tam je lepo pozdravil in dejal:

„Kdo je tista gospa, ki stoji na našem hodniku, oče gvardijan?“

Oče gvardijan mu je odgovoril in ga pokaral:

„Tri mesece si pri nas, brat Nikazij, pa se ti ne vidi, da bi bil tri dni. Pazi, kajti čas je kratek in kdor ga od začetka zapravlja, nima nazadnje nič zbirati.“

„Res je, oče gvardijan,“ je rekel brat Nikazij, „toda kdo je tista gospa, ki stoji na našem hodniku?“

„Pojdi vprašat k bratu kuharju, a če te udari s kuhalnico, se ne hodi pritoževati.“

Brat Nikazij je šel, toda vprašal ni, ker ni hotel pokazati bratu kuharju, kako je bedast. Ostal je ves dan zamišljen, in ko so zvečer bratje legli, je on tiho vstal in šel na hodnik. Pred podobo je gorela luč majhne in nestanovitne svetlobe in je sedaj obsvetila križaste oboke hodnika, sedaj leseni kip, včasih pa tudi ubogo ostriženo glavo brata Nikazija.

„Vam je zelo hudo, gospa!“ je dejal brat Nikazij; toda podoba je molčala.

„Zakaj ste tukaj na samoti in v mrazu, dobra gospa?“ je izpraševal brat Nikazij dalje; toda podoba je molčala.

„Jaz sem bedast, plemenita gospa, a če Vam morem kako pomoči, bom zelo srečen!“ je zatrjeval brat Nikazij; toda podoba je molčala.

Slednjič je brat Nikazij vzdihnil in je šel po prstih v svojo sobo, kjer je še dolgo jokal, preden je zaspal; nič ni vedel, zakaj, in zato je menil, da imajo prav, ki trdijo, da je bedast.

Naslednji dan je moral vedno misliti na zapuščeno ženo in brat kuhar ga je večkrat opomnil, naj bo bolj previden pri delu. Toda ko je brat kuhar opoldne stopil iz kuhinje, je brat Nikazij hitro vzel polno skledo in jo nesel na hodnik.

„Mislim, da so Vas pozabili, blagorodna gospa,“ je dejal brat Nikazij. „Vzemite, pri nas se dobro kuha! Jaz moram nazaj, ker je brat kuhar nevoljen, kadar mora sam opravljati; tedaj ropota s krožniki in potem sliši oče gvardijan in je tudi nevoljen.“

Čez nekaj časa je brat Nikazij šel po skledo in je videl, da je prazna, ter je bil zelo vesel. Naslednji dan je ravnotako storil in nanovo je bila skleda prazna. Prvič ni brat kuhar nič opazil in tudi drugič ne, toda v tretje ga je zalotil, ravno ko je hotel oditi s hrano po hodniku. Najprej ga je oštel on sam, potem je pa še povedal očetu gvardijanu, ki je poklical brata Nikazija k sebi in mu rekel:

„Kaj je s teboj, brat Nikazij? Četrty mesec te potrpežljivo učimo pameti, pa si bolj bedast kot prvo uro. Pazi, brat Nikazij, kajti kdor nauke prezira, bo srečo prezrl.“

Brat Nikazij je molčal in oče gvardijan je nadaljeval:

„Kam nosiš jedi?“

„Saj veste, oče gvardijan,“ je odgovoril brat Nikazij žalostno.

„Vidiš, kako si nespameten! Ali nisi že sam izprevidel, da ravnaš neumno?“

„Skleda je bila prazna, oče gvardijan!“

„Kaj praviš, brat Nikazij?“

„Res, skleda je bila prazna,“ je zatrjeval brat Nikazij.

„Mačke so jo polizale in psi, nesrečnež, in če pšenica raste, ne raste zavoljo njih. In tudi to ti povem, brat Nikazij: Sam veš, kako sva se zmečila z očetom; glej, da se ne bo dogovor obrnil tako, kakor ni prav. Sedaj pojdi in bodi pameten, če moreš!“

Brat Nikazij je šel in je bil žalosten, kolikor je mogel.

Ko so zvečer bratje legli, je zopet tiho stopil na hodnik in je rekel:

„Brat kuhar je vse povedal očetu gvardijanu in sedaj so vsi hudi name. Tudi mi je oče gvardijan prepovedal, da bi Vam še nosil hrane, plemenita gospa, ker pravi, da zelo nespametno ravnam. Kako bo sedaj, blagorodna gospa?“

Podoba pa je molčala, le obraz ji je bil žalosten.

„Vidim, da Vam je zelo hudo,“ je potem še govoril brat Nikazij, „toda verjemite, da je meni tudi. Kako Vam morem pomagati?“

Podoba pa je molčala.

„Glejte, tako lahko napravimo, visoka gospa: Ako zajemam iz skupnega lonca tudi za Vas, je oče gvardijan po pravici nevoljen, ako pa delim svoj lastni delež z Vami, mi ne more nič očitati. Ali hočete tako, presvetla gospa? Veliko ne bo, a premalo tudi ne!“

Podoba pa je molčala.

Brat Nikazij je še malo postal in je nato šel po prstih v svojo sobo; bil je zelo vesel in je natihem pel; nič ni vedel, zakaj, in zato je menil, da imajo prav, ki trdijo, da je bedast.

Drugi dan je brat Nikazij odnesel polovico svojega deleža žalostni gospe in naslednji dan tudi; ko je šel potem krožnik iskat, je bil obakrat prazen. Prvič ni nihče nič opazil in drugič, tretji dan pa ga je videl brat kuhar in ga je še huje oštel ter zopet povedal očetu gvardijanu, ki je poklical brata Nikazija k sebi in mu rekel:

„Dosedaj sem mislil, da si samo bedast, brat Nikazij, sedaj pa vidim, da si tudi trmoglav in neubogljiv. Toda pazi, kajti kdor je v mladosti nepokoren in trmast, je pod starost neizpokorljiv in trdovraten.“

„Res je,“ je odgovoril brat Nikazij, oče gvardijan se je pa še bolj ujezil in ga je karal tako-le:

„Vidiš, sam spoznaš, da si na krivih potih, in se ne obrneš na pravo. Tebi ni pomagati, kajti kogar lastna pamet ne izpametuje, ga tuja tudi ne bo. Slabo si se izkazal v preizkušnji, brat Nikazij. Svet je velik in da vsakomur svoj kot; samostan je majhen in malo jih je poklicanih pod njegovo streho. Jutri pojdeš domov, brat Nikazij!“

Brat Nikazij je lepo pozdravil in poljubil roko očetu gvardijanu. Ko je prišel v svojo sobo, se je razjokal in je dolgo ihtel; bil je zelo žalosten, da so ga zapodili, ker mu je bil samostan močno pogodu. Tudi si je rekel, da mora biti res silno bedast, ker bi ga sicer gotovo ne bili poslali po svetu.

Ko se je brat Nikazij popoldne malo potolažil, je šel na hodnik in je tako govoril:

„Meni se je obrnilo na slabo, sijajna gospa, pa Vam se bo tudi, ko mene več ne bo. Jutri opoldne se ne bo nihče več spomnil na Vas, kajti jaz bom že doma pri očetu, ki bo gotovo tudi zelo hud in nevoljen. Obadva sva zelo nesrečna, vzvišena gospa, toda nič drugače ni. Oče gvardijan hoče tako!“

Tedaj je brat Nikazij naenkrat začutil, da se je spustila mehka in topla roka na njegovo ostriženo glavo. Začuden se je ozrl in je videl, da se je gospa sklonila nadenj; njen obraz je bil še vedno žalosten, a ne več tako zelo; tudi je slišal, da mu je rekla:

„Le potolažen bodi, brat Nikazij! Zase nikar ne skrbi in tudi zame se ne boj. Zelo sem ti hvaležna, da si vedno mislil name, in zato te povabim nocoj na večerjo. To ti bo v slovo iz samostana in v tolažbo!“

Brat Nikazij je bil tako presenečen, da je mogel komaj reči:

„Toda, blagorodna gospa, Vi sami nimate nič, kaj da bi drugim dajali!“

„Se bo že našlo za vse, ki so potrebni, brat Nikazij!“ je odgovorila gospa. „Le pridi, kakor sem ti velela!“

Brat Nikazij je še ugovarjal:

„Tudi mi ne bo oče gvardijan dovolil, da zapustim skupno mizo; in dokler sem v samostanu, ga je treba ubogati. Tako so naša pravila.“

„Dovolil ti bo,“ je rekla gospa, „in reci mu, da je tudi on povabljen. Pridita obadva, kadar se zmrači!“

Tedaj je brat Nikazij slišal, da drse bose noge po hodniku in da šumi habit. Ustrašil se je, da bi ga kdo videl, in je naglo zbežal. Tekel je naravnost k očetu gvardijanu in mu je rekel še ves zasopel:

„Gospa, ki sem ji nosil hrano, me je povabila nocoj na večerjo, oče gvardijan!“

Oče gvardijan se je nasmejal in mu dejal:

„Res si bedak, brat Nikazij, in čas je, da greš iz samostana!“

„Da, in potem mi je še naročila,“ je pripovedoval brat Nikazij, „naj rečem tudi Vam, oče gvardijan, da pridete k njej na večerjo. Obadva morava priti, ko se zmrači!“

Očetu gvardijanu se je obraz zresnil in je vprašal:

„Ali si dobro slišal, brat Nikazij?“

„Da, čisto razločno,“ je zatrjeval brat Nikazij, „in tudi roko mi je dela na glavo. Obadva morava priti, ko se zmrači!“

Oče gvardijan se je zamislil in je rekel po dolgem molku:

„Takega povabila ne moreva odkloniti, brat Nikazij. Iti bo treba. Pojdi, brat Nikazij, in Bog s teboj!“

Brat Nikazij je šel v svojo sobo in je ves popoldan glasno prepeval ter si je mislil: „Da bi le ne postal čisto bedast še pred večerjo!“

Ko se je zmračilo, je zapel samostanski zvonec, ki je klical družino. Vsi bratje so se zbrali v obednici. Slednjič je prišel tudi oče gvardijan, nanovo ostrižen in obrit ter v novem habitu. Stopil je pred brate, prijel Nikazija za roko in tako govoril:

„Imenitna gospa je povabila brata Nikazija in mene nocoj na večerjo. Zato sem se hotel posloviti od vas, bratje, da ne boste v skrbeh in žalosti. Tudi bi vam hotel še marsikaj naročiti za čas, dokler se ne vidimo.“

Vsi bratje so bili zelo začudeni, oče gvardijan pa jim je naročal mnogo, mnogo. Brat Nikazij je že postal nestrpen in ga je potegnil za pas ter rekel:

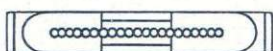
„Zmračilo se je že, oče gvardijan, in velika gospoda ne čaka dolgo na povabljenih!“

„Tako, moj sin!“ je odgovoril oče gvardijan in je naročal bratom dalje.

„Toda tema je že!“ ga je zopet potegnil brat Nikazij za habit, ker je že zelo težko čakal.

„Da, končal sem, brat Nikazij! In ker se utegne zgoditi, da me ne bo precej dolgo nazaj, zato, bratje, sprejmite moj blagoslov in Bog z vami!“

Bratje so pokleknili in oče gvardijan jih je blagoslovil. Nato je prijel brata Nikazija za roko ter sta odšla; brat Nikazij je bil vedno pol koraka spredaj. Ko sta prišla do konca hodnika, kjer je stala podoba, sta se zgrudila obadva na kolena in sta bila mrtva.

V deželi polnočnega solnca.

Potopisni spomini. — Napisal dr. Ivan Knific.

(Dalje.)

XIV.

Odde.

lasno trobentanje me zbudi iz sladkega spanja.
Razločno čujem prijetno melodijo:

Andante.

Vprašam tovariša pod seboj, kaj da pomeni trobentanje. „Vstati bo treba,“ mi odgovori in skoči iz postelje. „Bude nas, da se pravočasno pripravimo na izlet.“ Kesneje sem izvedel, da se besedilo budnice glasi nekako tako-le:

Zbudite se, spavači vi,
bodite stari al mladi,
že dolgo čuje kapitan,
želi vam srečen, dober dan.

Rad bi sicer počival še kako uro, toda zavest, da gremo na suho, me spravi pokonci. Napovedali so nam izlet k slapovom Latefos v dveh oddelkih. Mene so priklopili k drugi ekspediciji, ki odide šele po kosilu.

V obednici se je zbrala že skoraj vsa gospoda k zajtrku, ki se je ta dan pričel ob polsedmih. „Krasno vreme bomo imeli,“ modruje tovarnar Lindner. „Bil sem na krovu. Nebo je jasno kot ribje oko, zrak svež, gore brez oblaka.“ Brata Burmestra sta se prelevila v hribolazca; oblekla sta turistovsko obleko in močne gorske čevlje, vzela v roke okovane gorjače, še nahrbtnik sta si naprtila. Občudovali smo njuno podjetnost. „Dopoldne greva k ledniku Buarbrae, popoldne pa tudi peš k slapovom Latefos.“

Na krovu vse mrgoli kot na mravljišču, če zlobna roka poseže vanj s palico. Gospoda teka sem in tja, drvi po stopnicah gor in dol ter po desetkrat izprašuje uslužbenca, kdaj da odrinemo. S solnčnega krova

dvignejo in spuste v morje štiri velike čolne. Prvega goni parni stroj. K temu „motorskemu čolnu“ so privezali tri tovariše, drugega za drugim. Stroj že sope in hrope, ko izpuste ladjine stopnice do morske gladine. Huda gneča nastane. Pol ure so že stali nepočakljivci ob ograji in čakali, da se jih usmilijo. Vsakdo hoče biti med prvimi. Pomorščaki pa mire, svare in prigovarjajo, da pridemo vsi na vrsto, da ne zamudimo ničesar, da se čolni vrnejo v desetih minutah, da ostanemo pri Odde do večera, da imamo torej časa več kot dovolj. Prvi trije čolni se napolnijo; v vsakem sedi, deloma tudi stoji do 40 oseb. Parni stroj zabrlizga, motor vleče za seboj z debelimi vrvmi privezane čolne. Ladjina godba svira na krovu koračnice, s čolnov se čuje veselo vriskanje. Kaj bi ne bili veseli, saj stopamo večinoma prvič na norveška tla! Četrť ure pozneje se odpelje druga karavana, in še četrť ure kesneje odrinemo najskromnejši, najpotrpežljivejši. Mirno plavajo brodovi po temnozeleni morski gladini; preden se zavemo, smo že pri obrežju. Kopa vaške dece nas radovedno ogleduje, ko stopamo po lesenem mostiču na suho. Še par korakov in dospeli smo na „glavni trg“ vasice Odde.

Kaj sedaj? Oni, ki so se odločili za dopoldanski izlet, so zasedli dvokolesne in štirikolesne kočije ter oddrdrali; mi drugi pa smo se namenili, da si dopoldne ogledamo vas in njeno okolico.

Vasi Odde ne najdeš na zemljevidu, je premajhna. Pred dvajsetimi leti so Angleži pričeli zahajati semkaj, ker jim je ugajala romantična okolica. V sicer majhnem kraju so sezidali več ponosnih hotelov. Najimnitnejša sta „Grand hotel“ in „hotel Hardanger“. Imata po 100 sob, pa pravijo, da poleti še zmanjka prenočišč. Za skromnejše turiste je zgrajenih nekaj manjših hotelov. Pred vasjo sta se razen Blücherja ukrcala še dva parnika, norveški poštni parnik in pa angleška ladja „Midnightsun“ (= Polnočno solnce); oba sta pripeljala tudi mnogo izletnikov. Norveška pokrajina, od vasi Odde proti jugovzhodu, se imenuje Telemarken in slovi po svojih naravnih krasotah. Od Kristjanije vodi skozi Telemarken lepa cesta, ki se končuje pri Odde. Po tej cesti v poletnem času kar mrgoli turistov. Zato je Odde sicer preprosta vas, pa važno turistovsko izhodišče.

Hiše, ki so vse lesene, so zgrajene v eno nadstropje. V pritličju je skoraj povsod trgovina. Premeteni domačini znajo vabiti in mamiti tujce. V izložbenih oknih so razstavili najfinejše domače izdelke iz lesa in kovine. Ponujajo jelenovo rogovje, kožuhovino, vezenine, popolno žensko narodno nošo za otroke in odrasle. Seveda ne manjka pokrajinskih slik, fotografij, razglednic in podobnih stvari. Za pregrajo stoji prijazno se smehljajoča prodajalka, visoke rasti, somernega života. Črno krilo in svilnati, svetlordeči, zelenoobšiti modrček sta bolj mestnega kot kmetskega kroja. S čipkami obrobljeni predpasnik, snežnobeli rokavi, s pisanimi koralami prešiti pas, kako ji vse to pristoji! Beli lasje se ji vsipljejo po ramenih. To je narodna noša Norvežank ob hardangerskem fjordu.

Na cesti čakajo vozniki in se ponujajo izletnikom. Vsiljivi pa niso; če zamahneš z roko ali odkimaš z glavo, te puste pri miru.

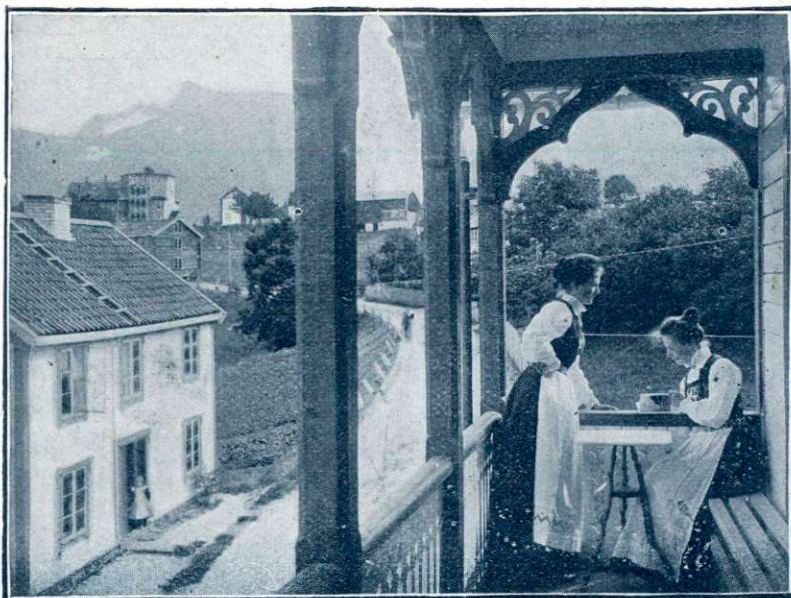
Poleg ceste stoji dokaj velika cerkev. Dasi protestantske molitvenice ob delavnikih niso odprte, so vendar njena vrata odprta nastežaj. Vaščani vabijo tujce, da tudi kaj prispevajo za njih svetišče. Če pozabiš, vreči kaj drobiža na pripravljeni krožnik, ti cerkvenec, ki stoji ob vratih, zarožlja s pušico, češ, plačaj vstopnino. O luteranskih cerkvah se popolnoma strinjam z besedami, ki jih je zapisal učeni konvertit Ruville: „Katoličana obide, če stopi v protestantsko cerkev, neko mučno čuvstvo. Vse je golo, pusto, brez zmisla in pomena, da, mrtvo. Živega središča ni. Je kakor cerkev, a ni, ker tega, kar je poglobitno (evharistije namreč), nima. Oltar je prazen. Zato napravlja vse okrasje nekak mrliški vtis.“ (Čas 1910, str. 101.) Glavna stvar v teh cerkvah je prižnica. Po klopih je vse polno biblij in pesmaric. V Odde imajo v cerkvi dve veliki železni peči, ki sta pozimi neobhodno potrebni, in pa električno razsvetljavo. Poleg cerkve je majhno pokopališče, ki je pa silno zanemarjeno; grobovi so večinoma brez spominkov, obrasli z visoko travo.

Neka posebnost vasi Odde je velika tovarna za kalcijev karbid, nenavadna prikazen v sicer tako romantičnem kraju. Iz visokih dimnikov se dviga črni dim, stroji ropočejo, vmes pa se čuje vpitje paznikov. Vse to moti idilični mir, ki vlada v fjordu in v sosedni dolinici. Priznati pa moramo, da pri tovarni domačini mnogo zaslužijo, in govore, da se vaščanom dobro godi. Ob cesti je na obeh straneh zraslo nebroj preprostih delavskih hišic.

Konec vasi dohitim starega Manninga. Zaveval se je v njive in travnike. „Glejte no, kako borni so ti ljudje!“ mi pravi. „Njivica, da bi jo z rjuho pokrili. Krompir je ravnokar pričel cvesti; ječmenček je še tako pritlikav in zelen, da bržčas ne doraste

in ne dozori. Seno je še nekaj vredno. Kdo bi si mislil, da zraste tod tako visoka trava!“ Pašnike so pred par dnevi pokosili; mrvo suše in spravljajo v kope. „Ste videli sadno drevje? V juliju šele cvete; kdaj neki obrodi? In pa kako majhna so drevesa! Češenj in hrušk imajo dovolj, jablan nisem mnogo zasledil.“ S prstom mi je pokazal na gozdno drevje: „Same breze, nizko grmovje in brinje. Od česa neki žive ti Norvežani, ko nimajo niti polja, niti pravih gozdov?“ Prišel je slavospev Novi Zelandiji...

Počasi korakava dalje. Srečavajo naju otroci, ki nama prijazno voščijo: „God morgen!“ Tudi odrasli pozdravljajo, znamenje, da se Norvežan tujca veseli. Cesta se prične dvigati v klanec. Sredi klanca sedeva na klopico kraj ceste in zreva na Odde. Lep razgled! Visoke gore nas obdajajo kroginkrog, v dolino pa šumi in drvi poleg naju potok, da se čuje daleč na-

NORVEŠKA DEKLETA

okrog. Celi Sörfjord se razprostira pred nami. Zlato solnce obseva vsó okolico.

Vrneva se v vas. Starina je imel dobre oči. „Ste videli rdeče omarice poleg hiš? Napisali so nanje: ‚Brand-Alarm‘. Če nastane v hiši ogenj, telefonirajo županu in ognjegascem. Požar v takile vasi mora biti nekaj strašnega, ko so vse hiše lesene.“ Ogledavala sva napise; kdor zna nemški, razume marsikaj. Tu čitava: fiskehandel (trgovina z ribami), ondi: skomager (čevljar), skraedder (krojač), hatte-mager (klobučar). Ko sem bil že dalj časa v deželi, sem vzel v roke norveški časopis, in glejte, razumel sem vsaj zmisel dnevnih novic. Le razgovarjati se z Norvežanom ni mogoče, nikakor ga ne umemo.

Stopim v neki „paperhandel“ (trgovina s papirjem), da si kupim razglednic in poštних znamk. Četudi ne znam norveški, dobil sem vsega, kar sem potreboval. Račun mi je prodajalka sicer pravila kolikor moč glasno in razločno: „Fem kroner, firti öre,“ (pet kron, štirideset örov) vendar je nisem razumel,

HALLEYEV KOMET

kakor se bo videl dne 25. maja l. l. ob svoji največji svetlobi

(zgoraj v sredi „Veliki voz“, na levo svetla zvezda „Arktur“, v sredi slike „Lev“, na levi spodaj „Danica“, na desni zgoraj „Dvojčka“ s svetlima zvezdama „Kastor“ in „Poluks“, na desni spodaj „Mali pes“ s svetlim „Procionom“, ravno nad kometom „Rak“, pod njim „Hidra“)

dokler mi računa ni napisala. — Norveškega denarja se kmalu navadimo. Enota je „krona“, ki je vredna po naše 1 K 30 h. Krona ima 100 „örov“. Vse tri „nordske“ države, Dansko, Švedsko in Norveško, imajo enotno valuto. Denar ene države velja v vsaki drugi. Norvežani so pošteni ljudje; ponarejenega denarja se ni bati, istotako tudi ne, da bi nas kdo ogoljufal pri denarju.

Ko sva si ogledala vse ulice, vse izložbe, parkrat prešla potok, iztikala okrog tovarne, ko sva tudi ob fjordu napravila še majhen izlet, je ura kazala šele enajst. „Greste z mano v restavracijo?“ me povabi Manning. Stopiva v jako lično sobo, okrašeno s slikami in jelenjim rogovjem. Starec si naroči — kozarček žganja. „Snabs?“ ponavlja natakara, se smeje in maje z glavo, da žganih pijač ne prodajajo. Pristopi krčmar in v slabi angleščini poučuje tovariša, da je norveška vlada zelo stroga glede alkohola. Po kolodvorih, na parnikih in v gostilnah ne smejo točiti žganja; — „akvavit“ ga imenujejo Norvežani; — alkohol se dobi samo po nekaterih trgovinah, pa tudi tamkaj ne dajo žganih pijač vsakemu v roke. V starih časih je bilo v deželi mnogo pijancev; zato je vlada izdala tako stroge naredbe. Naročiva si steklenico piva, ki se tod imenuje „olje“. Četudi so na etiketo napisali „plzensko olje“, je vendar tako plehko in brez okusa, da ga piješ le, če si hudo žejen in druge pijače ni dobiti.

Napišem nekaj razglednic ter pritisnem nanje znamke. „Norge, 10 öre“, je tiskano na njih. Norveška se namreč doma imenuje „Norge“, jezik pa „norsk“, medtem ko Švedi svojo domovino nazivljejo „Sverige“, materinščino pa „svensk“ jezik. Sredi vasi stoji preprosta hiša: poštni in brzojavni urad. Tamkaj oddam svoja poročila. V uradu dobim dr. Schönfelda. „Brzojavil sem soprogi,“ mi pripoveduje. „Da ne bo radi mene v skrbeh, sem ji pri odhodu obljubil, da ji brzojavim iz vsakega pristanišča.“

Ko smo se v čolnu vračali na ladjo, sem se čudil, da nosijo skoraj vsi potniki mornarske čepice. Vprašam torej Schönfelda, ki se je tudi postavljajl z njo, kje bi dobil tako pokrivalo. „Kapo dobite zastonj. Oglasite se pri prvem nadstewardu; ima jih še mnogo v zalogi.“ Naščujem še Manninga. Komaj stopiva na ladjo, že jo ubereva k uradniku; prav nič se nama ni ustavljal. Za tri tedne sem spravil klobuk ter nosil le čepico. Temnomodre barve je; spredaj ima prišito znamenje Hamburško-ameriške družbe: belomodro zastavo s črkami HAPAG. Sčasoma smo vsi brez izjeme nosili taka pokrivala, kakor da smo udje ene družine. Priročna je taka čepica; za solnce ni prevroča in tudi veter, ki skoraj vedno gospodari na morju, je ne more odnesti.

XV.

Izlet k slapovom. — „Selfmademan.“

Pri kosilu so nam pripovedovali, da je bil prvi oddelek z izletom silno zadovoljen. Hvalili so čisti, sveži zrak, lepo cesto in zložne kočije; zlasti niso mogli prehvaliti naravnih krasot, ki so jih uživali. „Vas bo pa solnce preveč grelo in prašna cesta vam bo nagajala,“ je pripomnil Lindner.

Zgodaj smo vstali od mize; ob dveh smo bili že na obrežju. „Potni maršal“ nam je preskrbel vozove, ki so nas čakali. Po Norveškem rabijo turisti ponajveč dvokolesne kočije, ki jih imenujejo „stol-

DONATOV KOMET IZ LETA 1858

kjäre“ (= Stuhlkarren). Med visokima kolesoma sta se utaborila dva potnika. Za njunim hrbtom sedi na malem sedežu voznik; vajeti drži med rokama svojih varovancev. Taka kočija teče prav gladko, ker so kolesa visoka in je teža primeroma majhna. Spomnil sem se, kako sva se svoje dni s tovarišem Tonejem ponosno vozila po Londonu v dvokolesnici, ki se v tem svetovnem mestu ob Temzi imenuje „cab“ (izg. keb) in je stolkjări zelo podobna. Z Manningom sva sedla v tak voz in oddrdrali smo skozi Odde. Imenitnejša gospoda je zasedla štirikolesne kočije, ki se na Norveškem zovejo „vogn“ (= Wagen).

Četrť ure za vasjo Odde je dokaj visok, toda položen klanec. Da so tla količkaj napeta, skoči voznik s sedeža in polahkoma korači poleg stol-

kjäre. Zelo dobro se mu zdi, če tudi potniki izstopijo. Kako usmiljeni so Norvežani do svojih živali! Ko ti konjiček počasi stopica svojo pot, hočeš zgrabiti za vajete in živalco opomniti, naj pospeši korake. Tedaj pa se ustavi voznik, ki vajetov ne da iz rok, in če jih da, godrnja. Nikakor ti pa ne izroči biča; če ga sploh ima, ga konj ne okusi nikoli. Ob cesti je mnogo preprostih korit, v katera priteka studenčnica. Skoraj ob vsakem koritu se kobilica ustavi in okrepča. Tako vozarjenje nam sicer ni dovolj; vendar pa so nam vseč te visoke, koščene, belolase postave, ki tako skrbe za svoje male, toda gibčne in krepke živali. Le z jezikom je težava. Norvežan ne razume nemščine; kvečjemu se je naučil par angleških stavkov. Če mu rečeš, naj požene konjiča, se ti oglasi: „Ja vel!“ ne požene ga pa vendar ne. Če ga vprašaš, kako se imenuje kak slap ali kaka gora, kaj pomeni norveški napis na spomeniku, kako daleč je do tega in tega kraja, vedno ti kima in odgovarja: „Ja vel.“

Vrhu klanca se nam odpre veličasten pogled. Pred seboj zagledamo 6 km dolgo, pa ozko jezero. Na obeh straneh ga obkrožajo nad 1000 m visoke gore. Na vzhodni strani jezera vodi cesta, ki je ponekod kar iz skale izsekana; na nekem kraju moramo celo skozi skalni predor. Na zahodni strani se dviguje gorska grmada, na vrhu pokrita z velikanskimi ledeniki; zemljevid jo imenuje „Folgefond“. Ta grmada ima neznatno zaseko, ki je pa velika dovolj, da se je spustil po njej navzdol lednik Buarbrae. Komaj 300 m nad morjem leži njegov spodnji rob. Čudno se nam zdi, da vidimo sredi poletja tako nizko velike množine ledu. Nekaj Blücherjevih gostov ga je obiskalo.

Prijetna je vožnja ob jezeru. Solnce se zrcali v kristalnočisti vodi, da vse blešči in nam jemlje pogled. Nekaj čolnov se ziblje po jezerski gladini. Zdi se nam, da smo sredi Alp, v Švici kje ali pa ob Bohinjskem jezeru. Koncem jezera nas pozdravljata dva mogočna slapova, Kjöndalsfos na levi, Hildalsfos na desni. (Fos = slap, vodopad) Ledniki in slapovi so naši stalni spremljevalci križem Norvegie. Dasi smo jih videli brezštevila, naveličali se jih nismo nikoli. Gorsko pobočje je navadno prav strmo; zato šumi in bobni voda, ki izvira izpod lednikov. Zdi se nam kot bela zavesa, ki se pričinja do 1000 m visoko in se proti dnu širi čimdalje bolj, ali pa kot velikanski rep konja belca, če voda v mogočni paraboli pada čez visoko pečino.

Dve vasici zagledamo. Koče so prav borne, prebivalci siromašni. Na travnikih se pase govedo. Polja ne vidimo. S hribov so na visokih kolih napeljali močne vrvi od železne žice. Pokažem jih vozniku. „Ja vel,“ mi odgovori, ko ga vprašam, kaj

da pomeni ta naprava. S težavo je spravil Manning iz njega, da po teh vrveh spuščajo v dolino seno in les.

Dolina se zoži. Visoki hribi jo obdajajo, deloma obrasli z drevjem. Največ je brez, borov in smrek. Po dolini drvi potok; v strugi leže veliki, izprani kosi granita. Dolga vrsta kočij se vije po tej divji, romantični soteski. Srečava nas mnogo voz, v katerih turisti iz goratih notranjih krajev hite proti morju. Med skalami, z mahom prepreženimi, raste praprotno; pod nizkim zelenjem poleg pota skrivajo zrele jagode svoje rdeče glavice. Potok pa šumlja, vrši, bobni, teče počasneje ali pa skače v malih kaskadah čez prod, kakor je prosti sin proste narave ravno pri volji.

Sredi teh naravnih lepot nas zbudi iz sanjarstva krepak: Memento mori! Kjer je cesta prav ozka, se stoljkjara naenkrat ustavi. Voznik pokaže z bičem na bronasto ploščo, ki je pritrjena v skalnati steni. Preberem napis. Pripoveduje nam, da se je l. 1897. na tem kraju ponesrečil mornarski poročnik pl. Hahnke, častnik cesarske jahte „Hohenzollern“. Na kolesu se je vračal od slapov. Bilo mu je vroče; z robcem si je obrisal čelo; robec mu je zdrsnil na oči, da ni videl poti pred seboj. Zasukal je kolo na napačno stran in padel v potok. Voda je sicer na tem kraju plitva, priletel pa je bržčas z glavo ob kamen in se ubil. Daleč od domovine, v najlepših letih, v tako divni okolici ga je zasegla roka neizprosne usode. Nihče ni bil priča tega dogodka. Ko so poročnika pogrešili, so ga iskali dva meseca po vodi. Kolo je obležalo med kamni, truplo pa je potok odnesel daleč v dolino. Človek res ne ve, kje ga čaka smrt. Cesar Viljem in poročnikovi tovariši so vzdali to ploščo.

Iz daljave začujemo grmenje in bobnenje. Vprašam voznika, kaj to pomeni? „Latefos!“ mi odgovori in z roko pokaže predse. Zavijemo krog vogla in glej, stojimo neposredno pred slapovoma. (Glej sliko v 4. številki str. 181.) Na mostičku nas zajme gosti dež, ki ga narejata vodopada. Mnogo slapov smo videli na tem potovanju; nekateri so nas zanimali, ker so tako visoki, drugi, ker imajo toliko množino vode; nobeden pa nam ni tako trajno ostal v spominu, kakor Latefos. Dva hudournika pritekata z gora in valita ogromno množino vode po navpični grapi navzdol. Kakor titana udarjata na pečino pred seboj, se odbijata od nje, padata med strašnim grmenjem v globčino, kjer se združita, umirita in kot potok šumita skozi sotesko. Levi, večji slap, ki je krog 300 m visok, imenujejo Latefos, desni, nekoliko manjši, pa Skarsfos. Milijoni in milijoni rosnih kapljic tvorijo umetno meglo; solnčni žarki, ki sijejo skozi njo, povzročajo lepo pisano mavrico.

Narava se pa s tema slapovoma še ni zadovoljila. Na nasprotni strani doline, kakih 200 m po

cesti naprej, zagledamo istotako visok slap Espe-landfos. Ni tako divji kot onadva. Mirno teče po skoraj navpičnem pobočju. Vode ima mnogo manj, zato jo je pa razgrnil po steni naširoko. Dozdeva se nam kakor velikansko srebrno zagrinjalo.

Na vseh koncih in krajih so stali fotografi s svojimi trinožniki; nebroj plošč so porabili za slapove in okolico.

Na vzvišenem prostoru, odkoder si ogledujemo hkrati vse tri slapove, stoji preprosta restavracija. Del hiše so porabili za prodajalno, kjer se navadno vse tare turistov; dobivajo se v njej lepi domači izdelki, zlasti pa razglednice. Skoraj vsakdo stopi tudi v krčmo ter si naroči kozarec piva, kavo ali kaj drugega. Posebno so ponujali rdeče jagode z mlekom in smetano (jordbaer med floede), norveško domačo jed. Pokusil sem jo in šla mi je v slast.

Po kratkem počitku smo odrinili proti domu. Opomnili so nas, da ob sedmih odpluje Blücher. Pišli dve uri smo rabili za 15 km dolgo pot.

Na povratku mi je Manning razlagal svoje zanimivo življenje. Porodil se je v večji pruski vasi kot sin preprostega kmeta. V mladosti je zelo rad čital, posebno še povesti iz tujih delov sveta. Tako berilo ga je vsega prevzelo. Kmečko delo ga itak ni veselilo. Ubežal je z doma, ko je bil star 18 let. Podal se je v Hamburg, kjer je dobil službo na neki ladji. Vozil se je križem sveta. Ogledal si je vso Ameriko, pa tudi Prednjo in Južno Azijo. Po dveh letih se je morja naveličal; mornarsko delo se mu je zdelo pretežavno.

„Z ladjo smo prišli do Nove Zelandije. Usidrali smo se v Aucklandu. Čul sem, da so v bližini mesta rudniki, kjer kopljejo zlato rudo. V gozdu sem si poiskal varen brlog. V temni noči sem pobegnil z ladje. Lovili so me z biriči in psi po vsej okolici; jaz pa sem čepel v zavetju, kamor sem si že prej nanosil živeža. Ko je ladja odplula, sem prilezel iz skrivališča, se zglasil v rudniku ter pridno delal nekaj let. Ko sem prislužil dovolj denarja, sem si kupil večje posestvo; zemlja je bila tedaj še silno poceni.“

Oženil se je in obdeloval polje. Da bi prej obogatel, si je izmislil tole: Nakupil je volov, jih žredil in pitance prodajal aucklandskim mesarjem. Imel je srečo; premoženje mu je rastlo, da sam ni vedel, kdaj in kako. Pred leti mu je umrla žena. Sinovom in hčeram je dal bogate dote ter jih poženil in pomožil. Na stara leta si hoče odpočiti. Prodal je posestvo in ves denar — krog 600.000 mark — naložil po bankah. Obresti dobiva na leto do 30.000 mark.

Po 50 letih bi bil rad še enkrat videl svoj rojstni kraj. Podal se je na pot. Ogledal si je angleško Indijo, Egipt, Italijo in Švico. Prišel je domov. Spoznal ga ni nihče. Kar zijali so vanj, ko je v vaški krčmi rojakom razlagal svoje zgodbe. Sorodniki so mu pomrli; edina sestra mu še živi v Berlinu. Svojo nekdanjo izvoljenko je našel kot staro, izmučeno ženo na njivi, ko je plela korenje. Podaril ji je 100 mark. Reva od veselja ni vedela, kako bi se mu zahvalila; toliko denarja še nikdar ni imela. Vse je izmrlo in se postaralo krog njega; le on sam je še čil in krepak. —

Z zanimanjem sem poslušal živahnega moža. Čudil sem se njegovi podjetnosti, čudil njegovi vedoželjnosti. Zelo rad je čital. Tudi v Avstraliji se je zanimal za vse, kar se godi v Evropi, zlasti še v njegovi ožji domovini. Natančno je bil poučen o vsej evropski politiki.

„Selfmade man“ imenujejo Angleži moža, ki si je z lastnim trudom in z lastno močjo pomogel do velikega premoženja ali pa do visokega dostojanstva. Vsa čast možu, ki si je z žulji svojih rok pridobil toliko bogastva! —

Pred določenim časom smo se zbrali na krovu. Med zadnjimi sta dospela brata Burmestra. Izpolnila sta dano besedo: prišla sta do lednika Buarbrae in tudi slapove sta si ogledala; peš sta prehodila vso pot. Vsi smo ju hvalili, samo Lindner je pripomnil, da mu hribi ne prija, ter da si najrajši ogleduje „gore odspodaj, cerkve odzunaj, krčme odznotraj.“ Od srca smo se pa smejali trem potnikom, ki so se odpeljali zjutraj s prvim čolnom, zavili v „Grand hotel“, tamkaj ves dan — igrali skat in se z zadnjim čolnom, ko je Blücher že klical na odhod, vrnili na krov.

Ob sedmih zabrlizga parna piščal, Blücher se okrene in zdrči po Sörfjordu. Obed so nam ta dan predstavili na osmo uro, da smo si še enkrat ogledali najkrasnejši del hardangerskega fjorda ter se poslovili od njega, najbrž za vedno. Ko nam je po večerji svirala godba, smo se vozili že po širokem Hardangerju. Po deseti uri se je pričelo mračiti. Noč je razgrinjala čez fjord svoja črna krila, na obrežju so se prikazovale in izginjale luči, na nebu so svetlikale zvezde, na temnih gorah so se nam brezštevili potoki in potočki zdeli kot bele proge najsvetlejšega marmorja, Blücher pa je plul mirno in tiho svojo pot. Naslonil sem se na ograjo in zrl v čarobno noč.

Vsi pa smo že sladko spali, ko je Blücher iz Hardangerja mimo otokov zavozil v širni ocean.

(Dalje.)

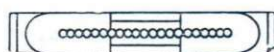
Kako težak . . .

Zložil G. Koritnik.

Kako težak je moje duše spev,
a moja je mladost tako lahka!
Kot list, ki vetra dih se z njim igra,
kot zvonki smeh na ustnah nežnih dev!

A v mojem srcu žalost je doma —
kako teman je moje duše gnev!
Kot valovanje burnega morja,
ognjenim gromom vračajoč odmev . . .

Kako brezmejna moja je bolest,
kako jo ljubim sred samotnih cest,
kako jo hranim, čuvam sred srca
kot dragi biser temno dno morja!

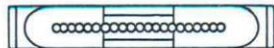
Kaj tiho v večeru . . .

Zložil G. Koritnik.

Kaj tiho v večeru kot vzdih šelesti,
kaj plače kot veter v polnôči —
nemara je duh, ki se z dvomi bori
brezplodno v brezupni nemoči?

Nemara je senca nemirnih grobov
blodeča po temni samoti,
zavrženi sin, ki se vrača domov
z odpovedjo svetu in zmoti?

Ne! To je srce, ki umira trpeč
polagoma, tiho, udano —
klic ranjene duše je, smeh krvaveč —
ljubezen taječ neizdano . . .

Spomladi.

Zložil G. Koritnik.

V duši moji, Bog ve sam kako,
sladke misli se rodile so,
sinje dalje, gosto noč, temo,
kakor blisk vse razsvetlile so . . .

Gledale so tajno žejo brazd,
skrito nado, ki v semenu tli,
solnca silo, žita željno rast
in jesen s presrečnimi očmi . . .

Videle so: prišla je pomlad
s polnim mernikom bogatih žit,
vola dva prignala je orat,
dva orjaka kot ob zidu zid. —

S polj doni razkošen smeh deklet,
klic življenja v gozdu se glasi,
hrepenenje klije, sreča mladih let
sije na samotna pota mi . . .

Dante Alighieri:

La Divina Commedia.

Prevel in razložil dr. Jos. Debevec.

Prvi del.**PEKEL.**

(Dalje.)

XI. spev.

Katerim grešnikom prisoja Dante sedmi in osmi krog in katere stavi v deveti, t. j. na dno pekla.

Spuščaje se nizdol po Dantejevem peklu smo doslej od prvega do šestega kroga že videli kazni za vseh sedem poglavitnih grehov, začeni z lenobo in zavistjo in končavši z napuhom krivovercev; — za katero družbo sta potemtakem prihranjena sedmi in osmi krog in pa še posebno najnižji, najgloblji, deveti?

Dozdaj nam pesnik ni nobenkrat naprej povedal, katere grešnike bomo videli v naslednjem krogu, temveč šli smo, videli in šli zopet dalje, kakor sam pravi: „Guarda e passa!“ (Poglej pa — naprej!) V tem spevu nam pa z veliko učenostjo razlaga, kako je razdeljen ves njegov peklo, zlasti pa doljnji. Zbog te prenakopičene učenosti so nekateri dantologi začeli trditi, da tega speva ni spesnil Dante sam, ampak najbrže eden njegovih sinov. Čuti se res neka posebna trdota v slogu.

Po domače bi najkrajše odgovorili na zgoraj stavljeno vprašanje s tem, da bi rekli: v sedmem krogu trpe vnebovpijoči grehi, oziroma grešniki, v osmem grešniki, obloženi s tujimi grehi, in v devetem — izdajalci sorodnikov, domovine, prijateljev in dobrotnikov. A zdaj poslušajmo, kako nam stvar razlaga Dante.

Idoč med žarečimi rakvami krivovercev, vedno bolj proti sredi, začutita pesnika naenkrat grozen smrad, ki prihaja iz naslednjega kroga. Skrijeta se za neki velik sarkofag (rakvo), da bi se ondi počasi privadila gnusnemu vonju. V sarkofagu trpi papež Anastazij (v. 1—9). Ko sta prebrala napis, poprosi Dante svojega učitelja, naj s kakšno naknado, t. j. s kakšnim nadomestilom popravi izgubo časa, ko morata tako čepeti za rakvijo in čakati. Vergilij si res ne da dvakrat reči in prične razlagati. Naslednji krog, pravi, je namenjen silovitežem; a ker je silovitež nasilen lahko proti Bogu, bližnjemu ali samemu sebi, zato se celi krog (cerchio) deli v tri ločene pasove (gironi). Daljnji krog potem (t. j. osmi) obsega sleparje, ki jih je desetero vrst in so zato porazdeljeni na desetero jam ali malh (malebolge), vijočih se koncentrično okrog zadnjega kroga, kjer so pripravljene muke; zdajicam v štirih pododdelkih. Končno še razloži, zakaj zaslužijo grehi nezmernosti ali nezdržnosti manjšo kazen nego grehi, storjeni iz zlobe (malizia) ali takorekoč s povzdignjeno roko proti Bogu. In ker je oderuštvo (lihvarstvo) začelo cvesti v oni dobi (zlasti zloglasni so bili lihvarji v francoskem mestu Kahorsi [Cahors]), zato se koncem speva dotakne tudi tega vprašanja ter utemeljuje svojo trditev,

da oderuh greši zoper prirodo, s temle razlogom: Že v prvi Mojzesovi knjigi (Génesis) stoji zapisano, da naj si človek služi kruh v potu svojega obraza z obdelovanjem prirode ali pa z umetnostjo, ki je posnemanje prirode (torej nje hčerka); oderuhi pa si ne služijo kruha na ta dva poštena načina, nego drugače, brez truda brez znoja.

Pripomnim, da smo še vedno v šestem krogu, med krivoverci.

- Na rob prispela stene sva štrleče,
ki zida v krogu jo pri skali skala,
prispela sva do še groznejše gneče;
4 in tamkaj sva — neznansko zadišala
je smraja, ki pekla globel jo kóti —
zavetje za pokrovom poiskala
7 velike rakve; tu oko zaloti
napis: „Zaprto je papež Anastazij
le-tu; Fotin ga zvel je s prave poti.“
10 „Nizdòl naj se počasi nama plazi
korak, da vonj se malo prej privadi
na gnusni vzduh; potem ga ne opazi.“
13 Tàk mojster de, a jaz: „V kakšni naknadi“ —
sem del — „poišči sredstvo, da ne mine
v izgubo čas.“ In on: „Zategaradi
16 že mislim. — Glej, moj sin, pod te pečine! —
tàk je pričel — trije so tu še krogi,
po vrsti ožji, čim greš delj z višine;
19 v teh pogublenci notri so premnogi.
Da tam že sam pogled ti vse razkrije,
poslušaj zdaj, z a k a j so v ječi strogi.
22 Vsaktere zlobe, ki do néba vpije,
je cilj krivica; kar stori ta kvare,
jo s silo ali z deli goljufije.
25 A ker le človek zmožen je prevare,
je gnusniša Bogu; zato sleparji
so prav na dnu in večja bol jih tare.
28 Nasilneži so v prvem kolobarji;
ker pa nasilnost trojno pravo gazi,
se v tri pasove cepi kolobar ji.
31 Boga al druge bije po obrazi
al sebe — to je, same al v njih lasti —
nasilnež; kar podprem takoj z dokazi.
34 Ubije bližnjika nasilnež v strasti
lahko al težko rani al drugače
mu last zažgè al z ropom upropasti.
37 Zato pa ubijavce, pretepače,
škodljivce, roparje — vse muči ljuti
jih prvi pas, kjer trop premnog jih plače.

- 40 Lahko nad sabo znese človek kruti,
nad svojo se lastjo; kesú prekasne
ta v drugem pasu bolečine čuti,
43 kdor sam življenja sebi luč ugasne,
kdor zaigra, zapravi dedno doto;
ječi, ko lahko dni imel bi jasne.
- 46 A proti Bogu pest vihti s togoto,
kdor kolne ga, mu bivanje zanika,
prirodo devlje v nič in nje dobroto;
49 zato pasú naj ožjega je slika
Sodomcem, Káhorcem in tistim vžgana,
ki jim v Boga zasmeh je dar jezika.
- 52 S sleparstvom vselej v vest se vseka rana;
slepar pa al na dušo verno streže
al táko, ki ne véruje mu vdana.
- 55 Kjer vere ni, slepar le vez prereže
ljubezni, ki priroda vsem jo vije;
ták torej drugi krog zajema v mreže
58 hinavce in lizune; vražarije
gnezdé tam, laž, tatvina, simonisti,
zvodnikov in goljufov vmazanije.
- 61 Če verno pa zaupa človek tisti,
slepar steptá ljubezni tudi klice,
ki poženo zaupno v veri čisti.
- 64 Zato do kroga zadnjega konice,
tja v sredo zemlje, kjer je prestol Dita,
tja sodijo v bol večno — izdajice.“
- 67 „V razlagi tvoji jasnost čudovita
je, mojster; prav deliš na kroge lastne
glob in družbò, ki je v globeli skrita.
- 70 A to povej mi: onim z bare mastne
in ki so v vihri, ki na nje dežuje,
ki so v spopadih jim besede hlastne,
73 zakaj iz v n plamtečega gradu je,
če Bog jih črti, njim trpeti kazen?
a če jih ne, zakaj jih ták kaznuje?“
- 76 In on: „Zakaj tvoj um tako je blazen,
ki sicer blazniti mu ni navada?
Mar ktero drugo zre tvoj duh prikazen?
- 79 Se ne spominjaš več, kakò razklada
že etika, ta tvoja knjiga zgledna,
nagone tri, ki nebu so ogada?
- 82 Ki so: nezmernost, zlobnost, zagovedna
zverinja besnost? in Boga da žali
nezmernost manj in manj je graje vredna?
- 85 Umej, kaj se v besedah teh zrcali,
pa reveže si nuj v spomin prizvati,
ki onstran, zgor so s kaznimi ostali,
88 pa koj spoznaš, zakaj na tej so plati
zločinci ti in zákaj z manjšo silo
osvete božje kladvo one mlati.“
- 91 „O solnce, kalnim ti očem zdravilo,
tako mi um razlaga tvoja teši,
da dvomiti ni manj kot znati milo.
- 94 Le malo še nazaj — sem del — se speši:
kedor z obrestmi, si dejal, odira,
Boga s tem žali — ta vozál razreši!“
- 97 „Filozofija“ — de — (kdor jo študira,
ta dobro ve!) — pogostokrat omenja,
da vsa priroda od Boga izvira
100 in iz zakonov božjega umenja;
le spomni svoje fizike se uka,
pa najdeš brž, brez dolgega mujenja:

- 103 umetnost za prirodo gre, kar muka
ji da, kot gre za mojstrom pač učenec;
zato umetnosti se pravi — božja vnuka.
- 106 Ti dve — po Genezi — naj bi studenec
bili, da živež si iz nju zajema
z napredkom vred že vseh ljudi prvenec.
- 109 A ker lihvár dohodke si izžema
drugod, prirodi roga se in hčeri;
zaupa drugemu, ne tema dvema.
- 112 Pa hajd! na daljno pot moj duh zdaj meri;
že Ribe se bleščijo na obzorju,
že Voz se je zasukal v Kovra smeri
115 in daleč še je dol po tem pogorju.“

Opombe: V. 3: do še groznejše gneče trpečih krivovercev. — V. 8 nsl.: Papež Anastazij II. (okrog l. 497.) se je dal — kakor so pomotoma trdili razni zgodovinski spisi, ki jim je Dante s svojimi vrstniki vred verjel — pregovoriti Fotinu, diakonu tesaloniškemu, da je zopet sprejel v cerkveno občestvo carigradskega patriarha Akacija, izobčenega od prednika mu na papeževem prestolu. — V. 23: Kar stori krivica škode, je stori ali z nasilnostjo, ali pa s hinavskim sleparstvom; zato gredo eni krivičniki — nasilneži, tirani, roparji — v en krog; drugi krivičniki — sleparji — pa v svojega. — V. 26: je gnusniša nego nasilnost, ker je je zmožno le umno bitje, človek. — V. 28: so v prvem kolobarji, t. j. v prvem izmed poslednjih treh. — V. 29: trojno pravo gazi, t. j. pravo, ki je ima Bog, naš bližnji in vsak posameznik. — V. 49: pasu naj ožjega, t. j. tretjega, je slika, vžgana Sodomcem itd., t. j. tu se kaznuje mutasti ali sodomski greh, ker je zoper prirodo in torej zoper božjo last, zoper božje pravo. — V. 51: t. j. ki Boga zaničujejo tudi z jezikom. — V. 52. nsl. Zmisel je tale: Najgrši grehi so Danteju grehi sleparstva; zato stavi sleparje v osmi in deveti krog. A je tudi med sleparji razloček: če oslepari navadnega bližnjika, ki ga veže ž njim le prirodna, občečloveška vez ljubezni, je nekoliko manjši greh (in zato pridejo v predzadnji krog!), kakor pa, če oslepari bližnjika, ki je zvezan ž njim s posebno vezjo ljubezni, bodisi z vezjo krvi (Kajn) ali vezjo skupne domovine ali osebnega prijateljstva ali pa slednjič z vezjo dobrot (Judež Iskarjot). — V. 53: dušo verno, t. j. zaupljivo. — V. 55: kjer vere ni, t. j. kjer ni zaupanja. — V. 57: drugi krog, t. j. osmi v celoti. — V. 64: do ... konice — Dantejev pekel je, kakor že večkrat omenjeno, ogromen stožec, obrnjen narobe, na konico. — V. 70–75. Zmisel: Dante bi rad vedel, zakaj so jezljivci (oni z bare mastne „della palude pingue“), nečistniki („ki so v vihri“), požrešneži („ki na nje dežuje“) in lakomniki („ki so v spopadih jim besede hlastne“) kaznovani v gorenjem peklu? — V. 80: etika (navoslovje) Aristotelova. — V. 81: ogada, t. j. stud. (Glej Pleteršnik, Slovar!) Hrvatje pravijo n. pr. gadno (t. j. grdo) vreme. — V. 85: t. j. da so grehi nezmernosti manjši nego grehi zlobnosti. — V. 91: „O sol che sani ogni vista turbata“ — je krilata beseda; podobno kakor Prešernov verz: „Prižgal si, mojster, žar'k mi nove luči.“ — V. 94: nazaj se speši (ital. ti rivolvi), t. j. malo nazaj posezi in razloži še nekatere težke reči iz prejšnjega govora. — V. 95 nsl.: Kako naj oderuh naravnost Boga žali? ali ne gre njegova zloba v prvi vrsti zoper bližnjika? — V. 101: fizike Aristotelove, kjer se čita sloveča resnica, da vsa umetnost (in umetna obrt) samo posnema prirodo. — V. 103: kar muka ji dá (it. quanto puote), t. j. vkolikor more z vsem svojim naporom dosežati svoj vzor, prirodo. — V. 105: božja vnuka (it. a Dio quasi nipote) — če je

priroda hčerka božja, je potemtakem umetnost, kot hčerka prirode, res vnuka božja. — V. 106: Geneza, t. j. prva knjiga Mojzesova. — V. 112 nasl.: Pa hajd! t. j. vstaniva (bila sta se radi smraje skrila za sarkofag papeža Anastazija) in id'va dalje, kajti že se dela jutro, ker je že izšlo ozvezdje Rib in Veliki voz se je že zasukal proti Kavru (Caurus je bil starim Rimljanom veter, ki piše od severozapada), t. j. proti severu. Če si že kdaj opazoval Veliki voz zvečer in primerjal, kako je zasukan zjutraj, pritrdiš, da je Dante natančno motril naravo.

XII. spev.

Ob kipeči krvni reki roparjev, morilcev in tiranov.

„Napij se krvi, ki te je po njej tako žejalo!“ je baje vzkliknila masagetska kraljica Tómiris, ko je dala odsekati v bitki premaganemu kralju Kiru st. glavo in jo vreči v meh, napolnjen s krvjo. Morda je bila ta pripovedka Danteju pred očmi, ko je premišljeval, kakšno kazen bi prisodil nasilnežem proti bližnjiku, tiranom in roparjem? Stavi jih v kipečo kri. — Dospeli smo s pesnikom prav na rob strme stene, ki obdaja ves sedmi krog: strma je, kakor so strme stene vodnjaka. In na robu — oj groza! — leži zleknjena neka pošast, Minotaver, polčlovek, polbik, z bikovo glavo in človeškim truplom. Ta varuje vhod v sedmi krog. Kakor nam kaže n. pr. cesarski orel na kakšni hiši, da je notri državni urad, tako je ta zver simbol, znamenje, da gremo zdaj med zverinsko-divje grešnike. — Toda, kako priti dol po tako strmi pečini? K sreči je na enem kraju drča, ki je nastala ob smrti Gospodovi, ko je počila skala in se zavalila v prepad (v. 25—45). Podobna drča — pripoveduje pesnik — se nahaja pod Trientom (na Tirolskem); ondi se je tudi razpočila (usadila) gora (883 po Kr.), vsled česar je nastala drča, ki po njej morejo hoditi hribovci v nižavo. — Ko ju zver zagleda, zbeži (v. 1—24). To priliko porabita naša pesnika, pa brž po drči nizdol! Kmalu zagledata pod seboj reko krvi in v njej nasilneže, ki tiče eni popolnoma notri, eni do čela, drugi do vratu itd., kakor je bila velika njih krvoločnost. Da si pa kateri ne olajša kazni in preveč ne pomoli glave vun, venomer divjajo ob reki Kentavri, polkonji (bajeslovno ljudstvo, ki se je silno rado pretepalo in pobijalo) — s človeško glavo in rokami in konjskim truplom — s puščicami oboroženi in ustrelje v vsakega, ki se preveč dvigne vun iz krvi. Ko zagledajo ti polkonji naša dva pesnika, lezoča nizdol po drči, ju tudi hočejo napasti s strelkami; toda Vergilij jih potolaži. Tudi se dogovori z njih glavarjem, ki mu je ime Hiron, da jima dá spremljevalca Nesa do broda, kjer je kri najplitvejša, kjer Nes prenese Danteja čez plitvino na drugo stran. Spotoma, ko gredo ob kipeči krvi, imenuje Nes nekatere v krvi se kopajoče krvnike, trinoge: Aleksandra, Dioniza, Ezzelina, Obizza Estjana, Atila, epirskega kralja Pira (Pirrhús) in Rimljana Seksta Pompeja; nazadnje pa še dva pcestna razbojnika Rinjera iz Korneta (Riniero da Corneto) in Rinjera Pazzo. Razkazavši jima nekaj teh znamenitosti in preloživši Danteja čez reko (Vergilij kot duh gre sam lahko!) se Kentaver Nes vrne prek broda k svojim tovarišem (v. 46—139).

Bil kraj, kjer plezati niz breg sva jela,
je skalnat in iz drugega še vzroka
strašan, da pred očmi temà se dela.

4 Usad je pod Trientom, ki do boka
Adiže je zgrmel bil pólen trušča;
(potres al tal umik je kriv bil poka;)

7 z vrhá po drči toliko je grušča
in taka próda je do dna naplava,
da s težo hribovec se pó-nji spušča:
10 ták v ta prepad je pot bilà dričáva
in bil na robu stene razorane
je zleknjen on, ki ga je laži-krava
13 v sramoto zanosila za Krečane.
Ko naju je uzrl, mu v srcu vzplal je
srd divji, da si sam je grizel rane.
16 Moj modrec pa zakričal nad žival je:
„Da vojvoda je, meniš ti, Atene,
ki tebi smrt na svetu bil zadal je?
19 Proč s poti! Druge on ima namene;
ni sestra ga poslala, zver-pokveka!
prišel je gledat muke le peklene.“
22 Kot bik, ki vdarec smrtni od človeka
dobi, pa se iztrga v hip, a hoje
nezmožen sem in tja se opoteka:
25 takrat se Minotaver vel takó je.
„K prelazu brž!“ sem čul modrost proslulo,
„zdaj splezaj dól, ko divji ták hudó je.“
28 Prek kamenja sva plezala razsulo,
ki zdajpazdaj je izpod nog zdrknilo,
ker prvič je udarce težke čulo.
31 Vtopljen sem v misli šel. — „Kdaj usadilo“ —
dé on — „premišljaš, se je to skalovje,
ki váruje ga te zveri besnilo,
34 baš vtěsene? A znaj, usad še nov je;
takrat, ko jaz sem bil v peklà globini,
teh skal še padlo ni bilò skladovje.
37 Le malo prej, če prav mi je v spomini,
preden po plen bil Oni sém prišel je,
ki vzel ga Ditu v krogov je prvini,
40 se stresla v stenah vseh strašná globél je,
ták, da sem del: v ljubezni vzdrgetaló
vesoljstvo je (takó nekdó verjel je!)
43 ki v njej svetovje večkrat se zmešalo;
in tisti hip je tod in še drugodi
skalovje staro se takó razklalo.
46 A vpri v globél oči: glej reka spodi
krvi je blizu; kuha v krvi vreli
pa vsak se, ki človeku s silo škodi.“
49 O slepa lakomnost, o srd zbesneli!
Tu kratko tvoja nas ostroga zbada,
a v večnosti nas v taki cvreš kopeli! —
52 In jarek v vznožju sem uzrl prepada:
kot lok se vije, vso ravnino grli.
Kák vse z napovedjo se mojstra sklada!
55 Med steno pa in jarkom v sled so drli
Kentavri; njih orožje so puščice,
kot kdaj na lovu, preden so umrli.
58 Uzrši dól lezócih naju lice
obstane trop; iz njega trije móži
se ločijo, odbravši lok, strelíce.
61 Iz dalje eden: „V ktero muko kroži“ —
zavpije — „vama pot po strmi steni?
Povejta koj, če ne — moj lok se sproži.“
64 „Že Hironu“ — nato moj mojster méni —
„od blizu vse poveva na ušesa;
a tebi nagli srd v pogin se peni.“
67 Pa se dotakne me in dé: „Glej Nesa,
ki je umrl za Dejaníro lepo,
a se osvetil sam s krvjó telesa.

70 V sredini pa, ki prédse gleda srepo,
je slavni Hiron, vzgojil je Ahila;
tam Fol — poznal je le togoto slepo.
73 Podi se jih ob jarku brez števila,
streljaje, če kdo vstane bolj očito
iz krvi, kot mu krivda prisodila.“
76 In šla sva med zverjad brzokopito.
Z zarezo pšice Hiron si pogladi
nazaj k čeljustim dolgo brado; skrito
79 razgali šobo, mu tičečo v bradi,
in de: „Tovariša, sta opazila,
kāk vse z nogu premika oni zadi?”

97 Obrnjen Hiron v desno: „Hajdi, Nese,“ —
veli, — „ti vōdi ju, pa se ognite,
če naši vam nasproti pridrvé se.“
100 In šla sva v spremstvu zveste zdaj zaščite
ob bregu reke, ob kipeči krvi,
odkoder krike čul sem strahovite.
103 Tičali eni v njej so do obrvi;
pa dé Kentaver veli: „Glej tirane,
ki rop jim je, umor jim cilj bil prvi;
106 v solzáh peró zločine prizadjane;
tu Aleksander, Dioniz zverina,
ki mučil vrsto let je Siciljane;

POGREB DR. LUEGERJA NA DUNAJU: MRTVAŠKI VOZ PELJEJO MIMO DRŽAVNE ZBORNICE

82 Nog mrtvecev to ni navada bila.“
Ko moj vodnik mu stal je že pri grodi,
ki zveri dvojno je narav družila,
85 je del: „Res, živ je, a le meni sodi
v globel ga temno vōditi; vsled nuje
je tu, zabave slā ga tod ne vodi.
88 Od žene, došle s petja aleluje,
mi je poverjena ta služba nova;
ni ropar ta, in moj duh zlā ne snuje.
91 Pri Onem, ki me vodi moč njegova
po divji cesti tej, mi to ugōdi:
Daj móž kogā, da v njega spremstvu bova,
94 ki naj pokaže, kje se kri prebrodi,
in tega na hrbtu tja čez prenese;
ker on ni duh, ki naj po vzduhu hodi.“

109 tam čelo črnolaso Ezzelina
štrli; in plavolasec tik v jarugi
Obiz Estjan je, ki — da veš! — po sina
112 je nečloveškega umrl zaslugi.“
Pogledal pevca sem, ki je izjavil:
„Govórec slej bo prvi ta, jaz drugi.“
115 Pa kmalu se Kentaver je ustavil
pri enih, ki jim segal le k goltani
je krop kipeči in jih, zdi se, davil.
118 Kažoč na senco sāmó tam ob strani,
je rekel: „Ta preklal je v božjem krili
srce, ki se s častjo ob Temzi hrani.“
121 Potem sem videl jih, ki so molili
iz reke glave in do pasa grōdi;
le-teh premnogi so mi znani bili.

- 124 Kri, plitvejši, plitvéjši odondodi
do gležnjev le še segala je rdeča;
in tamkaj strugo naš vodnik prebrodi.
127 „Do tu, kot vidiš, struga se kipeča“
— je del Kentaver — „vsebolj poplitvuje,
odtod, prepričan bodi, pa se večja,

SRBSKI KRALJ PETER NA OBISKU PRI RUSKEM
CARJU V CARSKEM SELU

- 130 in zopet se polagoma znižuje
nje dno, dokler da tam se zopet združi,
kjer v vek naj samosilništvo vzdihuje.
133 Pravica božja tepe, kot zasluži,
tu Atila, bič zemlje, in na mesti
ž njim Pira, Seksta; v tej krvavi luži
136 solze razmaka, v vek jih misli mlesti
očem obeh Rinjerov, ki povsodi
nekdaj sta ropala ob vsaki cesti.“
139 Okrene se, plitvino spet prebrodi.

Opombe: V. 4 nsl.: Med mestoma Roveredo in Ala na Južnem Tirolskem gre velika cesta in železnica (postaja Mori) prek gorske usadine; leta 883. po Kr. se je bila razkrehnila gora vsled potresa in podsula več hiš. Dobro se pozna, kako je ondi reka Adiža vsled navala kamenja in gramoza izpremenila strugo na desno. Kraj se zove Slavini di Marco, t. j. plazovi pri Markovi vasi. Na slovenskem ozemlju je bil najznamenitejši usad na Koroškem, ko se je Dobrač (vsled potresa l. 1348.) razpočil in uničil velik del Zile. (Prim. Potočnik, Vojvodina Koroška, I. zv., izd. Matica Slovenska, 1909, str. 12 in str. 16). — V. 12: laži-krava — Kraljica Pazifaja na otoku Kreti je bila, skrita v leseno kravo, vsled protinaravne spojitve zanosila in porodila zver Minotavra. Tako pripoveduje grško bajeslovje. — V. 17: Vojvoda atenski (mesto se glasi sedaj Atena v ednini ali Atene v množini) je bil junak Tezej, ki se je odpeljal iz Aten na Kreto z namenom, da bi umoril Minotavra, ki je bival v hodnikov polnem poslopju labirintu ter požrl vsako leto mnogo mladeničev in deklic; gotovo bi bil zašel v labirintu,

da mu ni dala Minotavrova sestra Ariadna celega klopčiča motvoza, ki ga je Tezej pri vhodu pritrdil in šel dalje počasi odvijaje klopčič; tako je došel do zveri, jo zaklal in motvoz zopet navijaje našel izhod. Ni čuda, če je Minotaver sovražil svojo sestro! Dante zove Tezeja „il duca d'Atene“ po navadi svoje dobe, ki je bila doba vitezov, baronov, grofov in vojvodov. — V. 27: „Mentre ch'è in furia, è buon che tu cale“ — je Italijanom prešlo v pregovor. — V. 30: Ker doslej še ni hodilo tod nobeno živo bitje. — V. 38 nsl.: Le malo prej... Ob smrti Gospodovi so skale pokale in takoj nato je šel v predpeklo in štirideseti dan je s seboj odpeljal pravične iz prvega kroga. — V. 41: v ljubezni vzdrgetal... Grški modrijan Empedokel je učil, da dve sili vladata svet, ljubezen in mržnja (ἔρως, ἔρις) in odtod — porajanje in razpadanje. — V. 53: grli = objema. — V. 66: „Mal fu la voglia tua sempre si tosta.“ Sedaj pregovor. — V. 69: a se osvetil sam s krvjo telesa... Dejanira je bila žena grškega junaka Herkula; le-ta je v ljubosumnosti ubil Nesa v hipu, ko je ta nesel preko neke reke ženo mu Dejaniro. Umirajoč je Kentaver prosil Herkulovo ženo, naj pomoči v njegovo kri robačo, češ da bo potem čudodelna. A bila je zastrupljena. Ko jo je pozneje v dobri veri dala Herkulu, da bi se preoblekel, je prebledel in v silnih mukah umrl. — V. 72: Fol (Φόλος) je hotel na sloveči ženitnini lapita Pirotoa, kjer so bili povabljeni tudi Kentavri, odpeljati nevesto Hipodamijo. Nastal je bil silovit pretep. — V. 81 vse premika... v deželi duhov nenavadno! — V. 84: dvojno narav: od glave do prsi človek, potem konj. — V. 88: Od žene... Beatrice. — V. 96: „Chè non è spirto che per l'aer vada“ — prišlo v pregovor. — V. 107: Aleksander, ne

BOLGARSKI KRALJ NA OBISKU V CARIGRADU
(na desni Ferdinand, na levi sultan Mohamed V.)

Veliki, ker o njem Dante zelo spoštljivo govori v svojem spisu „Convito“, ampak Aleksander Ferejski, ki je večkrat dal ljudi zašiti v živalske kože in jih vreči psom; tega okrutnega tirana tudi Ciceron (De Off. II. 7) skupaj imenuje s samosilnikom Dionizom iz mesta Sirakuz na Siciliji. — V. 109: Ezzelino da Romano, zet cesarja Friderika II.

in brat one Cunizze, ki o njej govori Dante na drugem mestu (Raj, IX. 29 nsl.). Viri pripovedujejo, da je bil srednje rasti, temne polti in da mu je nad nosom na čelu rastla črna dlaka, ki se je naježila, kadar se je razsrdil. Še na smrtni postelji ni obžaloval svojih grehov, češ da so edini njegovi grehi: če se ni dovolj maščeval nad sovražniki, če je kdaj slabo poveljeval in če se je kdaj dal prevarati. Njegovi gradovi so bili v okolici mest Treviso in Padove. Umrl je l. 1259. v ječi. — V. 110: v jarugi = v jarku. — V. 111: Obizzo d' Este, mejni grof mesta Ferrara in marke jakinske (Ancona), umrl l. 1293., roparski tiran, ki ga je baje sin usmrtil. — V. 114: t. j. odslej bo ta-le Kentaver imel prvo besedo nekaj časa. — V. 119, 120: Grof Guido di Monteforte je zabodel nečaka angleškega kralja Henrika II. v mestu Viterbo na Laškem (med Florenco in Rimom) l. 1270. v cerkvi med sv. mašo, ravno med povzdigovanjem, iz osvete, ker so mu bili Angleži ubili očeta. Srce tega kraljeviča so hranili v zlati posodici na stebru londonskega mostu (nad reko Temzo!) v večni spomin na grozodejstvo. — Človek mora tudi nehote strmeti, koliko raznih dejstev je Dante nosil v svojem spominu! — V. 135: Pir, kralj epirski (sedanja Albanija), je hudo stiskal Rimljane in pustošil Grecijo; Sekst Pompej, sin slavnega triumvira, je vznemirjal obale italške s svojimi roparskimi ladjami.

XIII. spev.

V hosti življenja naveličanih samomorilcev in zlobnih zapravljevcev.

Samomorilce smo že srečali enkrat, precej v drugem krogu nečistnikov; ampak oni so izvršili samomor iz nesrečne ljubezni, v cvetu let, iz srčne žalosti; samomorilci sedmega kroga pa so si vzeli življenje iz raznih drugih vzrokov. Tudi zapravljevce smo že srečali, in sicer v četrtem krogu, kjer vale silne tovore (kakor tudi lakomniki); a oni so zapravljali iz lahkomišelnosti, ti v sedmem krogu pa so zapravljali iz zlobnosti.

V drugem pasu sedmega kroga smo; pokriva ga čezinčez gosta hosta, kjer stoji drevo pri drevesu, grm pri grmu, same duše, ki jim je Pravica dala taka telesa, ker so se na svetu svojevoljno ločile od človeških svojih teles. Večina izmed njih se je bila obesila, doma ali pa v hosti na veji kakšnega drevesa. Zato trpe zdaj njih duše v drevesih in grmih in še sodnji dan, ko se bodo druge duše vrnile v svoja telesa, bodo te sicer tudi dobile v dolini Jozafat svoja telesa nazaj, toda ne bodo se smele združiti z njimi, temveč telesa bodo visela po vejah, duše pa bodo še dalje vzdihovale v deblih.¹ Strašna pridiga zoper samomor! In da so bolečine še hujše, gnezdiijo v vejah teh nesrečnih živih dreves posebne vrste ptice, Harpije, ki žro perje in povzročajo neznanske bolečine.²

Stopivši s svojim zvestim vodnikom v hosto začuje Dante tiho vzdihovanje in stokanje od vseh strani; misli, da so ljudje, skriti zadaj za drevesi, toda nikjer ni videti člo-

¹ Nekaj podobnega nahajamo v slovanskem bajeslovju: Stari Slovani so mislili, da duše umrlih frfotajo med vejami dreves, dokler ne pridejo v nav (raj). — In ponekod pravijo, če n. pr. sveže poleno cvrči, da se duša „martra“.

² Preden stopimo z Dantejem vred v to žalo hosto in začujemo tožne vzdihove od vseh strani iz vej, ranjenih od Harpij, predlagam p. n. čitatelju, da dobi pregled čez ves sedmi krog z njegovimi tremi pasovi. Mislimo si n. pr. stoječ

veka! Zdaj mu veli Vergilij, naj utrga vejico. Začuje se pretresljiv krik in kri priteče iz rane. Dante se prestraši, ranjeno drevo pa se pritožuje zoper neusmiljeno ravnanje. Vergilij opravičuje to trdosrčno dejanje s tem, da ni mogel svojega učenca drugače preveriti o bivanju duš v deblih kakor s tem, da mu je ukazal utrgati vejico; obeta pa poškodovanemu deblu, da se ga bo Dante, ko pride zopet na svet, hvaležno spominjal. Nato se nesrečnež, zaklet v tisto drevo, razodene: Pietro de Vineis je, ki se je bil, od ljudi obrekovan, iz gnusa nad življenjem, sam ločil s sveta; zdaj prosi Danteja, naj mu skuša vrniti dobro ime. Tudi razlaga kazni, ki jih trpe samomorilci (v. 1—108).

Kar nastane rabuka: dva zapravljevca, Lano iz Siene in Jacopo da Sant' Andrea iz Padove pridirjata, preganjana od črnih psic, in se hočeta skriti v nizek grm, ki dobi vsled tega hude poškodbe, ker psice raztrgajo oba begunca in polomijo tudi grm; ta v svoji mili tožbi pove, da je bil Florentinec (po mnenju enih Rocco de' Mozzi, po drugih Lotto degli Agli) in da se je bil v svoji hiši obesil (v. 109—151).

- Ni bil še Nes čez brod na oni plati,
ko midva sva stopila v hosto eno,
kjer ni nikjer bilo stezè poznati,
4 kjer listje črno bilo, ne zeleno,
nič gladkih vej, vse grčave in krive,
kjer nič plodu, le trnje zastrupljeno.
7 Tàk goste šume in tako bodljive
še divja nima zver, da v njo se skrije
bežeč s Cecinske al Kornetske njive.
10 Ostudne tukaj gnezdiijo Harpije;
s Strofad so gnale Troje cvet v daljavo
zbog žalostne, zlovešče melodije;
13 kreljuti ptic, človeški vrat in glavo
imajo, kremplje, perne trebušine;
tāk v drevju čudnem tožijo kričavo.
16 In mojster jame: „Preden v hoste tmine
prodiraš, vedi, da si v drugem pasu
in dokler ne dospeš do peščevine
19 strahotne, boš tu notri v vsem tem času.
Zato pozor! uzre oko strmeče,
kar ne bi mojemu verjel bil glasu.“
22 Začul sem vzdihe žalostno-ječeče
odvsod, sledu pa ne ljudem nobenim;
zato sem se ustavil preboječe.
25 In menim, da je menil, da jaz menim:
iz hoste vzdih ti v uho bijo mi,
od ljudstva, skritega med drevjem njenim.
28 Zato je mojster rekel: „Le odlomi
kjerkoli vejico od vse te rasti,
pa v nič se razprše vsi tvoji dvomi.“

na ljubljanskem gradu, vso ravnino okrog obdano s tako strmo steno kakor Grintavec. Na enem mestu si mislimo drčo za dohod. In kakor vidimo tam teči Savo, tu Ljubljanico, si predstavljajmo v podnožju stenske ograje reko krvi in v njej trinoge. (Prvi pas.) Z gradu vidimo semtertja tudi hosto, n. pr. mestni log, boršt pri Tomačevem; mislimo si, da je vsa sredina ravnine opasana kroginkrog z gosto hosto. (Drugi pas.) In tretji pas, od roba hoste do vznožja gradu, si mislimo kot peščeno stepo. To bi bil tretji pas, ki o njem govori Dante v 14., 15., 16. in 17. spevu. Nad vsem tem pa seveda pokrov zemeljske skorje in tema.

31 Naprej se roka stegne mi in hlasti
po vejici velikega tam trna.
Iz trna krik: „Kaj prst me tvoj lomasti?“

34 Ko ga oblila kri je rjavačrna,
je spet zavpil: „Kaj smukaš mi peresa?
Mar ni sočutja v tebi niti zrna?“

37 Ljudje nekdanj, postali smo drevesa.
Prav bi bilò, da prst se tvoj usmili,
pa naj so kačja nam bilà telesa.“

40 Kot če gori na enem koncu, cvili,
cvrči na drugem glavnja ozelenela,
ker zrak in sok iz nje ondi vun sili:

43 tàk je mladika krna krvavela
in hkrati besedila; brž vrh veje
spustim, stoječ kot soha okamnena.

46 „O da je mogel on verjeti preje,
užaljena ti duša,“ — mojster reče, —
„verjeti, kar mu pesem moja deje,

49 te ne bi bil prijel; videč, da neče
verjeti čuda, del sem, naj napravi
poskus; kar zdaj hudo še mene peče.

52 A kdo si bil? Povej mu, da popravi,
kar more, in spomin vsaj tvoj osveži
na svetu, ki ga kmalu spet pozdravi.“

55 In trn: „Tàk sladko govor tvoj me neži,
da molk ni možen; vaju pa ne mûči,
če zamotam se v govorjenja mreži.

58 Kdo sem? V rokah so mojih bili ključi
do srca Friderika; službo činil
srca vratarja sem takó, da v gruči

61 zaupnikov sem vsakega spodrinil;
tàk zvest v odlični službi sem bil sluga,
da v njej mi sèn in žitja vir je zginil.

64 A ona, smrt vsega svetá, vlačuga,
ki nepremično v Cézarja domove
oči pohotne vpira, dvorov kuga,

67 podžgè v pogin moj srca in duhove;
podžgani mojega podžgó spet kneza —
preide vedra čast mi v mračne dnove.

70 A v duši moji gnus vzbudi se, jeza:
menéč, da s smrtjo ubežim nečasti,
si sam zadam krivico; — a prisega

73 moj duh pri tega trna mladi rasti:
prelomil nikdar nisem jaz zvestobe
gospodu, častivrednemu še zlasti.

76 Če kateri vas se vrne v svet svetlobe,
naj dvigne moj spomin, ki še v sramoti
leži, pobit od nevoščljive zlobe.“

79 Hip čaka mojster, pa: „Molči! — brž lôti
se ga,“ veli — „in časa mi ne trati!
Pové ti več, le vprašati ga hòti!“

82 Nató pa jaz: „Le nuj ga ti vprašati,
kar mēni, misliš, bode bolj pogodi;
jaz morem ga samó omilovati.“

85 Vodnik spet de: „Če naj ti ta ugoti
vse rad, kar prošnja tvojih besedi je,
ti duh jetnik, še ti prijazen bodi

88 in to povej: Kakó se duša zlije
v te grče in, če veš, daj pojasnjenja,
če ktera kdaj tem udom se izvije?“

91 Drevo zdaj zašumi in iz šumenja
je silnega glas tale bilo čuti:
„Odgovorim brez mnogo govorjenja.

94 Ko iz telesa duša v jezi ljuti
odide, ki se sama je izrvala,
jo v žrelo sedmo pošlje Minos kruti.

97 V to hosto pade, ne da bi izbrala
si kot; tam, kamor jo slučaj porine,
vzkali, kot bi pšenica kal pognala,

100 in v brst vzbrsti, v dívjak; a bolečine
ji delajo Harpije, perje žroče,
a delajo i bôli odprtine.

103 I mé v dan sodbe pojdemo bodoče
po haljo svojo, ne, da nas obleče, —
naj ne imá, kar kdo imeti noče!

106 Ko svoje vsaka sèm telo privleče,
ga bo držala v tužni hosti kljuka
in deblo duše, notri v njem trpeče.“

109 Zvestó sva poslušala trn, pouka
pričakujoč nadaljevanje tega;
kar iznenadi naju v hip rabuka.

112 Tàk iznenadi pač uho se njega,
ki vepra čuje, lovce na učaki
in lajanje in vej se hrešč razlega.

115 In glej, od leve dveh beže koraki.
nagá, odrta begata po lozi,
da se vejevje lomi v beži taki.

118 „Pomozi“ — vpije sprednji — „smrt, pomozi!“
A drugi, ki, se zdi, je pešal v lesu,
je vpil: „Bili, Lan, nista tvoji nozi

121 tàk urni na krvavem Topskem plesu!“
In ker najbrž je v njem že vse hropelo,
se skril je, stisnil k nizkemu drevesu.

124 Za njima v sled pa je zamrgolelo
psic črnih, ki so vztekle se drvile,
kot da z verig je hrtov všlo krdelo.

127 V skrivača koj zobé so zasadile
in trgale mu ude iz telesa,
pa jih, še trepečoče, okrog vlačile.

130 Vodnik za roko pelje do drevesa
me zdaj, ki tam zaman je kri jokalo
iz vsakega odrtega očesa.

133 „O Jakob Šent-Andrejski,“ je vekalo,
„čemú za mene si se skrival?“ — pravi —
„kaj morem jaz za žitje ti propalo?“

136 Moj mojster se pred grmom zdaj ustavi:
„Kedo si bil, ki rana ti pri rani
pretaka govor žalostno krvavi?“

139 In on: „Oj duši, hrepenenja gnani,
krivico mojo gledat, ki peresa
mi je oskubla, nujta kras obrani

142 pobrati izpod žalnega drevesa!
Moj rojstni kraj za varuha Krstnika
si je prebral; zató prvotni stresa

145 svoj srd kažoč se v mukah umetnika.
Da ne stoji na Arnonovem mosti
njegovega ostanek spomenika,

148 ne bi zidanje dedov spet na prosti
jim groblji, ki za Átila ostala,
bilò hasnilo nič al pa ne dosti

151 Jaz — v hiši sem napravil si vešala.“

Opombe: V. 9: Cecina je brežnica, izlivajoča se južno od Arnona v Tirensko morje; ondi se prične Toskansko močvirje (Mazemma), ki sega južno do mesta Corneto pred rimsko okolico; nekdanj je bilo to močvirje polno zverjadi,

posebno divjih svinj, pa tudi kač. — V. 10: prim. Prešeren, Krst pri Savici: „Požrešneži obupa so Harpije.“ — V. 11: s Strofad... Vergilij pripoveduje v tretji knjigi Eneide, da so trojanski junaki („cvet Troje“) na svoji poti iz Azije pripluli tudi na grški otok Strofade, domovino Harpij, kjer je ena izmed njih prerokovala Eneju in tovarišem njegovim, da jih čaka taka lakota, da bodo prisiljeni mize grizti — V. 25. ital.: „Io credo ch'ei credette ch'io credesse“ — igra z besedami, ki jo ima Dante semtertja rad. Italijanski pesnik Ariost († 1533) posnema ta verz v svoji epopeji „Orlando furioso“, IX. sp. — V. 37. nsl. Zmisel: tudi da smo v teh drevesih zaklete samo kačje živalske duše, ne bi smel lomiti vejic, nikar, ki smo človeške duše! — V. 43: krn, a, o = ranjen, pokvarjen. — V. 48: t. j. o, da bi bil verjel, kar jaz pripovedujem v Eneidi o tej zakleti hosti, pa ne bi bil odlomil vejice; v III. knj. namreč (v. 254 nsl.) omenja Vergilij enak čudež, ki se je zgodil z mirto na grobu Polidorovem. — V. 55: „Sì con dolce dir m'adeschi“ — sedaj pregovor. — V. 58. nsl.: govori o sebi Pietro de Vineis iz Kapue, ki si je bil v toliki meri osvojil srce cesarja Friderika II. (1212 do 1250), da ga je imenoval za svojega kancelarja in ga imel kot svojega najboljšega zaupnika. Pozneje pa mu je dal, kakor se pripoveduje, vsled nekega suma, iztekniti oči; gotovo je, da ga je dal vreči v ječo v mestu Pizi, kjer si je nesrečnik l. 1249. v obupu razbil glavo ob nekem stebru. — V. 62, 63 sedaj v pregovoru. — V. 64: vlačuga, dvorov kuga, t. j. zavist, ki je posebno mnogo na cesarskih dvorih; „morte commune e delle corti vizio“ — pregovor. — V. 72: t. j. sem se pregrešil s samomorom. — V. 76: vas, ne vaju, ker ne vidi, koliko jih je pred njim. — V. 85: „Ch'io non potrei, tanta pietà m'accora.“ Sedaj pregovor. — V. 93: „Brevemente sarà risposto a voi“ — prešlo v pregovor. — V. 102: odprtine, da dobe duška vzdih in solze. Pregovor.

(Ital. „Fanno dolor ed al dolor finestra.“) — V. 105: — je tudi prešlo v pregovor („chè non è guisto aver ciò ch'uom si toglie“). — V. 118—122: Ko so se leta 1287. Sienci vračali z neke vojne ekspedicije proti meščanom mesta Arezzo domov, so jih Aretinci pri Pieve al Toppo počakali, iz zasede napadli in pobili tristo mož. To bitko imenuje Dante v bridki ironiji „krvavi ples“. Sienec Lano bi se bil tedaj lahko rešil, toda ker je bil vse svoje imetje zapravljal (torej nasilnost proti svoji lasti!), je bil življenja sit in se je dal rajši potolči, kar mu Dante očita kot samomor. — Jakob iz Sant' Andrea, bogat Padovanec, je kot besen zapravljal imetje. Kazen je primerna: v življenju sta mrcvarila in razkosavala svoja zemljišča, zdaj ju razkosavajo črne psice. — V. 143. nsl.: Dokler je bila Florencija še poganska, je bila posvečena — tako pripoveduje staro izročilo — bojnemu bogu Martu, čigar kip je stal prav v središču mesta, tam kjer je sedaj baptisterij, torej baš pred stolno cerkvijo. Ko so se pokristjanili, so zavrgli prvotnega zavetnika in si izbrali sv. Janeza Krstnika, ki je Florentincem to, kar n. pr. Benečanom sv. Marka Vendar pa Marta niso popolnoma pozabili, temveč so njegov marmornati kip postavili na stari most (Ponte Vecchio) čez reko Arnon. In to je bila — trdi pripovedka — njih sreča! Kajti stari bog jih je dolgo ščitil. In ko je Totila (ljudstvo ga je pozneje zamenjalo z Atilo) Florenco opustošil in je bil tudi Martov kip padel z mostom vred v Arnon, ni zopetno zidanje šlo izpod rok tako dolgo, dokler niso v strugi našli Martovega kipa in ga, četudi krnega, zopet postavili na most; potem šele se je začela dvigati nova Florenca iz groblje. — A zakaj se baš sedaj, t. j. okrog l. 1300., tako srdi bog Mart in z vojskami muči mesto? Zato, ker Florentinci čimdalje bolj časte kovani denar (forint ali florint je prišel iz Florence!) s podobo in napisom Krstnikovim, nego da bi se vežbali in urili v Martovem orožju.

(Dalje.)

Večerna.

Zložil Silvin Sardenko.

— Daj nam verzov!
silite me, bratje vi.
Ali preje
dajte meni treh stvari!

Dajte gostov,
dni brezskrbnih, v srečni stan,
da se ž njimi
razgovarjam vzradovan.

Dajte brata,
v dušo tihega miru,
da mi čuva
nočno spanje v sladkem snu.

Dajte sestre,
mi ljubezni v to srcé,
da bom gôrel
kakor kèrubi gore.

Ali preje
dati verzov moči ni —
takih, takrat,
kot bi radi, bratje vi.

Književnost.

Slovenska.

Popolna slovnica esperantskega jezika. Priredil, izdal in založil Ljudevit Koser, Juršinci pri Ptuj, Štajersko. Cena K 1'20. Tiskal C. Albrecht, Zagreb, 1910. — Kaj pa je tebe treba biló? boš nemara vzkliknil, začuvši, da smo dobili tudi Slovenci esperantsko slovnico. A ne zdi se mi ta vzklik opravičen, temveč bolj umestno bi bilo, da pravimo: Zakaj pa tebe že prej ni bilo? Bridka in žalostna resnica je sicer, da še nimamo nobene dobre francoske, angleške ali italijanske slovnice, ki bi odgovarjala zahtevam časa, a

LID JEASU
novi abesinski neguš

to še ni nikak povod, da bi se ne smeli priklopiti tudi mi Slovenci velikemu kulturnemu gibanju mednarodnega jezika. Že pred dvema letoma se je razglasila ta knjiga po slovenskih časopisih, a različne ovire so preprečile, da knjiga ni mogla iziti poprej. — Slovnica je prirejena po knjigi: *Vollständiges Lehrbuch der Esperanto-Sprache* von J. Borel, kateremu je služilo kot vzor izvrstno delo na tem polju, slovnica pariškega profesorja Cart: *L'Esperanto en dix leçons*. Tudi drugim narodom je bila francoska knjiga vzor za prirejanje esperantskih slovnice. — V deset lekcij je razdeljena vsa snov. Vsaka lekcija obsega posebej najprej slovnico, nato besede, vedno v psiholoških skupinah (n. pr.: družina, človeško telo, čas, zdravje, stanovanje i. dr.) potem sledijo naloge in berilo. V drugem

delu je na pet in pol straneh obdelana precej kratko, a pregledno sklanja esperantskega jezika. Na koncu je knjigi pridejan tudi še ključ, to je prevod slovenskih nalog v esperanto. Slovnica je torej pisana v prvi vrsti za praktične, vsakdanje potrebe, kakor so pisane navadno dandanašnji konverzacijske slovnice. — Kar se tiče formalne strani te knjige, smo z njo lahko zadovoljni, ker je snov pravtako dobro razvrščena kot v francoskem originalu. Zlasti so hvalevredne obširne vaje, ki bodo začetnikom prav dobrodošle. Morebiti bi ne bilo odveč, ko bi se bil pisatelj ozrl včasih tudi bolj na slovenske razmere ter nam v berivu povedal kaj iz domačega življenja ter iz slovenske kulturne zgodovine, kar bi gotovo povzdignilo še bolj vrednost te knjige. Večkrat je piscu izpodletela kaka slovniška napaka. Besede *zapon* (str. 23) v pomenu „suffix“, pač ni rabiti, ker pomeni *Heftel*, *Schnalle*. Bolje nam služi v ta namem *priponka*, torej, kar se besedi na koncu *pripne*. Orodnik vpraš. zaimka *kaj* se tudi ne glasi s *čem* (str. 92, 93) temveč s *čim*. Pravilno tudi ni: kot primer naj služi *sledeči* stavek (str. 89). Reči treba namesto tega: *naslednji* stavek. Ne samo esperanto je strogo glasosloven (fonetičen) jezik, kakor pravi pisatelj (str. 10), glasosloven je tudi vsak drug jezik; hotel je pač reči: Esperanto ima strogo glasosloven pravopis, t. j. vsakemu glasu odgovarja v pisavi le en sam znak. Neprijetno nas tuptam dirnejo tiskovne pomote, a temu ni kriv toliko pisatelj, temveč dejstvo, da se knjiga ni mogla tiskati v domačih tiskarnah, ampak v Zagrebu. Vse to so sicer malenkosti, na katere pa je le paziti, zlasti pri spisovanju učnih knjig. — Vsekakor je knjigo priporočati vsem onim, ki se žele natančneje seznaniti z esperantom, kateri je po mojem mnenju precej povoljna rešitev problema mednarodnega jezika. Priporočal pa bi knjigo tudi vsem onim, ki še vedno zmajujejo z glavo ter a priori zanikavajo možnost mednarodnega jezika. Morebiti postanejo potem popolnoma drugega mnenja o tej stvari.

Fil. Janko Kotnik.

Novi oltar Marijinega vnebovzetja v Cirkovcah, delo Ivana Sojča. Opisal dr. A. Stegenšek. Z 11 slikami: Maribor, 1909. Cena 40 v. — Že ime pisatelja, premarljivega zgodovinarja in umetnoslovca, jamči, da se majhna knjižica bavi z važnim predmetom. Gre se za delo domačega umetnika, kiparja Ivana Sojča v Vitanju, ki je v Cirkovcah, uro vzhodno od Pragerskega ondoto Marijino cerkev okrasil z nenavadno lepim umotvorom, oltarjem s tabernaklom, kupolo nad njim, in veliko oltarno osrednjo podobo ter več stranskimi — vse iz lesa izrezljano, pobarvano in pozlačeno; le tabernaklova vratica so iz bakra, delo pasarja I. Kagerja iz Maribora. Slike so originalne po motivih in izvedbi, silno nežna pa je Madona v sredi, ki jo obdajajo angeli, izvedeni s čudovito nežnostjo. Knjižica, ki jo krasi lepe podobe, naj zanese čut za lepoto hiš božjih med vse sloje in naj zbudi v merodajnih krogih zmisel za to, da se podpira domača umetnost!

Pisano polje. Cvetko Golar. Ljubljana, 1910. — Zbirka pesmic, preprostih, gladko tekočih in zloženih v narodnem duhu, včasih tako, da ni v ničemer

razločka. To je vsa njihova odlika, drugega se pa o njih ne da nič reči. Misli so vsakdanje, čuvstva ne posegajo pregloboko in bojevita uvodna pesem je čisto osamljena, zakaj pesnitve so vse spokojne in kar je bujnostrastnega, se zdi zelo prisiljeno; nekaj fantovsko-brezskrbnega je resnični ton vse zbirke. Zdi se nam, da je Golar svoj čas ubiral globlje strune, sicer pa je „Pisano polje“ še zadosti čeden pojav v našem sterilnem, modernem leposlovju.

Poljub. Povest iz gorskega življenja češkega ljudstva. Spisala Karolina Světlá. Iz češčine prevel F. P., Trst, 1909. — Ta mala povest se sicer ljudskemu življenju v čeških gorah, odkoder je vzeta, precej prilega, karakterizacija kmečkih oseb je zadosti plastična, motiv sam pa je jako nesimpatičen, ker je preveč v nasprotju z našimi нравnimi pojmi in običaji. Vzgojnega pomena povest tudi nima, zakaj ves duševni konflikt kmetskega dekleta, ki igra glavno junakinjo, se suče okoli enega poljuba in se vprid poljubu neha. Če se iz češčine, oziroma iz slovanskih jezikov sploh prestavlja, naj se prestavljajo stvari najboljše kakovosti, ne pa vsakdanjosti.

0960

Hrvaška.

Hrvatske narodne poslovice. Uredio svečenik Vicko I. Skarpa. Šibenik, 1909. Cena broš. 5 K, vez. 6 K. — Knjiga, debela nad 600 strani samih pregovorov, kakor žive v hrvaškem ljudstvu! Res veliko delo, ki je stalo veliko truda — in res nam pisatelj uvodoma pove, da je začel na knjigo misliti že leta 1879. Brezdvoma je to delo najboljše te vrste med jugoslovanskim narodom, pred njim poznamo le dve večji podobni: Vuk Karadžićeve „Srpske narodne poslovice“ (Beč, 1849) in Stojanovićevo „Sbirko narodnih poslovica“ (Zagreb, 1866). Precej pregovorov pa so nabrali posamezniki vobče med drugim narodnim blagom. Najprej treba poudarjati, da ima taka velika zbirka narodnih pregovorov veliko vrednost v premnogem oziru, ne samo za filologa, ki je itak povsod zraven. Največ nudi taka zbirka etiku in sociologu. Vse etične principe, ki jih modroslovje z velikim in včasih zelo okornim znanstvenim aparatom utemeljuje in razvija, najdeš v narodnih pregovorih, in sicer v tisti pregnantni obliki, ki se na njej poznajo sledovi stoletne izkušnje v življenju. Pravtako bo sociolog našel v narodnih pregovorih obilega gradiva, da proučuje, kako je ljudstvo pojmovalo različna družabna razmerja: med možem in ženo, starši in otroki, med pobratimi, med člani zadruga, med nasprotniki itd. Zanimivo je tudi proučevati vpliv krščanstva na narodno življenje, specielno pa modrosti Svetega pisma, ki se v pregovorih zelo kaže. Narodni pregovori nudijo veliko tudi pravniku glede pravnih pojmov, ki v ljudstvu vladajo, ekonom bo našel veliko, kar se tiče gospodarskih naziranj, naravoslovec in zdravnik ravnotako itd. Veliko pripomore k temu to, da je pisatelj svojo prebogato tvarino razdelil po zmislu, to je, da je zbral pregovore z ozirom na predmet, na stroko, ali na osnovno idejo, na katero se nanašajo. Celih 81 poglavij! Najvažnejša so n. pr., kar se tiče družabnih odnošajev in pojmov, tale: Bogatstvo, siromaštvo —

Človeštvo — Mezda — Osveta — Društvene neenakosti — Dolg, jamstvo — Hiša — Gospodinjstvo — Narodi, zemlje, gradovi, sela — Obitelj — Parnice — Poljedelstvo, poljsko gospodarstvo — Pravo, sila — Delo, obrt — Vojska — Svoboda, robstvo — Trgovina, pogodbe, in nešteto drugega; n. pr. vse kreposti in pregrehe, tudi pojave v naravi je ljudstvo v pregovorih predelalo in iztolmačilo, pravtako higienična pravila itd. Med pregovori je veliko naravnost klasičnih. „Zlato kad govori, svak šuti“ — „Sit očenaš vragu oči izbije“ — „U bogata vlaha i goveda pametna“ — „Da nima sirota, ne bi sunce grijalo“ — „Fukara kratkih rukava, a duga jezika“ — „Prvo plati, pa se po drugo povrati!“ — „Kad svi poviču: pijan si, lezi, ako i nisi!“ — „Badava se ni Božji grob ne čuva“ — „Od jedne kože dva mieha ne mogu biti“ — „Najgore prase najbolju krušku dobije“ — „Tko lijega sa psima, ustaje s buhama“ — „Ženskoj puški malo praha treba“ — „Ne daj kobile u zajam; ne puštaj žene na sajam“ — „Prvu ženu bije muž, a druga muža“ — „Vriedne gaće vriednu ženu čine“ — „U žene ima devet duša“ — „Oganj, žena i more, ne znaš što je gore“ — „Ženske suze, mačiji kašalj“ — „Čovjek bez žene, kao soba bez stiene“ — „Ima i nad popom popa“ — „Luduju banovi, plaćaju pukovi“ — „Što više zakona, to manje pravde“ — „Ne boj se kralja, nego kraljevića“ — „Trgovac i prase vidi se, kakvi su, kad su mrtvi“ itd. itd. V mnogih pregovorih, zlasti kar se tiče sreče, usode, razmerja do žene, bogastva in oblasti se da dobro zasledovati vpliv mohamedanstva, pa robstva pod gosposko oblastjo. Edina hiba tega dela je, da ne navede kraja, kjer se ta in ona prislovica ali izključno ali vsaj bolj rabi, dasi prinaša za vsak pregovor vse variante. Mnogo pregovorov imamo seveda tudi Slovenci s Hrvati skupnih. Delo bo vsakega kulturnega zgodovinarja, folklorista in filologa razveselilo.

Škola bez Boga ili škola s Bogom? (Pre-tiskano iz „Hrvatske Straže“) Napisao dr. Fr. K. Eterović. Senj, 1909. — Lepa brošura, kakršnih imamo Slovenci premalo. Bilo bi dobro, da tudi mi začnemo z marljivim izdajanjem poljudnih brošur o religioznih, socialnih in političnih vprašanjih. „Škola bez Boga“ obravnava šolsko vprašanje in slika zlasti boj za krščansko šolo, oziroma proti njej, kakor se je vršil v Belgiji in divja zdaj dalje na Francoskem. Nato se pisatelj bavi z domačimi razmerami, zlasti na Hrvaškem, kjer naprednjaštvo izkuša ljudstvo zlasti glede šole zaslepiti, da bi pristalo na akonfesionalno vzgojo.

Ima li Bog? (Znanstveno - pučka knjižnica „Zbora duhovne mladeži zagrebačke.“) Cena 6 filira. Zagreb, 1909. — Ta brošurica je lep primer, kako se dajo vprašanja velike važnosti zanimivo obravnavati tudi za najširše sloje, ne da bi s tem izgubila vrednost tudi za inteligenco. Jako dobro se v knjižici „Ima li Bog“ izvaja bivanje božje iz smotrnosti v naravi.

Mozak ili duša? (Znanstveno - pučka knjižnica „Zbora duhovne mladeži zagrebačke.“) Cena 6 filira. Zagreb, 1909. — Tudi ta brošurica je vredna, da si jo nabavi vsak, ki se zanima za to, kako naj bi se znanstvena vprašanja ljudstvu uspešno tolmačila. Jasno, logično razdeljeno in s krepkimi dokazi je razloženo in utemeljeno bivanje duše in njeno razmerje do mo-

žganja, oziroma živčevja. Treba je pripomniti, da je veliko teksta za tako majhno obliko in ceno in da nobena važna stvar ni izpuščena. Pravzaprav bodo te brošurice najbolj s pridom brali dijaki in takozvani srednji sloji, ker naše ljudstvo o resnicah, ki se tu branijo, hvalabogu splošno in resno še ne dvomi.

Rad jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Knjiga 178. Zagreb, 1909. Ta zvezek „Rada“ obsega zgodovinsko-filološke in modroslovne stvari. Zanimiva je popolnoma v krščanskem smislu spisana razprava dr. Gjuro Arnolda: „Monizam i kršćanstvo“, o čemer je pisatelj l. 1909 predaval v slavnostni seji jugoslovanske akademije. Med ostalimi sestavki ima večjo vrednost nadaljevanje Tkalčičeve razprave o „Staroj zagrebačkoj trgovini“ in dr. Prohaskova študija o baroku v hrvaški književnosti („Ignjat Dordić i Antun Kanižlić“), ki je pa bolj za slovstvenega zgodovinarja. Dr. Boranić je spisal študijo „Onomatopejske riječi za životinje u slavenskim jezicima“, v katerih bo filolog marsikaj zase našel.

Divlji makov cvijet. ? — Originalna tiskovina! Avtor neznan, neznana tiskarna, 23 strani, od teh 8 praznih, 12 pesmi, ena uvodna, ena na koncu, torej 14, vsaka kvečjemu po osem vrst brez naslova, posvečeno „Tebi, drago diete, divlji makov cviete!“, pa vse neskončno naivno in otročje.

„Kad poludim, ne daj Bože! —
nemojte me bičem biti,
ta dosta sam bijen bio
i morao suze liti . . .

Da krenula nije vjerom —
nastojte me uvjeriti,
i vjerujte, isti čas će
pamet mi se povratiti.“

Kakor se vidi, po vsebini in obliki popolnoma nezrelo in brezsmiselno. Najbrže je avtor to reč sam sebi v uteho svojih velikih srčnih bolečin založil. Zato pa se ga ne sme preostro soditi, svetovati pa bi mu bilo, naj, dokler izda prihodnje svoje pesmi, počaka najmanj še deset let.

To in ono.

Pomladanska razstava v Jakopičevem paviljonu v Ljubljani.

Stara tradicija umetniških središč je, da izlagajo vsako pomlad v domačem razstavišču domači umetniki; ko Vesna prisije na domačo grudo, razlije tudi Živa, zaščitnica umetnosti, svoje žarke nanjo. Ti tradiciji so sledili slovenski umetniki ter so priredili slovensko pomladansko izložbo.

Drugi pot se je to zgodilo. Lanska slovenska umetniška razstava v Jakopičevem paviljonu je podajala stadij ravno tedajšnjega stvarjanja naših umetnikov, razstavljena so bila večinoma najnovejša dela, dočim so se predstavili v letošnji pomladanski razstavi umetniki bolj v celoti ter so izložili tudi dela starejšega data, nekateri celo iz leta 1904. Nekaj naših umetnikov je sedaj izostalo, zato pa so drugi poslali tem več stvari v paviljon.

Splošni vtis te razstave je prav dober, aranžma, ki sta ga izvršila Jakopič in Žmitek, je fin, sortiment del strožji kot pri prvi slovenski izložbi, vendar bi pa par del lahko v prid razstavi mirno pogrešali. Brez ozira na kakovost je aranžma gotovo še okusnejši in odličnejši, če je razstavljenih manj del. Upam, da so letos umetnine tudi širšemu občinstvu bolj pristopne kot so bile lanske stvari.

Naši trije najizrazitejši umetniki Jakopič, Jama in Grohar imajo skupaj dobro petino vseh razstavljenih del, dočim jih ima Žmitek sam prav toliko kot ti trije skupaj. Tudi Zajec je poslal izredno mnogo, vendar po obsegu manjših plastik.

Lani sem na tem mestu poudarjal, da je umetnina tem večje vrednosti, čim več ima duhovne vsebine, t. j. umetniške ideje, čuta, izraza v sebi, čim večja intenziteta umetnikove duše diha iz umotvora; ta maksima je prav gotovo mero-dajna za letošnjo pomladansko razstavo. Če primerjamo umetnine med seboj, vidimo takoj, da nam le tiste slike zapuste trajen vtis lepote, v katere je avtor vložil polno umetniško zadivljenost in razgibanost, dasi mu je morda v tehniki kaka malenkost izpodletela; nasprotno pa nas

puste tehnično neoporečne slike hladne ter nam vzbujajo le občudovanje znanja stvariteljevega, kar po mojem mnenju nikakor ne zadostuje za polnovrednost umotvora. S tem pa nikakor ne trdim, da je tehnično dovršenost omalovaževati, nasprotno je najvišjo popolnost iskati v harmoniji duhovnega izraza in tehničnega znanja, ni pa nikdar postavljati prvega na drugo mesto, kajti tehnična dovršenost je le sredstvo za podajanje duhovne vsebine umotvora, lepote same. V tem oziru je grešil naturalizem, ker je postavil tehniko in vernost posnemanja za cilj, mesto da bi ju smatral le za sredstvo. Z veseljem pa mora vsakdo konstatirati, da je v letošnji razstavi manj naturalističnih stremljenj kot v prvi izložbi v Jakopičevem paviljonu.

Predvsem je veliko duhovnega izraza v nekaterih Jakopičevih slikah. Že Jakopičeva prva dela, ki jih je pred leti razstavljala, so kazala eminentno to svojstvo ter je imel Jakopič iz vsega početka namen s svojo umetnostjo uveljavljati umetniške ideje. V tem oziru je dovršena mala sličica „Pomlad“, ki predstavlja motiv iz ljubljanskega mirja: ledino, z veliko lužo v ospredju, v ozadju se dviga trnovska cerkev. Hrepenenje, ki plava v ozračju zgodnje pomladi, diha iz nje. Sličica, prima vista izvršena, v enostavnih zamazano zelenih in vijoličastih tonih, nekaj potez, v katerih se zrcali gladina vode, prebujajoča se ravan in oni tajni svit neba, je umotvor, vlit iz enega kalupa. Še lepša je krajina „V gozdu“. Ob robu gozda se dvigajo kvišku vitki bori, pod njimi sanja sočnozeleno grmovje in robidovje, v gozdni hlad stopa belo oblečena ženska postava. Spredej v gozdu tihi mir, zunaj gozda se siplje zlato iz jasnega neba v jakem žarenju. Luč je tu nad vse fina, ono nepojmljivo trepetanje solčnih žarkov, ki se lomijo na prehodu iz žarečega dneva v gozdno poltemo po deblih in ki se prikradejo tu in tam na rjava gozdna tla, se je mojstru izredno posrečilo. Barve na terenu so same zase barvna simfonija. Kontrast med gozdnim mrakom in solncem tam zunaj in popolna ubranost celote daje veliko umetniško vrednost temu delu. Zelo intenziven izraz ima tudi „Ikona“. Par potez svetlomodrih

tonov preko ramen svetnika, čudovita luč, ki prihaja odspodaj nekod in se reflektira na obrazu, ki žari v mističnem vizionarnem ognju, za glavo gloriola, ki vstaja iz ozadja, to je barvni in svetlobni efekt prve vrste, dosežen s preprostimi sredstvi. „V mraku“ je slika v karminu, polna noblese v tonu ter izredno ubrana. Dama, ki sedi na divanu, je sicer risana trdo, baš tako draperija na levi strani, fino pa so podani refleksi umetne luči na draperiji in svetlikanje ostalih predmetov. Večja slika „Roman“, predstavlja večerni interieur sobe; pri mizi sedita ženska in moški ob veliki svetilki, ki meče luč na mizo. Skozi polzastrito okno prihaja luč umirajočega dneva. To dvojno svetlobo je slikar tu podal, naloga, ki je zelo komplicirana. „Pri klavirju“ je dnevni interieur, ki glede ubranosti celote prvači, zlasti ozračje sobe je pogojeno. Serija 10 impresij „Pogled na križarsko cerkev“ je zanimiva z zgolj tehničnega stališča. Tu je podal na istem motivu Jakopič svojo metodo impresionističnega slikanja ob vseh mogočih razsvetljavah od „Meglenega jutra“ in „Svežega snega“, kjer izgine predmetnost popolnoma ter se vidi samo ozračje, do „Solnca“, kjer zažare barve v gorkih tonih ter se prelivajo v horizont, do „Večera“, ko žari rotunda v večerni zarji. Barve v „Solncu“, zimski krajini, spominjajo me na neko krajino Rusa Igorja Grabarja. Zelo zanimivo je primerjati nianse barv v posameznih izmed teh slik in pa nebo, ki tu čisto izgine, drugod pa zopet živahno fluktuira, motive, ko predmeta niti ne opaziš in zopet, ko predmet sam vstaja iz zraka v ostrejših konturah in z močnimi sencami. Radi lažjega opazovanja bi bilo umestno, da bi celo serijo obesil skupaj. Nekaj skic ima pa Jakopič, ki mi manj ugajajo, nasprotno pa je motiv „Iz Posavja“ zelo mehko ubran in dobro studiran.

Jakopič je skoziinskozi impresionist, Matija Jama pa združuje tudi druge slikarske sestavine, išče tudi drugih problemov nego samo barvo in luč, zlasti polaga važnost tudi na risbo ter modeliranje predmetov. Dočim mu je mnogokrat tehnična dovršenost in lahkota glavno, prikazuje topot bolj kot zadnjič tudi svojo čutno, estetično stran. Najboljše delo v vsakem oziru so „Topoli“, delo polno resničnega realizma in umetniške zadivljenosti. Solnčen dan na polju, kjer stoji v ospredju skupina starih, mogočnih topolov, za njimi se pa razprostira svetla ravan in se stika za oddaljenimi drevesnimi kronami s horizontom. Jama vobče ljubi globino v sliki, kjer pokaže svoje znanje v perspektivi z barvami in zračnimi problemi brez muke, da tehnike v tem oziru skoro ni opaziti. Jama ima sploh največ zraka in prozornosti v svojih stvareh, kar mu daje posebno veljavo kot pleinairistu. V „Topolih“ je znamenito podano tudi trepetanje luči in vetrič v vrhovih topolov. Podobne kvalitete ima tudi „Jesen“, park skozi katerega teče potok. Tu sicer ni tolikega žarenja, vendar pa je svetlikanje meh-

NEGUŠ MENELIK, UMRL V STAROSTI 66 LET

ODSTAVLJENA ABESINSKA CARICA TAITU

kega jesenskega zraka krasno; zelo lepi slikarski efekti so tudi na travi v jesenskih barvah. Slika je polna jesenskega sentimentalnega razpoloženja. „Iz Laksenburga“ pravtako motiv iz parka (v Laksenburgu), je glede barv manj ubrana ter je rumeni ton na travnikih ob cesti z ozirom na ostalo zelenje premočan. Dasi slika kaže nekaj dekorativnih efektov, ima vendar tudi kot krajina mnogo sile. To se je n. pr. pokazalo v lanski decemberski razstavi v dunajskem „Hagenbundu“, kjer je visela med krajinskimi deli praških profesorjev in nemške akademije, ko se je gledalcu zdelo, kot če bi pogledal iz sobe skozi okno v prosto naravo; tako se razlikujejo krajine Jamove in tudi ostalih „Savanov“ od tujih, sicer dobrih del vsled svoje zračnosti. Jamov „Most“ je dovršeno delo, kar se tiče obokov zidanega mostu, ki ga ta slika predstavlja. Nekaj izrednega je solnčna luč, ki pada pod oboki, v kontrastu s senco; tu zrak kar mrgoli. Ozadje (krajina) pa je slabše. Vendar je „Most“ mnogo bolj tehnična, naturalistična stvar kot prva tri Jamova dela. Prav-

tako „Vrt“, ki je sicer zelo ubrana stvar in lahkotno izvršena, tako da tehnika nikjer ne moti; ni pa estetične vsebine. „Zgodnji sneg“ je v istem oziru mojstrija prve vrste. Slaba je krajina „V megli“, katero je umetnik očitno izvršil v trenutku, ko ni bil razpoložen. Manj dovršene so tudi desne spodnje partije slike „Ob potoku“ ter je celota brez krepkega izraza; naturalistično pojmovanje se zrcali iz „Brez“, dočim je „Mlado drevje“ impresionistična stvar, dobro preštudiranih svetlob na drevju in terenu, vendar pa brez tiste sile, ki je v Jakopičevem pejsazu „V gozdu“.

Medtem ko ima Jama vse polno zraka, ga manjka v nekaterih Groharjevih stvareh. Grohar je predvsem slikar zemlje, ljubitelj barv. Velika slika „Sejalec“ je sicer zračna dovolj ter je izmed najboljših slik te izložbe, zlasti je izborna figura sejalecva v risariji, gibanje in korak njegov je frapanten. Vrlo dobre so tudi barve njive. Ubranost slike zasluži vse priznanje, le breg v ozadju stopa nekoliko preveč v ospredje ter bi bila celota še boljša, če bi šla ravnina naravnost do horizonta. Pejsaž kot tak je čisto naš, slovenski kraj, lepo občuten. „Na sedlu“ manjka zračnosti ter tudi nekaj detajlov pada vun, dočim „Pod Triglavom“ zgornje partije mnogo boljše učinkujejo nego spodnje. „Hiša na bregu“ je zimska idila, sicer masivna, vendar prijetna. Dobro je barvene in perspektivne probleme rešil Grohar v „Gerajtah“, slednje s ploskvami njiv. V stvari je izredna mehkoča. „Mecesen“, starejša stvar, je gorska krajina, globokih perspektiv, v katerih se zrcalijo snežniki, pred njimi s travo poraslo gorovje. Po sredi sliko prereže mecesen, čigar veje so zelo dekorativno in s fineso risane. Grohar je tu v tehniki posnemal Segantinija. Da je perspektiva med mecesnom in goro, zlasti med hišico in drevesom na pobočju gore prekratka ter da ima gledalec vtis, kakor da bi moralo mecesno deblo iti navspod v

silne globine ter da je takozvani vidik (Gesichtspunkt) slike nejasen, tiči najbrž v tem, ker je slikar sliko, ki je bila prej večja, odrezal ter prikrajšal. „Snežni metež“ predstavlja glavni trg v Škofji Loki v snegu. Barve na tej sliki so obledele in se zaprašile ter je bila prej slika dosti boljša. Mrgolenje snežink je podal Grohar z grobo špahtelsko tehniko zlasti v zgornjih partijah nad strehami hiš prav dobro, med hišami slabейše. Težkega problema snežnega meteža seveda Grohar ni rešil tako izvrstno kot stari Nizozemec Breughel, katerega v tem morda še do danes ni nihče dosegel.

Prvič v paviljonu je razstavil sedaj Fran Klemenčič, ki so mu na akademiji kolegi dejali slovenski „Lenbach“, ker se je vedno pečal z risanjem človeške glave. Razen malega žanra in dveh majhnih krajinic je Klemenčič v resnici razstavil same glave. Klemenčič pa je začel, odkar je zapustil akademijo, glave ostro modelirati iz znotraj na vun in sicer s ploskvami, ki so včasih silno drzno in krepko nametane. Dosega lepo plastiko, polaga pa važnost tudi na karakteristiko. Dočim je njegov „Lastni portret“ bolj gladko z eleganco narejen ter ima fino linijo, je „Dolenjec“ zelo realističen, „Portret“ št. 50 pa z nekaterimi karakterističnimi potezami brez vseh detajlov podan in vsled tega boljši kot kaka druga stvar njegova. Če bi se Klemenčič pečal čisto resno s portretom, kar bi mu bilo seveda mogoče le, če bi imel dovolj dobro plačanih naročil in bi se pri tem smel prosto gibati, bi postal lahko naš prvi portretist. Tuintam moti pri njem nekam asfaltni kolorit.

Srečko Magolič st. se je povzdignil z večerno reduto „Nocturno“, ki predstavlja strugo Ljublanice s hišami ob strani in fasado frančiškanske cerkve v ozadju, dokaj nad svoj dosednji nivô. Srečko Magolič starejši zaslutil je tu, da ni reprodukcija posameznih predmetov glavno, nego da je celota tisto, kar daje sliki pomen. Ton je dobro zadet in tudi občuten je „Nocturno“. Nekaj risarskih pogrškov je seveda najti; hiše na levem bregu Ljublanice vise na stran. Želeti bi bilo, da bi Magolič st., ki zna motiv prav dobro izbrati, posvetil se redutam iz naše prestolice, ko je toliko lepih sujetov najti v našem mestu. Zaglabljaj bi se naj pa tudi v slikarske probleme svetlobe in ozračja vedno boljbolj.

Sr. Magolič ml. je še začetnik, ki pa je talentiran. Obiskoval je nekaj časa Jakopičevo slikarsko šolo. Poizkuša mnogo, posrečila pa se mu je najbolj krajina „Iz mestnega loga“, v kateri pa seveda ni še rešil bogzna kako kompliciranih problemov.

Karel Mysz je gost, rojen Sedmogračan, ki se še ne peča dolgo s slikarstvom. Mysz dela še predmetno, najboljše njegovo delo je risba, ki predstavlja gozd. Ostalo kaže pridnost, dočim je v „Ženski glavi“ in v „Portretu“ še mnogo diletantizma.

Srbkinja Nadežda Petrovičeva je interesanten pojav. Stoji pod vplivom Norvežana Muncka, deloma pod vplivom Monakova in Hodlerja, dobili bi se pa tudi benečanski elementi v njenih delih. Ni še samostojna, dasi ima silno drzne stvari, z vehemenco delane ter naravnost grobo modelira, kar gledalca odbija. Dostikrat zariše močno na pr. „Stari Belgrad“, kjer je poleg tega še perspektiva slaba in izgleda slika kot bi bila narejena iz testa. Ne ugaja mi tudi ne „V vrtu“. Mnogo trdot ima in lesenosti, med katerimi se pa pokažejo včasih vendar lepi efekti, kot n. pr. v „Vaški ulici“. Vendar Petrovičeva ni diletantka, nasprotno imponirati mora njen pogum in krepčina. Če bi manjkalo pet do šest njenih del, ki so zašla v razstavo, bil bi vtis drugačen. Zlasti ima močan kolorit, v katerem tiči nekaj bizarnosti. Dobro je „Pokopališče“, kjer se prelivajo med

trdo risarijo zeleno-vijoličasto-rumeni toni, dočim je pikantna in v vsakem oziru harmonizirana slika „Ladje na Savi“. S ploskvami, ala Monakovo, je izvršen „Drvar“, ki pa ima dosti plastike. Par aktov ala Henri Matisse je zarisanih. Študija „Glava“ in „Zamorec“ sta v koloritu mnogo boljši deli kot so druga Petrovičeve. Največ „štimunge“ je v malih skicah, n. pr. „Niški cigani“, „Ciganska vas“, „Opevanje mrliča“ itd., vtis vezenin pa delajo skice „Žetev“, „Žanjice“ in „Pirotski trg“. Da je Petrovičeva jak talent, ki pa še blodi okoli, to je gotova stvar.

Venceslav Smerekar ima dva portretna akvarela, izvršena v vsej minucioznosti po fotografiji. Umetnosti ni toliko najti kot pridnosti; boljši kot „Očetov portret“ je „Materin portret“.

Henrika Šantel, znana naša slikarica, je pokazala, da ima v pastelu veliko rutine, izvrstno je „delana“ de-

IZBRUH ETNE

kliška glava, dasi tudi „Deček“ ni slab. Lepa slika je „Kmetica iz monakovske okolice“, zlasti kostum je vrlo pogojen in celote ne kazi noben detajl, obraz je perfektно risan, le nekoliko trd se mi zdi. Efekt zbuja tudi zlasti pri publiku „Deček s pomerančami“, kjer je sicer mnogo asfalta.

Šaša Šantel je slabši slikar nego grafik. „Na hodniku“, starec ob oknu sedeč na stolu, za njim globok koridor, je slikan v ljubljanskem gradu. Barve ima tu Šantel mrzle, kovinaste, ki ne delajo prijetnega vtisa, zelo resnična pa je perspektiva globokega koridora, kjer so tudi lepi svetlobni efekti. „Berač“ ima za svoje ozadje krajino, ki je očitno napamet komponirana. Močne reflekske, ki prihajajo od ognja, je iskal in našel na moškem aktu „Študija“, ki je sicer ni v razstavnem katalogu.

Ivan Vavpotič ima eno samo delo „Idrija“. To je panorama idrijskega mesta, ki učinkuje v celoti prav pri-

jetno ter kaže, da se je Vavpotič pričel zanimati tudi za zračne probleme.

Peter Žmitek je prišel kar s celo kolekcijo 46 števil. Same manjše stvari so razen „Naslade“. Žmitek je sicer tudi „Savan“, njegova pota pa z onimi ostalih „Savanov“ nimajo veliko skupnosti. Žmitek kaže silno pridnost in plovovitost. Ima oljnate slike in akvarele, poizkuša se v krajini, žanru, tihožitju in marinah. Razen čisto predmetnih stvari ima tudi nekaj impresionističnih. Trije glavni toni prevladujejo v njegovih slikah: sivomodri, rdečkasti in svetle impresije. V krajino Žmitek rad postavi kako figuro, kar dostikrat prav dobro izgleda, n. pr. „Ob Gradašici“, kjer sta pravzaprav figurici glavna stvar. Najboljši Žmitkov žanr je „V svojem kotičku“; mlada deklica s punčko v roki ob kolovratu sedi v skritem kotičku izbe. Kolorit, sivomoder, je vrlo ubran, tudi kompozicija ugaja, stvar ima dovolj zraka, kar je pri polsvetlobi zlasti težko zadeti. Izmed krajin prvači

IZBRUH ETNE: ŽAREČA LAVA SE POMIKA V DOLINO

„Pogled na Vič“, zimska krajina z zasneženo ravnjo, v ozadju vas. Po snegu je razlita rumenkasta svetloba, sneg je mehko slikan in cela slika ima dovolj življenja. „Koncem marca“ je subtilno občuten pejsaž, česar sicer pri Žmitku ni mnogokrat najti. Marljivo studirani sta krajinici „Jesen“ in „Prvi sneg“, dva motiva iz okolice Rakovnika pri Ljubljani, obe sta precej risani. Izmed marin je v „štimumgi“ prav lepa „V zavetju“, grupa malih ladjic, kjer je Žmitek dosegel izredno mehko. Slabe stvari so „V gaju“, kjer je znana figura iz slike „Čuvaj“, ki je bila na prvi razstavi in ki dela dolgočasen vtis, dalje „V parku“, po nepotrebnem zamegljena stvar brez vtisa, pravtako so medle in deloma detajlirane krajine „V Močilah“, „Robiček“ in „Poletni dan“. V „Gozdni tišini“ slikar ni obdržal vodne gladine v ravnotežju, tako da se zdi, da voda pada, mesto da bi stala, tudi refleksi drevja v vodi se mi zde premočni. Impresionistične marine kot n. pr. „Morski pojavi“ ali „Jadrnice“ niso tolike impresije, t. j. trenutni vtiski luči, kakor čisto navadne skice

nedovršenih slik. Žmitkovo tihožitje „Ribe“ se odlikuje po celotnem tonu. Večja kompozicija je „Naslada“, ki predstavlja podzemsko ječo, v kateri stoji krvnik, ki je pravkar odsekal ženski glavo ter se je privila iz trupa zelena kača — zloba, ki sika proti krvniku. Zraku v tej sliki ni oporekati, vendar pa, če je hotel slikar ravno „štimumgo“ podzemske ječe podati, je potem to mnogo štafažo privlekel po nepotrebnem. Da se je Žmitek sicer s to sliko mnogo trudil, se vidi. Žal, da napravlja celota precej naiven dojem. Žmitku tehnika ne dela mnogo težav, manjka mu pa onega, kar sem v začetku poudarjal, namreč intenzitete čuta, intenzitete izraza.

Edini kipar v pomladanski razstavi je Ivan Zajec. Zajec je bil v mali plastiki vedno boljši kot v monumentalni, da, dosegel je neko popolnost. „Kozakove sanje“ so prav poetično delo, polno finoče in tudi plastične interesantnosti. Kozak sedi na konju, v plašču zaviti, sredi zime v samotni stepi, daleč od domačije. Izveden je v polni plasti-

stiki. Zadaj se vzdiguje iz stene nizek relief; v komaj znatnih črtah se vidi izba, kjer toguje za kozakom žena z malim detetom. Zajec je prevlekel to delo s sivkastim tonom, kar glede občutja dobro vpliva, če bi pa človek iskal le plastičnih efektov, bi bil naravni mavec morda boljši. Nippes stvarice: Japonec, Japonka, Parižanka, Bahantinja in dve vazi, so prijazni okraski. „Težaka“ sta dva moška akta, ki tiščita zadaj voz, na katerem je velik kamen. Figurici sta dobri, le za veliko težo, ki je na vozu, sta veliko prešibki, tako da cela plastika nima notranjega ravnotežja. Tri „Skice“ so male figuralne grupe, ki so v kompoziciji vse hvale vredne. „Slovenka“ je polihromiran doprsni kip Gorenjke v narodni noši, ki ima v obrazu dokaj izraza, v proporcijah pa se mi zdi glava malo majhna. Publiki busta silno ugaja.

V razstavi je najti, — da končam, — tudi nekaj umotvorov prve vrste, dočim stoji mnogo stvari na znatni višini. Nikdar naj bi naša

umetnost ne zašla z visoke poti, ki jo je, vsaj v najdovršenejših stvareh, nastopila. Naj bi kraljevala v nebeških oblakih rajša kot v sferah hladne proračunanosti!

Naj bi se pa žar njene lepote razlival tudi široko med vse ljudstvo. Če se bo kdaj, bo nemala zasluga Riharda Jakopiča, ki si steka s svojim paviljonom vedno večjih zaslug. V Jakopičevem paviljonu si ne lika občinstvo okusa le na živih umotvorih samih, paviljon bo postal z umetniškimi predavanji, ki jih je začel prirejati Jakopič, tudi neke vrste umetniška šola za širše občinstvo in zbirališče vseh ljubiteljev umetnosti. Za časa sedanje razstave je razlagal Žmitek opetovano večjemu krogu poslušalcev umotvore, kar naj se vrši tudi v prihodnje. Žmitek je spisal tudi za katalog članek „Umetnik in občinstvo“, v katerem je razložil mnogo umestnih misli in resnic glede umetnosti; članek je apliciran na naše razmere ter izkuša deloma odpraviti predsodke, ki so pri nas razširjeni, deloma izkuša širiti umevanje umetnosti. Naj bi bili članki stalno v katalogu.

Glede aranžma razstave bi pripomnil še, naj bi zaradi lažjega pregleda imele slike zapovrstne številke, ne raztresene kot sedaj. Bilo bi za gledalca mnogo komodnejše.

Dr. Jos. Regali.

09650

„**Stari Ilija**“, narodna igra Ignacija Borštnika, se je igrala v deželni gledališču. Uprizoril jo je „Ljudski oder“, ki razpolaga z nekaterimi dobrimi domačimi močmi. Igra je prav dobra in se da efektno igrati.

Meško v švedskem prevodu. Švedski publicist Yvar Pettersson pripravlja za tisk sledeča Meškova dela: „Mir božji“, „Slike in povesti“ ter „Ob tihih večerih“. Švedski prevod izide v zabavni biblioteki švedskega učiteljstva v Stockholmu. Pri prevajanju je prevajalcu pomagal naš rojak Fran Krašovec v Kolinu ob R.

Björnsterne Björnson, slavni norveški dramatik, je umrl v 78. letu, ravno štiri leta za svojim tekmečem Ibsenom, s katerim je stopil tudi v svaštvo, ko se je Ibsenov sin Sigurd poročil z Björnsonovo hčerjo Bergliot. O Björnsonu smo že večkrat pisali. Skandinavski duh je po njegovih dramah in novelah mogočno vplival na svetovno slovstvo. Vsi veliki gledališki odri stoje pod tem vplivom. Björnson ni bil le pesnik, ampak v prvi vrsti socialni politik. Bičal je konvencionalno laž in hinavščino sedanje družbe; njegov ideal je bila republika plemenitih ljudi, v kateri ne bi bilo tlačiteljev in podjarmljenih. Njegova tendenca je vseskozi etična; neki severni črnogledi mysticism, ki se je razvil v Skandinaviji pod vplivom protestantizma, vodi njegove misli. Na vrhuncu je Björnson v svoji drami „Preko naše moči“, ki je prava verska drama in se bavi s problemom čudežev. Björnson je stal vedno na strani onih, ki trpe krivico; zato se je tudi publicistično potegoval za Fince, za Rusine in za Slovake. Do najvišje starosti je ohranil Björnson čudovito delavno silo. Šele pred kratkim je nastopil z novo dramo „Kadar trta cvete“ in zadnje dni je še pisal članke za časnike.

09650

Naše slike.

Naš krasni Bohinj se lepo razvija. Odkar je stekla po njem nova železnica, se je že mnogo zgradilo. Ob Bohinjskem jezeru je duhovsko podporno društvo poleg cerkvice sv. Duha postavilo lično zgradbo za letovišče (str. 193). V tem mirnem planinskem kotu si bo mogel marsikdo popraviti od prenapornega dela utrujene živce.

Dantejeva jama v Tolminu. Dante v Tolminu? Da. Kakor smo pisali že v uvodu „Divine Commedie“ (Dom in Svet, 1910, str. 37), se je Dante v dvajsetletni dobi prognanstva mudil nekaj časa tudi v Tolminskem gradu. Da je bil v Istri in je videl Pulj, sledi brezdvomno iz IX. speva njegovega Pekla, kjer v vrsticah 113. nsl. pripoveduje o mrtvaškem polju, ki ga je ondi videl. A da je prišel noter v Tolmin? Upamo, da se nam bo v zadnji številki letošnjega Dom in Sveta, ki prinese zadnje speve Pekla, posrečilo dokazati še več, da je bil namreč tudi na Cerkniskem jezeru in v Postojnski jami, a zdaj nas zanima le, kako je prišel v Tolmin? Vsi ti kraji, Tolmin, Postojna, Cerknica, so bili takrat pod oblastjo oglejskih patriarhov, torej Italijanov, in sicer pride v tem slučaju v poštev patriarh Ottobono (1302 do 1318). Ta mož ni imel sreče na svojem patriarškem prestolu, ker mu je venomer delal preglavico goriški grof Henrik (1304—1323) in mu odvzel dohodke raznih župnij in gradov,

med drugimi tudi Postojne in Tolmina. V tisti dobi si moramo torej misliti v Tolminskem gradu grofa Henrika ali pa njegovega oskrbnika. Toda sta li Dante in grof Henrik bila znanca? Da. Koncem oktobra leta 1316. je grof s sijajnim spremstvom obiskal v Veroni glavarja gibelinov, Can Grande, ki se je pri njem, kot svojem najboljšem pokrovitelju tedaj mudil Dante. Z zgodovinskega stališča torej ni mogoče oporekati naši trditvi. Pa tudi ime „Dantova jama“, ki je že stoletja staro, glasno priča, da jo je pesnik obiskoval; kajti kako naj bi bilo drugače ondoto prebivalstvo, čisto slovensko, brez pojma o starem laškem slovstvu, prišlo do tega naziva? — Pokojni prof. Rutar (Zgodovina Tolminskega, Gorica, 1882, str. 31) je slišal od ljudi tole pripovedko: Dante

KULTURNI BOJ V FRANCIJI: CERKEV REDEMPTORISTOV V PARIZU, OD FRAMASONOV PRODANA ZA EN FRANK (96 VINARJEV)

se je ponoči gostil z gospodo, vitezi in grajskimi gospami v gradu, podnevi pa je mnogo bival v jami, ki je po njem dobila ime „Dantova jama“ (ali Zalaška jama). O mraku so ga baje videli v rdeči obleki sedečega pred jamo. — Alfred Bassermann prišteva v svoji lepi knjigi, Dantes Spuren in Italien, München, Dantejevo jamo na Tolminskem prav odločno med kraje, ki jih je posetil Dante.

Halleyev komet (str. 220) se bliža zemlji od dne do dne. Kmalu bomo skupaj in komet nas bo pogladil s svojim repom. Mi tega ne bomo čutili, ker je tvarina kometova tako tenka, da še na ozračje nima nobenega vpliva. Pač pa utegnemo videti zanimive nebne prikazni. Razne oblike imajo jedra komete. Tako vidijo čitatelji na str. 221 jedro Donatovega komete iz l. 1858,

Pogreb dr. Luegerjev na Dunaju je bil velikanski. Naša slika nam kaže trenutek, ko se pomika mrtvaški izprevod mimo državne zbornice. Zadaj je mestna hiša, odkoder so pripeljali mrliča. Pred državno zbornico, na katere dovozu so zbrani poslanci in člani gosposke zbornice, se je poslovil od pokojnika predsednik parlamenta.

Balkanske države so v neprestanem nemiru: Ali se koljejo vojaki in vstaši, ali se bijejo diplomati. Oba balkanska kralja sta odšla na diplomatična potovanja v Peterburg in Carigrad. Kralj Peter srbski in kralj Ferdinand bolgarski sta hotela vsak na svojo stran spraviti carja in sultana. Zdi se, da je Peter bolje opravil kakor Ferdinand. Za srbskega kralja je veliko vredno, da ga je car sploh sprejel, kajti zaradi umora Obrenovičev niso hoteli vladarji doslej osebno občevati s Karagjorgjeviči. Zdaj je Peter od carja sprejet v družbo evropskih vladarjev.

Tudi Turčija je bolj nagnjena Srbiji kakor svoji sosedi Bolgariji; to je pokazala v Makedoniji, koder podpira srbski element proti bolgarskemu. Albanci so se pa zopet uprli — pravzaprav se nikdar Turčiji še podvrgli niso — in so v krvavi bitki potolkli turške čete.

Etna, največji evropski ognjenik, bljuje. Ob pobočju te veličastne gore je raztresenih 65 mest in vasi, ki so v veliki nevarnosti. Nekaj jih je zasula ognjena lava, ki se je razlila iz bruhačnega žrela. V 36 urah je Etna iz štirih žrel izbruhala 9 milijonov kubičnih metrov lave, ki se je kot štiristo metrov široka ognjena reka razlila v dolino. Nič ne more ustaviti prodirajoče lave, ki počasi leze naprej, vse pokončujoč s svojo vročino. Le počasi se ohladi na površju, spodaj pa drži vročino skozi stoletja.

Vladar Abesinije, neguš Menelik, ki je pri Adni premagal Italijane, je umrl, star 66 let. Menelik je bil brez dvoma najodličnejši vladar v Afriki. Njegova soproga Taitu je jako častihlepna in je imela veliko oblast do pokojnega Menelika. Hotela se je polastiti moči, a so jo odstavili in

ker nima Taitu otrok, je abesinski prestol zasedel Menelikov vnuk Lid Jeasu, ki je še jako mlad.

Kulturni boj na Francoskem je rodil kaj čudne sadove. Svobodomislec so uveljavili takozvani zakon „o ločitvi cerkve od države“. Pa namen ni bil ločitev od cerkve, ampak uničenje katoliške cerkve in versko preganjanje. Svobodomislec so pridobili ljudstvo s tem, da so mu obljubovali, da bodo iz prodaje cerkva in cerkvenih in samostanskih posestev pridobili milijardo frankov, ki jo namenijo za ljudsko starostno zavarovanje. Cerkevni rop se je izvršil, katoličanom so vzeli njih dolgoletno posest, krasne cerkve, najlepša svetišča so prodajali v posvetne namene. A zdaj se vprašuje po milijardi frankov, in milijarde — ni nikjer! Framasonski likvidatorji, ki so jim izročili prodajo cerkva in samostanov, so goljufali in kradli tako, da danes Francija od ogromnega cerkvenega ropa nima drugega, kakor svetovno sramoto. Vprašujemo se, kako je mogoč tak škandal v prosvetljeni dobi dvajsetega stoletja pod krinko napredka in svobodne misli! Likvidator Duez je poneveril mnogo milijonov; vedeli so za njegovo početje, pa so ga pustili, da je s svojimi prijatelji kupčeval dalje! Kam je šel ta denar? Duez je frivolno priznal, da je na stotisoče frankov podarjeval raznim galantnim damam, svojim prijateljicam. Ta Duez je n. pr. cerkev redemptoristov v Parizu (slika str. 239) prodal za en frank nekemu svojemu prijatelju, ki prireja zdaj iz cerkve stanovanja. Za take kupčije pa so si zaračunavali framsonski likvidatorji velikanske nagrade za „trud“, tako da je pri mnogih njihovih kupčijah država več stroškov plačala, nego je dobila dohodkov. Žalostni zgled Francije dovolj jasno uči, kako je stremljenje takozvanih „svobodomiselnih“ strank tudi v drugih državah. Kajti „svobodomiselna“ organizacija ima svoje središče v „Velikem Orientu“ v Parizu, v osrednji framsonski organizaciji, ki izkuša tudi v drugih državah pod naslovom „ločitev cerkve od države“ uprizoriti enako versko preganjanje.

IZBRUH ETNE: ŽAREČA LAVA PRODIRA V VASI